

RUS DIŞ POLİTİKASINDA
STRATEJİK- ZİHİNSEL
SÜREKLİLİK VE
PUTİN'İN DIŞ POLİTİKA
DOKTRİNİ
-RAPOR-

YRD. DOÇ. DR. HALİT MAMMADOV

RUS DIŞ POLİTİKASINDA
STRATEJİK- ZİHİNSEL SÜREKLİLİK VE PUTİN'İN DIŞ POLİTİKA DOKTRİNİ
| RAPOR |

Yazar

Yrd. Doç. Dr. Halit Mammadov

Teknik Redaksiyon

Dr. Murat Yılmaz

Teknik Koordinasyon

Halil Ulusoy

Tasarım-Baskı

SFN Televizyon Tanıtım Tasarım

Yayıncılık Ltd. Şti.

Tel: 0312 472 37 73-74

www.sfn.com.tr

Mammadov, Halit

Rus dış politikasında stratejik- zihinsel süreklilik ve Putin'in dış politika doktrini /

Halit Mammadov. - Ankara : Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası

Türk-Kazak Üniversitesi, 2014

88 s: 19x27 cm. - (Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi

inceleme-araştırma dizisi ; yayın no: 16)

ISBN: 978-9944-237-23-9

1.Uluslararası İlişkiler - Rusya I. Mammadov, Halit II. Yılmaz, Murat

327.47

Baskı Tarihi: **2014**

© Ahmet Yesevi Üniversitesi
Mütevelli Heyet Başkanlığı

Taşkent Cad. Şehit H. Temel Kuğuoğlu sok. No: 30 06490 Bahçelievler/ANKARA

Tel: 0312 216 06 00 • Faks: 0312 216 06 09

www.yesevi.edu.tr • www.ayu.edu.tr • yayinlar@yesevi.edu.tr

Raporda ifade edilen fikir ve görüşler sadece yazarlarının olup,
Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığının görüşlerini yansıtmazlar.

İçindekiler

Sunuő	6
Özet	7
Abstract	8
Giriş	10
Bölüm 1	13
Jeopolitika Temelli Rus İdeası.....	14
A) Kavramsal Çerçeve: Jeopolitika ve Dış Politika İlişkisi.....	16
B) Çar Petro'nun Deniz Stratejisi; Rusya'nın Bölgesel Avrasya Kara Gücünden Avrupa Deniz Gücüne Dönüşmesi.....	18
C) Rus İdeasının Fikri Temellerini Ortaya Çıkaran Siyasal Akımlar: Jeopolitik Dilemma: Slavofiller ve Zapadnikler.....	20
D) Avrasya'da Çarlık Rusya'sı ve Victoria Britanya'sı Arasındaki Güç Mücadelesi; Kara Gücü (Shushi) Deniz Gücüne Karşı.....	21
E) Modern Rus Jeopolitiğine Yön Veren Temel Akım-Avrasyacılık (Evraziystvo).....	23
Bölüm 2	25
A) "Yakın Çevre" Doktrini: Tarihsel Arka Plan.....	26
B) Putin Dönemi Rus Dış Politikasında Avrasyacı Elementler.....	32
C) Nato Genişlemesi ve Rus Dış Politikasının Dönüşümü: Gürcistan Müdahalesi.....	37
Bölüm 3	51
2013 Konsepti: Rus Jeopolitiğinin Geri Dönüşü.....	52
Bölüm 4	63
Kırım'ın İlhakı ve Putin Doktrinin İlanı.....	64
A) Ukrayna Sorunu: "Avrasya Satranç Tahtası" ve Putin Siyah Taşlarla Kazanıyor?.....	67
B) Kırım'ın İlhakı ve Putin Doktrininin İlan Edilmesi.....	73
Sonuç	79
Kaynaklar	85
Putin Dönemi Rus Dış Politikası Kavramları.....	90
Tablolar	
Tablo 1. Rusya'nın Jeopolitik Kodları.....	20
Tablo 2. XIX. Yüzyıl Rus Dış Politikasının Temel Stratejik Çıkarımları.....	22
Tablo 3. Rusya Federasyonu Dışında Yaşayan Rusça Konuşan Nüfus.....	66
Tablo 4. Ukrayna'dan Topraklarından Geçen Uluslararası Doğal Gaz Boru Hatları.....	69

KISALTMALAR

AB Avrupa Birliği

ABD Amerika Birleşik Devletleri

AET Avrasya Ekonomik Topluluğu

AGİT Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

ASEAN Güney Doğu Asya İşbirliği Örgütü

BDT Bağımsız Devletler Topluluğu

BM Birleşmiş Milletler

BRICS Brezilya-Rusya-Hindistan-Çin-Güney Afrika

CICA Asya'da İşbirliği, Etkileşim ve Güven Artırıcı Önlemler

DTÖ Dünya Ticaret Örgütü

GUAM Gürcistan-Ukrayna-Azerbaycan-Moldova

IMF Uluslararası Para Fonu

KGAÖ - Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü

NATO Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü

SSCB Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

START Stratejik Silahların İndirimi Antlaşması

ŞİÖ Şanghay İşbirliği Örgütü

ÖZET

RUS DIŞ POLİTİKASINDA
STRATEJİK-ZİHİNSEL SÜREKLİLİK VE
PUTİN'İN DIŞ POLİTİKA DOKTRİNİ

Rus dış politikasının ana çerçevesini stratejik süreklilik, jeopolitik hafıza ve idea oluşturmaktadır. Rusya, Putin'in Devlet Başkanlığına seçilmesiyle "savunmacı" statüden "karşı atak" statüsüne geçmiştir. 2010 Rus askeri doktrini NATO'nun doğu genişlemesini ve Rusya sınırlarına dayanmasını açık bir güvenlik riski olarak değerlendirmiştir. Daha önceki Batı'nın yaygın olarak kullandığı insani müdahale kavramı Rus dış politika literatürüne girmiş ve stratejik araç olarak görülmüştür. Kırım'ın ilhak edilmesi sürecinde Rusya bu kavramı somut stratejik araç olarak kullanmıştır.

Rusya'nın dış politikasına ilginin giderek arttığı bir dönemde Yrd. Doç. Dr. **Halit Mamadov**'un hazırladığı "**Rus Dış Politikasında Stratejik - Zihinsel Süreklilik ve Putin'in Dış Politika Doktrini**" adlı çalışmayı, Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Çalışma Grubu olarak kamuoyunun ilgisine sunuyoruz.

Dr. Murat Yılmaz

Ahmet Yesevi Üniversitesi
Avrasya Çalışmaları Grubu Başkanı

Rus dış politikasının ana çerçevesi stratejik süreklilik, jeopolitik hafıza ve idea etrafında şekillenmiştir. Konseptüel değişiklikler yaşansa da, Kiev Devleti, Moskova Prensiği, Çarlık Rusya'sı, Sovyetler Birliği ve Rusya Federasyonu'nun dış politika davranışlarında süreklilik, hafıza ve idea ortaktır. Bu ortak çerçeve Rus dış politikasının kimliğini teşkil etmekte, aynı zamanda jeopolitik ve jeostratejik değişim ve dönüşümlere de yapıcı bir zemin hazırlamaktadır. Konjonktürel ve stratejik tehditler, kültürel meydan okumalar ve ekonomik fırsatların birleşimi Rus dış politikasının davranış şekillerini tayin etmekle kalmayıp, Rus kimliğinin ve ideasının yerleşmesini/bölgeselleşmesini de teşvik etmiştir. XIX. Yüzyılda Viyana Konferansı sonrası ve XX. Yüzyılda II. Dünya Savaşı sonrası söz konusu kimlik ve idea yerel/bölgesel düzeyden daha ileri taşınmış ve hatta küresel bir nitelik kazanmıştır. Rus dış politikasını tahlil ve tasvir ederken salt realist/reel politik perspektif yeterli olmamaktadır. Kimlik davranışları ve jeopolitik etkenler bağlamında inşacı bir perspektifte ihtiva etmektedir. Coğrafya ve kültür arasındaki ilişki Rus jeopolitiğini ortaya çıkarmıştır. Rus jeopolitiği ise kültürel ve politik stratejik sürekliliği de içine alan bir idea inşa etmiştir. İdea ve strateji arasında güçlü bir bağ kuran Rusya bu sayede iki kez neredeyse küresel hiyerarşinin en üstüne çıkmış ve jeopolitik gücünün zirvesine ulaşmıştır. Bu bağlamda modern Rus dış politikası da yukarıda tasvir edilen stratejik -zihinsel arka planın bir ürünüdür. Bozguna uğramış Sovyetler Birliği'nin ardından 1990'lardan itibaren uygulanan yeni kimlik konseptüel anlamda yeni bir olgu olmuş, stratejik anlamda ise süreklilik arz etmiştir. 1993 - 2000 arası kendi "Monroe Doktrinini" inşa eden Rusya, özellikle Primakov'un Dışişleri Bakanlığı ile birlikte Avrasyacı ekolün etkisiyle Yakın Çevresinde yeni bir jeopolitik ağ inşa etmeye başlamış, Putin'in Devlet Başkanlığına seçilmesiyle "savunmacı" statüden "karşı atak" statüsüne geçmiştir. Bu bağlamda Devlet Başkanı Putin'in Münih Güvenlik Konferansı'nda yaptığı 10 Şubat 2007 tarihli konuşma oldukça önemlidir. 2008 yılında ortaya çıkan Gürcistan krizi Rus dış politikasının jeopolitik üstünlüğü ile sona ermiş ve aynı yılda genişleyen mali kriz doğal kaynaklarını stratejik bir enstrüman olarak kullanmaya başlayan Rusya'ya yeni jeostratejik fırsatlar sunmuştur. 2010 Rus askeri doktrini NATO'nun doğu genişlemesini ve Rusya sınırlarına dayanmasını açık bir güvenlik riski olarak değerlendirmiştir. 2013'de kabul edilen yeni dış politika konsepti ise yeni uluslararası sistem, güç dengesi ve eşit haklar kavramları üzerinde şekillenmiştir. Diğer dikkat çekici nokta ise daha önceleri Batı'nın yaygın olarak kullandığı insani müdahale kavramının Rus dış politika literatürüne girmesi ve stratejik araç olarak görülmesidir. Kırım'ın ilhak edilmesi sürecinde Rusya bu kavramı somut stratejik araç olarak kullanmıştır. 16 Mart 2014'de Kırım'ın referandumla Rusya Federasyonu'na katılması ve müteakiben 18 Mart 2014'de Kremlin'de ilhak anlaşmasının imzalanması Rus jeopolitiğinin geri dönüşü olarak karakterize edilmektedir. İmza töreninde Devlet Başkanı Putin'in yaptığı konuşma ise dış politikada stratejik süreklilik ve idea bağlamında yeni bir dönemi başlatmıştır. Putin Doktrini stratejik süreklilik, jeopolitik hafıza ve ideanın etkileşimini ihtiva eden bir çerçeve inşa etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika Konsepti, Jeopolitik Hafıza, Putin Doktrini, Rus İdeası, Stratejik Süreklilik, Yakın Çevre Kavramı

ABSTRACT

8

The main framework of Russian foreign policy has taken shape around strategic continuity, geopolitical memory, and governance. Despite the fact that conceptual changes emerge, continuity, memory, and ideas are common to the foreign policy behavior of the State of Kiev, the Principality of Moscow, the Tsardom of Russia, the Soviet Union, and the Russian Federation. This common framework comprises the identity of Russian foreign policy, as well as prepares a constructive ground for geopolitical and geostrategic changes and transformations. The combination of conjunctural and strategic threats, cultural defiance, and economic opportunities has not only determined the patterns of behavior of Russian foreign policy, but also promoted the localization/regionalization of Russian identity and idea. In the 19th Century following the Congress of Vienna and in the 20th Century following the World War II, the identity and idea in question have gone further than the local/regional level and even gained a global character. A mere realistic/realpolitik perspective is insufficient to analyze and describe Russian foreign policy. It includes a constructive perspective in terms of identity behaviors and geopolitical factors. The relation between geography and culture has shaped Russian geopolitics. Russian geopolitics has constructed an idea that also includes cultural and political strategic continuity. Russia, having established a strong bond between idea and strategy, thus could have climbed nearly to the top of the global hierarchy two times and reached the peak of its geopolitical power. In this context, modern Russian foreign policy is a product of the above described strategic-intellectual background. The new identity implemented since the 1990s following the defeated Soviet Union has conceptually become a new fact and strategically provided continuity. Russia, having constructed its own "Monroe Doctrine" between 1993 - 2000, started building a new geopolitical network among its Neighbours in particular by the influence of the pro-Eurasian school with Primakov appointed as the Minister of Foreign Affairs and shifted from "defender" to "counter attack" status with the election of Putin as the President. In this context, the speech given by President Putin in the Munich Security Conference on February 10, 2007 is crucial. The geopolitical superiority of Russia ceased with the crisis of Georgia that emerged in 2008 and the financial crisis that expanded within the same year provided new geostrategic opportunities for Russia, which started using her natural resources as a strategic instrument. The 2010 Russian military doctrine assessed the eastbound expansion of NATO and its pressure on Russian territory

as an obvious security threat. The new foreign policy concept accepted in 2013 has taken shape based on the concepts of a new international system, balance of power, and equal rights. The striking point is the incorporation of the concept of humanitarian intervention, used widely by the West before, into Russian foreign policy literature and this being seen as a strategic tool. During the process of the annexation of Crimea, Russia used this concept as a concrete strategic tool. Crimea becoming part of the Russian Federation by referendum on March 16, 2014 and the subsequent signing of the annexation agreement at Kremlin on March 18, 2014, are characterized as the return of Russian geopolitics. The speech given by President Putin at the signing ceremony has initiated a new era in terms of continuity and idea in foreign policy. The Putin Doctrine has built a framework including the interaction of strategic continuity, geopolitical memory, and ideas.

Key Words: The Concept of Foreign Policy, Geopolitical Memory, Putin Doctrine, Russian Idea, Strategic Continuity, the Concept of Near Abroad

Coğrafya, devlet organizmasının tüm gelişim sürecinde temel bir organ işlevi görmektedir. Ekonomik, kültürel ve siyasi nüfus genişledikçe ülkelerin jeopolitik arzusu artmaktadır. Modern uluslararası ilişkilerde coğrafya devletin dış politika faaliyetini belirleyen temel etken olmaya devam etmektedir. Coğrafya, siyaset üzerinde etki kurmakta, yönlendirmekte ve bu bağlamda devletler açısından stratejik amaç olarak görülmektedir.

Büyük devletlerin coğrafi konumları ve coğrafyanın onlara sunduğu fırsat ve meydan okumalar devletlerarası mücadelelerin ve rekabetlerin yönünü tayin etmektedir. Coğrafya, iddialı devlet geleneğine, istikrarlı ekonomik güce ve baskın kültüre sahip devletler açısından bir fırsat olarak görülmektedir. Kimliksel bunalım yaşayan, uzun süre devletsiz kalan ve sonuçta baskın bir kültür oluşturamayan devletler açısından ise coğrafya bir meydan okuma ve güvenlik tehdidini (geopolitical challenges) beraberinde getirmektedir. Jeopolitik devlete coğrafi bir perspektif (geopolitical view) sunmaktadır. Bu bağlamda coğrafya devletler açısından pozisyon belirleyici ve yönlendirici bir niteliği ihtiva etmektedir.

Rusya, Baltık sahillerinden Pasifik'e kadar geniş bir coğrafyayı kapsayan jeopolitik ölçekli bir kara devletidir. XIII. Yüzyılda Moğol istilalarına maruz kalan hâlihazırdaki Rus coğrafyası uzun süre kendine gelememiştir. XV. Yüzyıla doğru III. İvan'ın inşa etmeye başladığı yeni devlet XVI. Yüzyılda torunu IV. İvan döneminde coğrafi büyüklüğünü önemli bir şekilde artırmış ve yeni Rus devleti bölgesel kara gücü (regional land power) olarak meydana çıkmıştır. Büyük Petro'nun (Deli Petro) "sıcak denizlere" inme stratejisi ile beraber Rusya'nın bölgesel kara gücünden küresel kara gücüne (land-geopolitics) geçiş süreci yeni bir stratejik temel ve jeopolitik boyut kazanmıştır. Böylece, Rusya kara hâkimiyetini deniz gücü (sea power) ile desteklemeye çalışmıştır.¹ Petro dönemi ile birlikte Rus deniz stratejisinin temel hedefi Baltık bölgesi ve Karadeniz olmuştur.

Rus yayılmacılığı çoğu zaman mütegalibane biçimde gelişmiştir. Petro'nun jeostratejik hedef (geostrategic destination) olarak seçtiği bölgeler ve ülkeler Rus İmparatorluğu'nun ve devlet organizmasının yaşam alanlarını oluşturmuşlardır. Rusya'nın Baltık, Doğu Avrupa, Karadeniz, Hazar ve Orta Asya coğrafi bölgelerinde sağladığı jeopolitik üstünlük kültürel ve iktisadi faktörlerle desteklenmiş ve bu coğrafyalar XVIII. Yüzyıldan başlayarak Rus siyasi periferileri haline gelmişlerdir. XIX. Yüzyılın sonuna doğru Rusya ve Britanya imparatorlukları Avrasya ana karasını ele geçirme mücadelesine başlamışlardır. Söz konusu jeopolitik mücadele "Büyük Oyun" (The Great Game) şeklinde isimlendirilmiştir.

1 "Sea power"- "Land power" kavramları için bkz. David Blagden, Jack Levy, William Thompson, "Sea Powers, Continental Powers, and Balancing Theory", International Security, Vol. 36, No. 2 (Fall 2011), s. 190 - 202

Çarlık Rusya'nın yerini alan Sovyetler Birliği coğrafi genişlemesini ideolojik enstrümanlar vasıtasıyla hayata geçirmiştir. Hem Çarlık Rusya'sı hem de Sovyetler Birliği yaşam alanlarını coğrafi fetihler üzerinden şekillendirmekteydiler. Orta Asya ve Kara Avrupa'sı Rusya'nın kara gücü olarak mevcudiyeti için ne kadar önemliydiyse, Karadeniz'in ve Boğazların konumu Rus deniz gücünün belirleyici jeopolitik denklemini teşkil etmekteydi. Sovyetler 'in azami gücüne ulaştığı ve Orta Doğu'da önemli bir aktör olduğu dönemde (1960-1979) Rus deniz trafiği Akdeniz'de de kendini göstermeye başlamıştır. Söz konusu trafik askeri üsler ve rejimler aracılığıyla Rus jeopolitiğinin Akdeniz'de küresel bir aktör olmasını sağlamıştır.

Ancak Soğuk Savaş boyunca ABD ile yürütölen amansız askeri, siyasi, ekonomik ve psikolojik mücadele hantal Sovyet ekonomisinin çöküşü ile son bulmuş, Sovyetler Birliği jeopolitik gerileme ile kendi "yaşam alanına" dönmüştür. 1979'da gerçekleştirilen Afganistan müdahalesi ile birlikte, Rusya 1905 Japon -Rus Savaşı'ndan sonraki ilk jeopolitik yenilgisini almıştır. Son Sovyet Başkanı Mikhail Gorbaçov'un 1980'lerin başında gerçekleştirmeye çalıştığı "glasnost" ve "perestroyka" adımları üretmeyen Sovyet ekonomisini kurtarmaya yetmemiştir.

1989'da Berlin Duvarının yıkılması Rusya'yı Avrupa güç dengesinin kenarına itmiş ve 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Rus jeopolitiği "yaşam alanını" kaybetmiştir. Doğu Avrupa, Karadeniz, Hazar ve Orta Asya'daki jeopolitik üstünlüğünü yitiren Rusya, coğrafi bir meydan okumayla karşı karşıya kalmıştır. Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin Sovyetler 'in dağılmasını " XX. Yüzyılın en büyük jeopolitik felaketi" olarak karakterize etmiştir.²

Rusya, Sovyetler Birliği'nin parçalanması ile birlikte Soğuk Savaşın ilk yıllarında Avrasya satranç tahtasında "stratejik kareleri ve taşlarının çoğunu kaybetmiş de olsa" önemli jeostratejik oyuncu olmaya devam etmiştir.³ Devletler, kendi diő politika veya jeostratejik derinliklerini jeopolitiğe yansıtmalıdır. Onlar bunu yapmak için başarısız olduğunda, devletin siyasi başarısı ve hatta politik hayatta kalma riski vardır.⁴

Bu bağlamda coğrafyanın sunduğu meydan okuma ve fırsatlarla birlikte Rusya, günümüzde Avrasya kara gücü (Eurasian land power) olarak Avrupa ve uluslararası güç dengesinin önemli bir aktördür.⁵ IV. İvan döneminden başlayan ve Petro ile birlikte somutlaşan jeopolitik hedefler coğrafi konum ve teritoryal saptamalar perspektifinden gelişim gös-

2 "Poslaniya Federalnomu Sobraniyu" Rusya Devlet Başkanı resmi web sitesi, http://archive.kremlin.ru/appears/2005/04/25/1223_type63372type63374type82634_87049.shtml (Erişimi Tarihi: 22.04.2014)

3 Zbigniew Brzezinski, Büyük Satranç Tahtası, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1997, s. 69, İngilizcesi için bkz. The Grand Chessboard, Basic Books, New York, 1997, http://www.takeoverworld.info/Grand_Chessboard.pdf (Erişim Tarihi: 22.04.2014), Rusçası için bkz. Zbignev Bjezinskiy, Velikaya Shaxmatnaya Doska, İzdatelstvo Mejdunarodnie Otnoshenii, Moskova, 1998

4 Jakub Grygiel, Great Powers and Geopolitical Change, The John Hopkins University Press, Baltimore, 2006, s. 21 - 40

5 Avrupa kıtası jeopolitik Avrasya'nın bir parçası olup, Avrasya'nın bir yarımadası pozisyonundadır.

termektedir. Ilık su limanların erişim Rus jeopolitiğinin günümüze kadar süregelen temel sorunsallarından birini teşkil etmektedir.

Fakat günümüz Rus dış politikasını salt reel - politik argümanlar ve/veya coğrafya ile izah etmek mümkün değildir. Rus dış politikası jeopolitik çerçeve ve bu bağlamda inşacı bir parametre taşımaktadır. Kültür, coğrafya ve dış politikanın "iç içe geçmesi"(interwine) gerçeğinin tespit edilmesi Rus dış politikasını anlamayı mümkün kılmaktadır. Mevzu bahis "iç içe geçme" olgusu Rus stratejik sürekliliğini, jeopolitik hafıza ve ideasının temellerini teşkil etmektedir.

Soğuk Savaş sonrası Rus dış politikasına yön veren konseptler, doktrinler ve (Konsepchii Vneshney Politiki Rossiyskoy Federatsii) ulusal güvenlik belgeleri (Strategii Natsionalnoy Bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii) yukarıda bahsedilen jeopolitik kaygı ve hafızanın ürünüdür. Stratejik öngörü ve jeopolitik hafıza çerçevesinde hazırlanan ve uygulamaya konulan konsept ve doktrinler Rus dış politikasının temel karakteristik özelliklerini anlamak bakımından önemlidir.

Bu çalışmada Rus dış politikasının temel konseptleri ve doktrinleri stratejik - zihinsel süreklilik, jeopolitik hafıza ve idea kavramları perspektifinden incelenmiştir. Çalışmanın ana sorunsalını 12 Şubat 2013 tarihinde kabul edilen son Rus Dış Politika Konseptinin ve Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı sonrası meydana çıkan Putin Doktrininin proaktif, inşacı ve realist yönünün analiz edilmesi teşkil etmektedir. Rusya'nın uluslararası sistemdeki jeopolitik ve jeostratejik pozisyonu, yeni güç dengesi kavramı çerçevesinde tasvir ve tahlil edilmiştir. Bu bağlamda coğrafya ve kültür ilişkisinin ortaya çıkardığı jeopolitik hafıza kavramı çalışmanın karakterine yön vermektedir. Rusya'yı yeniden küresel aktör haline getirmeye çalışan Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in benimsediği dış politika ideası ve uyguladığı stratejinin nasıl bir uluslararası sistem ortaya çıkaracağı önem arz etmektedir. Bu bağlamda Rus stratejisinin enstrümanlarının ve argümanlarının neleri kapsadığı sorunsalı çalışmada üzerinde durulan bir başka husustur.

JEOPOLİTİKA TEMELLİ RUS İDEASI

BÖLÜM I

- ↳ Jeopolitika Temelli Rus İdeası
- ↳ Kavramsal Çerçeve: Jeopolitika ve Dış Politika İlişkisi
- ↳ Çar Petro'nun Deniz Stratejisi;
Rusya'nın Bölgesel Avrasya Kara Gücünden
Avrupa Deniz Gücüne Dönüşmesi
- ↳ Rus İdeasının Fikri Temellerini Ortaya Çıkaran Siyasal Akımlar:
Jeopolitik Dilemma: Slavofiller ve Zapadnikler
- ↳ Avrasya'da Çarlık Rusya'sı ve
Victoria Britanya'sı Arasındaki Güç Mücadelesi;
Kara Gücü (Shushi) Deniz Gücüne Karşı
- ↳ Modern Rus jeopolitiğine yön veren temel akım-
Avrasyacılık (Evraziystvo)

JEOPOLİTİKA TEMELLİ RUS İDEASI

Rus ideası ve tarihi lengüistik paradigma çerçevesinde gelişmiş ve söz konusu gelişim tarihin her dönemi için geçerli bir anlayış olmuştur. Aynı dil, tüm dönemler için geçerli olan aynı paradigma Rus ideasını kavramaya yardımcı olmaktadır. Kiev Rus devleti veya Büyük Petro Rusya'sının, Sovyetler Birliği ya da Rusya Federasyonu toplumlarının bize sunduğu anlamlar farklıdır, ama lengüistik temel aynıdır.⁶

Rus ideası (Russkaya İdeya) teorik temellerini Rusların Moskova Prensiği önderliğinde birleşme sürecinden almıştır. Rus ideası coğrafyasının genişliğinden ve çeşitliliğinden (russkaya dusha) ilham almıştır. Rus tarihinde beş farklı dönem Rus ideasının gelişimine yön vermiştir: Kiev Rus devleti (IX. Yüzyıl) Tatar- Moğol istilası dönemi (XIII - XIV. Yüzyıl) Moskova Prensiği'nin (Üçüncü Roma) güçlenmesi (XV Yüzyıl) ve Rusların birleşme dönemi (XVI. Yüzyıl) "Avrupalılaştıran" Rusya - Çar Petro Dönemi (XVII. Yüzyıl) ve Sovyet (komünist) Rusya dönemi. Farklı perspektifler ihtiva eden bu dönemler Rus ideasının yapısını gözler önüne sermektedir. Petro'nun reformlarına karşı Rus halkı Puşkin'i ve Tolstoy'u çıkartmıştır. Hem Puşkin, hem de Tolstoy ve Dostoyevski Rus ideasını (ne Batılı ne Doğulu - özgün Rusya) terennüm eden ideologlardır. Rus Rönesansı XIX. Yüzyılda en yüksek mertebesine ulaşmıştır. Kendine özgü kimliği ile Rusya ne Batılaştırmış, ne de Doğulaştırmıştır. Ortodoks temayül ise Rus Rönesansı'nda belirleyici bir rol oynamıştır.⁷

Rus ideası ve dünya görüşü Rus jeopolitiğinin getirdiği fırsat ve meydan okumalar çerçevesinde şekillenmiştir. Petro döneminde yüzünü Batı'ya çeviren Rusya, Çariçe Büyük Katerina ile bir Avrupa gücü olarak konumunu güçlendirmiştir. XIX. Yüzyıldaki ittifaklar ve jeostratejik mücadeleler Rusya'yı eski "jeopolitik kodlarına" geri götürmüştür. 1812'de Napolyon orduları Moskova üzerine geldikleri zaman Ruslar "asıl tehlikenin" Doğu'dan değil Batı'dan oluştuğunu anlamışlardır. Napolyon ordularının Avrasya iç kesimlerinde Rus ordularına tarihin akışını değiştiren mağlubiyeti ve 1853 Kırım Savaşı Rusya'ya Avrasya kara gücünün önemini "yeniden" hatırlatmıştır. 1853-1856 Kırım savaşında "neredeyse tüm Avrupa" Rusya'ya karşı birleşmişti.⁸ Rusya'nın Karadeniz ve Baltık'ı "Rus gölüne" dönüştürmesi ve böylece Akdeniz ve Atlas okyanusuna çıkması Avrupa açısından jeopolitik anlamda kabul edilemez bir durum olmuştur.

Rus yazar Nikolay Starikov'un da vurguladığı gibi "Rusya -bir kara gücüdür. (derjava Suho-putnaya) Rusya'nın esas jeopolitik rakipleri deniz güçleri, (derjavi Morya) müttefikleri ise kara güçleridir. Bu bağlamda bir kara gücü olan Çin, Rusya'nın doğal müttefikidir. 1914'de iki kara güç olan Almanya ve Rusya'yı çatıştıran deniz güçleri şimdi de Çin ve Rusya'yı çatıştırmak istemektedirler. Deniz güçlerinin (Anglosaksonlar) attığı her adıma jeopolitik argümanlar perspektifinden bakmak gereklidir. Bu çerçevede tarih ve jeopolitik bilgisi ülkelerin daha doğru kararlar almasına zemin hazırlayacaktır."⁹

6 Rus ideasının ve jeopolitiğinin sosyo-tarihsel gelişim süreci için bkz. Aleksandr Dugin, Geopolitika Rossii, Akademicheskii Proekt; Gaudeamus, Moskova, 2012, s. 96 - 100

7 Rus ideasının gelişimini anlatan eser için bkz. Nikolay Aleksandrovic Berdyayev, Russkaya İdeya, Seriya Russkaya Klasika, Moskova, 2007, s. 1 - 3 ayrıca bkz. Nikolay Aleksandrovic Berdyayev, Samopoznanie. Russkaya İdeya, Eksmo, Moskova, 2009

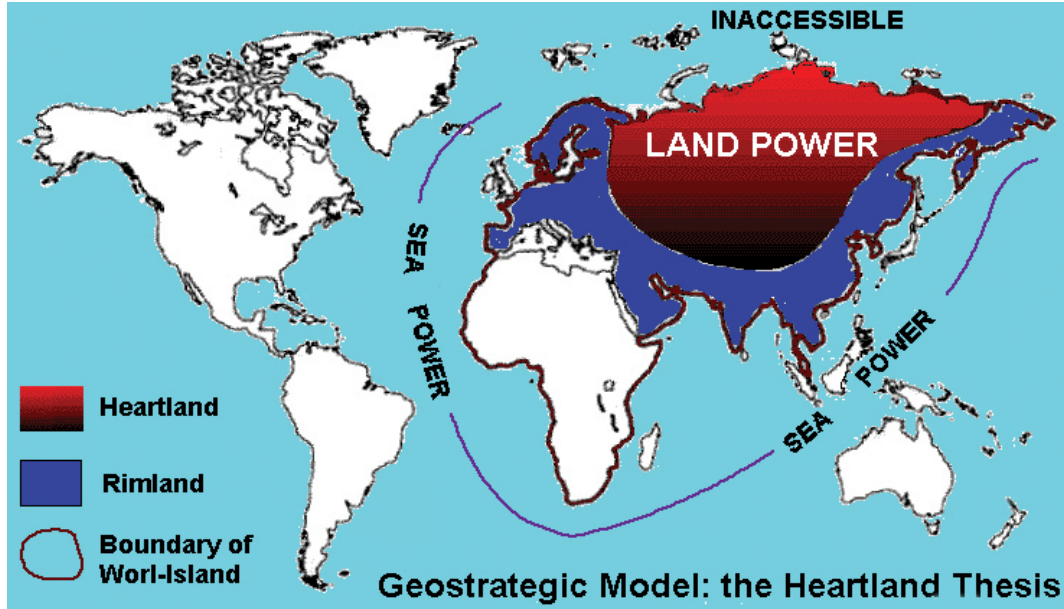
8 Nartov, Geopolitika, Moskova, Yuniti, 1999, s. 8 - 9

9 Nikolay Starikov, Geopolitika- Kak eto Delayetsa?, İzdatelstvo Piter, Sankt Petersburg, 2014, s. 363 - 364

Rus jeopolitiği, Rus ideasının kodlarını belirlemiş ve bu bağlamda düşünce haritasını çizmiştir. XVIII. - XIX. Yüzyıllarda Slavofiller'in Zapadnikler'in siyasi tahayyülleri ve XX. Yüzyılın başlarında Slavofil düşüncenin devamı olan Avrasyacı fikir sisteminin ortaya çıkması Rus jeopolitiğinin oluşturduğu perspektifin sonucudur. 1917 Ekim Devrimi ve 1922'de SSCB'nin kurulması bile Rus ideasının coğrafyadan ve geçmişten kopuşuna neden olmamıştır. Sovyet jeopolitiği Avrasyacı tezlerden etkilenmeye devam etmiştir.¹⁰ Sovyet jeopolitiği Avrasyacı ideanın "kılık değiştirmiş" bir formasyonu olarak ortaya çıkmıştır. 1918'de imzalanan Brest - Litovsk Anlaşması Rusya'yı büyük devlet yapan özellikleri elinden almıştır. Bolşevikler, "görüntüde bağımsız devlet ama gerçekte Almanya'nın uyduları haline gelen Polonya'yı, Baltık Devletleri'ni, Ukrayna'yı, Finlandiya'yı ve Kafkasya'yı" teslim etmişlerdir.¹¹ Rusya eski imparatorluk topraklarının üçte birinden fazlasını, tarım topraklarının üçte birini, demir ve kömür endüstrisinin de %80'ni kaybetmiştir. Bu durum Alman jeopolitiği açısından zafer anlamına gelse de, Bolşeviklerin lideri Lenin için anlaşma geçici bir tedbir niteliği taşımıştır.¹²

1917-1923 yılları arasında süren Sivil Savaş (Grajdanskaya Voyna) Rusya'nın orta ölçekli Avrupa ve/veya Asya gücü olarak mı yahut farklı bir model benimseyerek kara gücü temelinde küresel güç mü olacağını tayin eden bir süreç başlatmıştır. Thalastokrasinin - deniz gücünün(rule of the sea) hegemonyasına karşı kara gücü olarak Almanya ile ittifakı öngören Bolşeviklerin sivil savaştan galip çıkması SSCB'nin Avrasya kara gücü olarak uluslararası sistemdeki yerini pekiştirmiştir.

Harita 1. Avrasya'nın Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi: Heartland Teorisi

10 Modern Avrasyacı düşünür Lev Gumilyev'in formüle ettiği yeni fikir sistemi erken Avrasyacı ideadan felsefi anlamda farklı olmamıştır.

11 Antony Best, Jussi Hanhimaki ve diğerleri, 20.Yüzyılın Uluslararası Tarihi, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2012, s. 42 - 43

12 Ibid., s. 43

Stalin'in uyguladığı "ulusal politikalar" Avrasyacılığın bir başka formasyonu olarak ortaya çıkmıştır. Zamanla Stalin ve diğer Bolşevikler Çarlık dönemi uygulanan merkezci yönelimli politika ve Rusya'nın idari birliğini güçlendirme stratejisini benimsemişlerdir. Bolşevikler tamamen yeni bir ideolojik yapı çerçevesinde - "proleter enternasyonalizmi, tüm halkların eşitliği ve tüm uluslardan olan proletaryanın sınıf dayanışması" - hareket etmişlerdir. Fakat jeopolitik argümanlar özünde aynı kalmıştır. "Bolşevikler Eski Rus İmparatorluğu topraklarını jeopolitik çekirdeğin (heartland) etrafında bir araya getirmişlerdir".¹³

A) KAVRAMSAL ÇERÇEVE: JEOPOLİTİKA VE DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ

Coğrafyanın uluslararası ilişkiler üzerinde büyük etkisi vardır. Jeopolitika en basit tanımlamayla coğrafyanın uluslararası siyaset ve dış politika üzerindeki etkisini açıklayan ana kavramdır. XIX. Yüzyılın sonlarına doğru İsveçli siyaset bilimci Rudolf Kjellen (1864-1922) tarafından kullanılmaya başlanan "jeopolitik" kavramı "yüklenen anlama ve kullanım özelliklerine bağlı olarak yerlere ve zamana göre değişim göstermiştir".¹⁴ Jeopolitik, kavramın ortaya çıkışından çok önce uygulanmaya başlamıştır. "Antikçağ'dan bu yana, fatihler ve imparatorluklar kuranlar, ele geçirmek ya da kendilerine bağlamak amacıyla içinde yaşadıkları ortamın fiziki ve insani kaynaklarından yararlanmışlardır".¹⁵

Küreselleşme çağında karşılıklı bağımlılığın artması, siyasi ve ekonomik ilişkilerin yoğunlaşması ve iletişim ağlarının hızlı bir şekilde büyümesi jeopolitiğin de karakterini değiştirmiştir. Bu bağlamda küresel ve yerel arasındaki ilişki jeopolitiğin kapsamını genişletmiş ve dönüştürmüştür.

Tarihsel perspektiften bakıldığında jeopolitik çalışmalarının geleneksel konusu devlet olmuştur. Küreselleşme ile birlikte uluslararası örgütler, çok uluslu şirketler, ulus üstü yapılanmalar ve sivil toplum örgütleri önemli siyasal aktörler haline gelmişlerdir. Böylece jeopolitik çalışmalarının boyutu da değişmiştir. Jeoekonomi, jeokültür, jeoetnisite, jeo-bilişim gibi yeni kavramlar uluslararası ilişkiler ve siyaset biliminin tetkik alanına dâhil edilmiştir. Günümüz itibariyle jeopolitiğin sorunsalı sadece mekâna dayalı gelişim göstermemektedir.

XXI. Yüzyılda jeopolitik kimlik ve aidiyet kavramlarını da ihtiva eden çok boyutlu bir nitelik kazanmıştır. Rusya'nın Kırım'ı ilhakında dayandığı temel savın "etnik Rusları korumak" ve/veya Almanya'nın Orta Avrupa üzerindeki "kültürel" hak iddiaları örneğinde olduğu gibi kimlik ve aidiyet bağı faktörü coğrafi mekânın stratejik önemi ile doğru orantılıdır.

Jeopolitikanın temel argümanı sınırların "devletin büyümesine ve güçlenmesine yön veren çevresel organ olduğu ve devlet organizmasının tüm dönüşümlerinde rol alması" şeklindedir.¹⁶ Alman siyasi coğrafyacı Friedrich Ratzel'e göre toplumların kültürü geliştikçe devletler doğal bir büyüme yaşamaktadırlar. Büyüyen devletler " toprak ilhakları ve birleşmeleri"nden oluşan bir sistemde "siyasal olarak değerli" konumlara yükselmektedirler.¹⁷

¹³ Dugin, op.cit., s. 324

¹⁴ Alexandre Defay, Jeopolitik, Ankara, Dost Yayınları, Kültür Kitaplığı, 2005, s. 7

¹⁵ Ibid., s. 13-14

¹⁶ Colin Flint, Peter Taylor, Siyasi Coğrafya, Nobel Yayınları, 2014, s. 2-12,

¹⁷ Ibid., s. 2-3

Diğer taraftan, devletlerin güçleri arasındaki konum bir devlet için problemlili pozisyonuna eşittir. Çünkü komşuları ile bir ittifak oluşturduğundan sürekli bir ortak saldırı tehlikesi vardır. Örneğin, Fransa'nın Rusya, Almanya'nın Japonya ile dünya üzerinde ittifak ilişkisinde olması, "siyasi bağlantıların dama tahtasını" oluşturmaktadır.¹⁸

1870'lerden sonra kavramsallaşan jeopolitik, Almanya ve Britanya imparatorluklarının uluslararası ilişkilerini tanımlamak için kullanılmıştır. Nitekim Alman siyaset bilimci ve coğrafyacılar jeopolitiğin karakterini tetkik eden araştırmalar yapmışlardır. 1871'de Almanya'nın teritoryal birleşmesi Avrupa güç dengesi ve uluslararası sistem açısından belirleyici olmuştur. Britanya, Fransa ve Rusya imparatorlukları o zamana kadar küresel ve bölgesel güç mücadelesi halinde olmuşlardır. Almanya ise coğrafi parçalanma nedeniyle güç dengesinde yer alamamıştır. Almanya'nın 1871'de birleşmesi ve coğrafi bütünlük elde etmesi onun "doğal sınırlarının" aslında neresi olduğu tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Bu sınırları "belirleme" isteği Alman politikacılarının, siyaset bilimci ve coğrafyacılarının jeopolitiği bir araç olarak formüle etmeleri ile neticelenmiştir.

1904'de İngiliz siyasetçi ve coğrafyacı Sir Halford Mackinder ortaya koyduğu "dünyanın kalbi" (heartland) teorisi¹⁹ demiryollarının etkin olarak kullanıldığı dönemde kara gücünün önemini artmasını ihtiva etmiştir. Mackinder "deniz kuvvetleriyle ulaşım kapalı olan, Sibirya'nın merkezini ve Orta Asya dağlarının kuzeyini içeren ve "ksen bölge" (pivot area) olarak tanımladığı Avrasya'nın tümünü "doğal güç alanı" olarak göstermiştir.²⁰ Böylece, XVI. Yüzyıldan başlayan deniz gücü hegemonyası yerini karasal hâkimiyet mücadelesine bırakmıştır. "Dünyanın kalbi" - Avrasya Dünya Adası²¹ (World Island) için kilit bir konumdadır.

Mackinder'in tanımladığı coğrafi bölge ile Rus jeopolitiği özdeştir.²² Rusya ve Almanya'nın kara gücünü sınırlandırmayı ve olası Alman - Rus ittifakını önlemeyi hedefleyen Mackinder'in jeopolitik açılımı bu disiplinin gelişimi açısından önem taşımıştır. XIX. Yüzyılın sonlarından 1907'ye kadar devam eden Britanya - Rusya jeopolitik eksen mücadelesini (bir başka tanımlamayla (eski Büyük Oyun) bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Sovyet jeopolitiği de aynı stratejik hatta başarı kazanarak küresel üstünlük kazanmıştır. İosif Stalin'in (1878-1953) yayımlacı politikaları Avrasya ana karasında Sovyet kara hâkimiyetini sağlamıştır.

Avrasya günümüzde de küresel jeopolitik faaliyetlerin yaşandığı ana bölgedir. Avrasya hem enerji kaynakları açısından, hem de stratejik konumuyla "dünyanın kalbidir." Bin yıldan beri "dünya meselleri Avrasyalı güçlerle, bölgesel güç için birbiriyle mücadele eden ve küresel güce erişmeye çalışan aktörler tarafından belirlenmiştir."²³

18 Nicholas Spykman, "Dış Politika ve Coğrafya", Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler, Ed. Esra Diri, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, 2013, s. 3-43

19 Harold Mackinder, "The Geopolitical Pivot of History" The Geographical Journal, Vol. 23, No. 4, April 1904, s. 421-437

20 Flint, op.cit., s. 3

21 Mackinder'in dünya adası olarak nitelendirdiği alanlar Asya, Avrupa ve Afrika'dır.

22 Aleksandr Dugin, Osnovi Geopolitiki, Moskova, 1997, s. 24 - 29

23 Brezinski, op.cit., s. 51

B) ÇAR PETRO'NUN DENİZ STRATEJİSİ; RUSYA'NIN BÖLGESEL AVRASYA KARA GÜCÜNDEN AVRUPA DENİZ GÜCÜNE DÖNÜŞMESİ

Çar Petro'ya²⁴ kadar Rus ideası kara hâkimiyeti üzerinden kendini göstermiştir. Moskova prensliği Avrasya ana karasında teşekkül bulmuş ve genişlemiştir. Kara gücü olarak ortaya çıkan Moskova prensliği, Petro'nun Rusya'yı deniz gücü yapma arzusu ile "gerçek" bir imparatorluk olmuştur. Petro'ya kadar diğer Rus çarları da denize erişmek ve Avrupa'ya çıkış için çalışmıştır. Petro'yu büyük bir stratejist yapan mesele onun jeopolitiği devlet düzeyine çıkartmasıdır.²⁵ Pek çok yabancı danışmandan yardım gören ve batıdakilerin bilgi ve becerisinden büyük ölçüde yararlanmaya istekli olan Petro, "nasıl bir çabayla bataklıklar içinden St. Petersburg'u yaratmışsa, aynı çalışkanlıkla çok büyük bir ordu ve donanma" kurmuştur.²⁶

Çar I. (Büyük) Petro (Пётр Алексеевич Романов-Pyetr Alekseyeviç Romanov) (1682-1725) Rus jeopolitik yayılmacılığını başlatmıştır. Karadeniz'e ve Baltıklara çıkış elde etmiştir. Kuzeyde İsveç üzerinde galebe kazanmıştır. Rus-Osmanlı savaşları neticesinde Rusya Karadeniz'de jeopolitik ve jeostratejik aktör olmuştur. Rusya Avrupa güç dengesinde yerini almış ve bölgesel kara gücünden deniz gücüne (sea power) dönüşmüştür.

Petro seleflerinden farklı olarak coğrafyayı Rus devlet ideasının temel aracı haline getirmiştir. Selefleri XVI yüzyıldan itibaren sadece Hazar Denizi'nin kuzeyinde ve Kuzey Kutbu'nda bu-

lunan Beyaz Deniz'e (Beloe More) çıkış elde etmişlerdir. Hazar denizinin kuzeyini (şimdiki Astrahan) elinde tutan Ruslar, diğer sahillere henüz ulaşamamışlardır. Bu bağlamda Petro'nun güçlü bir donanma oluşturarak Baltık ve özellikle Karadeniz istikametindeki jeopolitik hedefleri Rus devletinin varoluşu açısından önem taşımıştır.

Petro kuzeyde İsveçlileri mağlup ederek Rusya'yı Baltık ülkesi yapmıştır. 1709'da İsveçliler üzerinde kazanılan zafer uluslararası güç dengesini alt üst etmiştir. Rusya Karadeniz'de Osmanlı İmparatorluğu ile jeopolitik mücadele içine girmiş ve Osmanlıların zayıf düşmesinden istifade eden Petro, 1695'den itibaren Rusya'yı Karadeniz ülkesi haline getiren bir pozisyon kazanmıştır. Kırım'ın Rus etki alanına girmesi ile Rusya Karadeniz'de jeopolitik anlamda deniz gücü olmuştur. Karadeniz'de jeostratejik oyuncu olan Rusya, Balkanlarda ve Kafkaslarda ve daha sonra Orta Asya ve Yakın Doğu'da teritoryal kazanımlar vasıtasıyla imparatorluk sınırlarını genişletmiştir.

24 Sezar'dan gelen Çar kelimesi Rus İmparatoru anlamını taşımaktadır.

25 Starikov, op.cit., s. 23

26 Paul Kennedy, Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, XIII. Basım, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013, s. 145

Çar Petro ile birlikte Rusya ekonomik dinamizme kavuşmuş, disiplinli deniz gücü oluşturmuş, coğrafyaya dayalı karasal askeri örgütlenme oluşturmuş ve en önemlisi kültürel güven elde etmiştir. Rusların "Büyük" diye niteledikleri Çar Petro o zamana kadar Avrasya bölgesel kara gücü olan Rusya'yı Avrupa jeopolitiğine dâhil etmiştir. Petro'nun jeopolitik ve stratejik derinliğini yaklaşık bir asır sonra Çariçe Büyük Katerina tamamlamıştır.²⁷

Çariçe Katerina (1762-1796) büyük bir güç olarak Rusya'nın durumunu pekiştirmiş, stratejik bir bölge olan Kırım'ı kazanmış ve böylece Karadeniz'e erişmiş, Polonya'nın (Reç Pospolitsa) parçalanmasından sonra Litvanya'yı ve şimdiki Belarus'u Rus İmparatorluğu'na bağlamış ve Dinyeper bölgesindeki çok geniş toprakları elde etmiştir. Petro döneminden başlayan yeni jeopolitik pozisyon Çariçe Katerina dönemi ile birlikte yeni boyutlara ulaşmış ve iki önemli liman Petersburg ve Odessa Avrupa'ya açılan stratejik bir pencere olmuştur.²⁸

Çariçe Büyük Katerina (Екатерина-Екатерина Velikaya) (1729-1796) döneminde Kırım ele geçirilmiş, Polonya ve Litvanya topraklarının önemli kısmı, şimdiki Ukrayna, Alaska yarımadasının tamamı Rus İmparatorluğu'na katılmıştır. Doğu Gürcistan'ı Rus himayesine almıştır. Dış politika ilkesi: Daha zayıf olan tarafın yanında yer alma imkânına sahip olmak için bütün hanedanlarla dost olmak gerekmektedir. Kimsenin kuyruğunda sürüklenmemek için kendinize her zaman serbest bir el temin etmelisiniz.

Böylece, Petro'ya kadar Avrasya'nın iç kesimlerinde kara gücü olan Rusya, XVII. Yüzyıldan itibaren güçlü bir donanma ile denizlerde de jeopolitik üstünlük kazanmaya başlamıştır. Bu süreç Avrupa güç dengesini kökünden değiştirmiştir. Bu bağlamda kara gücü olan bir devletin

deniz gücüne dönüşmesi güç dengesini sarsan jeopolitik bir aşamadır. Ne Moğol imparatorluğu ne de diğer Avrasyalı güçler kara gücünü deniz gücüne dönüştürme hedefini benimsememişlerdir.

Petro'nun miras bıraktığı coğrafi strateji derinlik haleflerince amaç olarak devam ettirilmiştir. Rus ideası jeopolitik araçlarını dönemsel olarak değiştirirse de, coğrafyanın fırsatlarını ve meydan okumalarını dikkate almak mecburiyetinde kalmıştır. Diğer taraftan, jeopolitik hedeflerin sadece askeri başarılarla değil, kültürel, ideolojik ve stratejik motivasyonlar vasıtasıyla hayata geçebilme zarureti meydana çıkmıştır.

27 Anthony Courtney, "The Background of Russian Sea Power", Royal Institute of International Affairs, Vol. 30, No. 1, January 1954, s. 13-23

28 Kolosov, Mironenko, Geopolitika i Politicheskaya Geografiya, Aspekt Press, Moskova, 2001, s. 140-142

C) RUS İDEASININ FİKRİ TEMELLERİNİ ORTAYA ÇIKARAN SİYASAL AKIMLAR: JEOPOLİTİK DİLEMMA: SLAVOFİLLER VE ZAPADNİKLER

Petro ve Katerine miras bıraktığı jeopolitik çıkarlar temelinde XIX. Yüzyıla doğru Rusya'da yeni felsefi - siyasi düşünceler ortaya çıkmaya başlamıştır. 1789 Fransız Devrimi Rus intellegentsiyası üzerinde ciddi bir etki bırakmıştır. Fakat akabinde yaşanan 1812 Fransız - Rus savaşı ve daha sonraları 1853 - 1856 Kırım savaşı Rus siyasi hayatında Batıcılar (Zapadnik)²⁹ - Slavcıların (Slavyanofili) kutuplaşmasını meydana getirmiştir.³⁰ 1840'lerden itibaren Slavofiller Batı karşıtı tutum benimsemişlerdir.³¹ Bu dönemden başlayarak Rus intellegentsiyası fikren Moskova (Slavofiller) ve Petersburg (Zapadnikler) coğrafi merkezlerine ayrılmıştır. Zapadnikler Rusya'nın Petro'dan sonra Avrupa'nın kültürel ve siyasi bir parçası olduğunu ve dolayısıyla Avrupa sistemine entegrasyonun esas hedef olması gerektiğini ifade etmekteydiler. Slavofiller ise Rusya'nın kendine özgü gelişim modeli olduğunu ve bu gelişim modelinin Avrupa ile entegrasyonu öngörmediği konusunda ısrarlı bir tutum sergilemekteydiler. Slavofillere göre, Rus ideası bireycilik esasına değil, kolektif hayata, Ortodoksluk ve kolektif birlikteliğe daha fazla uygun karakter taşımaktaydı.³²

Tablo 1. Rusya'nın Jeopolitik Kodları

Rus ideasına yön veren siyasi akımlar	Temel Düşünürler	Dominant Görüşler
Slavofiller (Slavcılar)	Homyakov, Aksakovi, Kireevskiy, Dali	Slavcılık, Ortodoks öğreti, "Üçüncü Roma" anlayışı
Zapadnikler (Atlantikçiler)	Çadaev, Granovskiy, Belinskiy, Gertsen, Turgenyev	Rusya'nın Petro'dan itibaren Avrupa medeniyetinin bir parçası olması, Batı ile entegrasyon, Rusya'nın Avrupalı kimliği
Avrasyacılar (Evraziychi)	Trubetskoy, Savitskiy, Danilevskiy, Gumilev, Panarin, Dugin, Erasov	Atlantikçi deniz güçlerine karşı Avrasya kara gücü, ne Asya ne Avrupa anlayışı, Özgün kültürel arka plan

XIX. Yüzyıldan itibaren Rus jeopolitiğinin ideolojik istikameti daha çok Slavcılık temelinde gelişim göstermiştir. Rusların Slav Birliği oluşturma düşüncesi dinsel (Ortodoksluk) ve lengüistik motivasyonla desteklenmiş, özellikle Balkan coğrafyasında ideolojik başarı elde etmiştir. Orta ve Doğu Avrupa'da bulunan Slav unsurların farklı dinsel kimliğe sahip olmaları söz konusu bölgeye yönelik Rus yayılmacılığını karakterini değiştirmiştir.³³

29 Zapadnikleri literatürde yaygın olarak bilinen Atlantikçi dış politika akımının öncülleri olarak değerlendirmek mümkündür. Rusya, Fransa, Almanya, Türkiye gibi imparatorluk ananesine sahip ülkelerde siyasi hayat Batıcı - Atlantikçi dünya görüşleri ile daha kültürel temelde veya tarihsel argümanlarla desteklenen siyasi-felsefi düşünceler arasındaki münasebetlere göre nizam bulmaktadır.

30 Ibid., 147

31 Detaylı bilgi için bkz. Vasiliy Zenikovskiy, *Russkie Misliteli i Evropa*, Moskova, 1997, s. 37 - 52

32 Kolosov, op.cit., s. 148

33 Balkan coğrafyasında yaşayan Slavların (Slovenler ve Hırvatlar haricinde) Hıristiyanlığın Ortodoks (Pravoslavnie) koluna sahip olmaları buradaki Rus yayılmacılığı açısından zemin oluşturmuştur. Batı Slavları olarak bilinen - Çekler, Polonyalılar ve şimdiki Batı Ukrayna topraklarına yaşayan Slav unsurlar Katolik inancı çerçevesinde daha farklı bir eksen meydana getirmişlerdir. Batı Slavların Latin Avrupa'ya olan yakınlığı Rusya'nın bu bölgedeki kültürel etkisini zayıflatmıştır. Slavcılık ideası sadece, dil temelinde değil, aynı zamanda Ortodoksluk inancı

Kendilerini Ortodoks Dünyasının "hamisi" olarak gören Ruslar, "Üçüncü Roma"³⁴ fikrini savunmuşlardır. "Üçüncü Roma" düşüncesi siyasi ve dini merkez olarak Rusya'nın başkenti Moskova'nın tarihsel önemine dikkat çeken Rus teorik ideasıdır. Buna göre, 1453'de İstanbul'un (Rus siyasi düşüncesinde Çargrad) Türkler tarafından fetih edilmesi ile İkinci Roma'nın - Bizans İmparatorluğu'nun - varlığına son vermiştir. Bizans İmparatorluğu'nun sukutu ile Moskova tüm Ortodoks dünyasının doğal merkezi olarak kutsanmıştır.

Bu nazariye XVI. Yüzyılda Pskov Rahibi Filofeya (Philotheus) tarafından Moskova Prensi III. Vasiliy İvanoviç ile mektuplaşmaları esasında formüle edilmiştir.³⁵ XVIII. Yüzyılın ilk çeyreğinden başlayarak fikri temelde Slavcılık Balkan coğrafyasında taraftar bulmaya muvaffak olmuştur. 1715 yılından bu yana, Rus çarları özellikle Karadağlılara mali destek sağlamaya başlamış ve bu Rus devlet geleneği haline gelmiştir. . 1798 yılında Rus Çarı I. Pavel "tüm insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yararlı kurumların tesis edilmesi" için Karadağ'a yıllık üç bin ruble miktarında sübvansiyon vermiştir.³⁶ "Üçüncü Roma" düşüncesi Balkanlarda karşılık gördükten sonra XVIII. Yüzyılının sonlarından itibaren tutkulu denebilecek Rusya sempatisi artış göstermiştir. Karadağ üzerinden Ortodoks kilisesine para ve kitap yardımı gönderen Çarlık Rusya'sı 1804'de Kotor kentinde konsolosluk açarak diplomatik etkinliğini artırmıştır.

Tüm bu gelişmeler bağlamında Rusya XIX. Yüzyıla doğru Slavcılık fikrini jeopolitik bir araç olarak görmeye başlamıştır. XIX. Yüzyılda Balkanlar'da oluşan yeni stratejik atmosferde Rusya bu coğrafyadaki Slav unsurları Ortodoksluk etrafında birleştirmeye çalışmış ve böylece jeopolitik etkinliğini artırmayı hedeflemiştir. Balkanlarda yükselen milliyetçilikle birlikte Rusya bağımsız Slav devletlerinin oluşumunu kendi jeopolitik ve jeostratejik çıkarları açısından memnuniyetle karşılamış ve tüm Slavların "hamisi" misionunu dış politikasının merkezine yerleştirmiştir.

D) AVRASYA'DA ÇARLIK RUSYA'SI VE VİCTORİA BRİTANYA'SI ARASINDAKİ GÜÇ MÜCADELESİ; KARA GÜCÜ (SHUSHI) DENİZ GÜCÜNE KARŞI

Napolyon ordularının 1812'de Rus topraklarındaki ağır mağlubiyeti ve 30 Mart 1814'de Fransa ile imzalanan barış Çarlık Rusya'sının Avrupa'daki pozisyonunu ve etkinliğini artırmıştır.³⁷ Çar I. Aleksandr (1815-1825) Napolyon orduları üzerinde zafer kazandıktan sonra Avrupalı monarşiler arasında "Kutsal İttifak" inisiyatifini ortaya atmış ve böylece Avrupa'da

temelinde gelişmiştir. Fakat ilginç olan nokta Slavcılığın felsefi temellerinin Batı Slavlarca ortaya atılmasıdır. Pavel Şafarik, (1795-1861), İosif Dobrovskiy (1753-1829) gibi Çek aydınlar Habsburgların Batı Slavları Almanlaştırma politikalarına karşı çıkarak Pan-Slavizm düşüncesini savunmuşlardır. Ancak Batı Slavları ve Balkanlarda yaşayan Slovenler ve Hırvatlar kendi kimliklerini "Rusya önderliğinde" görmemekteydiler. Batı Slavları arasındaki Pan-Slavizm düşüncesi kültürel olmaktan çok siyasi-konjonktürel anlam ifade etmiştir.

34 Pan-Ortodoks Mesih düşünce sistemi

35 "Moskva- Tretiy Rim", Enchiklopedicheskiy Slovar, 2009, <http://dic.academic.ru/dic.nsf/es/83021/%D0%9C%D0%9E%D0%A1%D0%9A%D0%92%D0%90> (Erişim Tarihi: 23.04.2014) ayrıca bkz. Nikolay Hodakovskiy, Tretiy Rim, Aif-Print, Moskova,2002, s. 1-4

36 Elena Gusikova, "Serbiya i Balkani vo Vneshney Politiki Rossii", Fond Strateiceskoy Kulturi, <http://www.fondsk.ru/news/2012/04/11/serbia-i-balkany-vo-vneshnej-politike-rossii-13755.html> (Erişim Tarihi: 23.04.2014)

37 1815-1825 yılları arası Rus siyasi hayatı ve dış politikası için bkz. Viskochkov, "Arakcheevskoe Desyatletie": Vnutrennaya i Vneshnaya Politika Rossii v 1815- 1825, Sankt- Petersburg, 2011, s. 15

yeni bir güç dengesi oluşturulmuştur. "Kutsal İttifak" Avrupalı monarşilerin 1789'dan sonra yükselen liberal-burjuvazi karşısında ortak bir tutum sergilemesini ihtiva etmiştir. Avusturya ve Prusya'nın katıldığı ittifaka daha sonra diğer Avrupa monarşileri de dâhil olmuştur. Bu ittifak doğrudan stratejik ve siyasi değer içermese de, anti Britanya karakteri taşıması ve Britanya'nın Avrupa güç dengesindeki rolünün kısıtlanması açısından önem taşımıştır.³⁸

Britanya, Rusya'nın artan jeopolitik gücünü Avrasya'daki sömürgeleri açısından güvenlik tehdidi olarak görmüştür. 1812 Savaşından sonra Rusya'nın Avrupa'daki jeopolitik etkinliği oldukça yükselmiştir. Rusya, jeopolitik olarak parçalanmış Avrupa'da esas güç haline gelmiştir. Rusya'nın Avrasya'nın iç bölgelerine doğru askeri operasyonlar düzenlemesi en çok Britanyalıları rahatsız etmiştir. Rusların 1812-1853 yılları arasında Avrupa'daki hegemonik gücü Orta Asya istikametindeki Rus yayılcılığı için elverişli jeostratejik imkân sağlamıştır. Britanyalılar en değerli sömürgeleri olan İngiliz tahtının "incisi" Hindistan'ın³⁹ Rusya'nın jeopolitik hedefi haline geleceğinden endişelenmişlerdir. "Her yol Hindistan'a gider" tabiri o dönemin jeopolitik atmosferini açıklayan anahtar tabir olmuştur.⁴⁰

1819'da Hive Hanlığında ve 1820'de Buhara'da Rus askeri misyonunun ortaya çıkması Orta Asya'da Rusya ve Britanya imparatorlukları arasındaki rekabetin başlangıç noktası olmuştur. Britanyalıların 1864-1881 yılları arasında bir dizi başarılı askeri harekâtı sayesinde Buhara, Hive ve Kokand Hanlığı Rus İmparatorluğu topraklarına katılmışlardır. İki imparatorluk arasındaki jeopolitik ve jeostratejik mücadele 1907 yılında sona ermiş, yapılan anlaşma ile iki imparatorluk arasındaki jeostratejik etki alanının sınırları çizilmiştir. Afganistan, Rusya ve Britanya imparatorlukları arasında tampon bölge haline gelmiştir.

Tablo 2. XIX. Yüzyıl Rus Dış Politikasının Temel Stratejik Çıkarımları

Yıllar	İttifaklar ve Olaylar
1812-1814	Napolyon ordularının mağlup edilmesi. Avrupa monarşileri arasındaki "Kutsal İttifak", Avrupalı Monarşilerin devrimlere karşı muhafaza edilmesi ve Britanya'ya karşı "üstü örtülü ittifak"
1856-1870	Kırım Savaşı'nda Rusya'nın ağır mağlubiyeti. Karadeniz'de jeopolitik nötralizasyon dönemi
1870-1890	Almanya'nın birleşmesi ve sonrasında Avrupa'da oluşan yeni güç dengesi. Rusya, Almanya ve Avusturya-Macaristan arasında "Üç İmparatorluk İttifakı", Rusya'nın Balkanlarda ve Orta Asya'da jeopolitik üstünlüğü
1890-1903	Rus-Fransız İttifakı. Uzak Doğu'da güç mücadelesi.
1904-1907	Rus-Japon savaşı ve akabinde 1907'de imzalanan Rus-İngiliz anlaşması

38 Dugin, op.cit., s. 283-284

39 Hindistan Makedonyalı İskender döneminden beri kara imparatorlukların hedefi olmuştur. Stratejik hammaddeleri ve coğrafi konumu ile kara imparatorlukları Hindistan topraklarına defalarca askeri operasyonlar düzenlemişlerdir. İlk kez Portekizliler XV. Yüzyılın sonunda denizden Hindistan topraklarına girince bölgede Avrupa hegemonyası başlamıştır. Britanyalılar bir kara imparatorluğu olan Rusya'nın esas hedefinin Hindistan olduğu konusunda tedirginlik yaşamışlardır.

40 Peter Hopkirk, The Great Game: On Secret Service in High Asia, Oxford University Press, 1990, s. 37-42

E) MODERN RUS JEOPOLİTİĞİNE YÖN VEREN TEMEL AKIM- AVRASYACILIK (EVRAZİYSTVO)

Kültürel-felsefi bir hareket olan Avrasyacılık (Dvijeniya Evraziystvo) 1920 - 30'lu yıllarda Bolşevik Devrimi'nden kaçan Rus muhacirler tarafından ortaya konulmuştur. 1921'de Sofya'da "Doğu'ya Çıkış" (İshod k Vostoku) çağrısı ile programlarını ileri sürmüşlerdir. Hareketin esas figürü Nikolay Trubetskoy idi. Diğer önemli figürler Peter Suvchinsky (düşünür, eleştirmen, müzikolog), Pyotr Savitsky (coğrafyacı, ekonomist, jeopolitikçi), Vladimir Ilyin (teolog, filozof, tarihçi) gibi Rus muhacir intellegentsiyasının temsilcileri olmuştur. Avrasyacılık Rus ideasının, entelektüel, ideolojik, politik ve psikolojik tarihinin en önemli yapı taşlarından biridir. Avrasyacı düşünce sistemi Rusya'nın medeniyet formasyonunu coğrafi anlamda "Orta İmparatorluk" olarak görmektedir. Kıta Avrupa'sı Rus sınırlarının batısında yer alan bir yarımadadır. Rusya ise büyük Avrasya'nın ana gövdesidir.⁴¹ Klasik Avrasyacıların görüşlerini yansıtan ana fikir Avrasya'yı özerk bir kültürel - coğrafi alan olarak görmeleri ve Avrasya coğrafyasını (ana kara) Rus tarihi ile özdeşleştirmeleridir.

Nikolay Berdyayev Avrasyacı hareketin olumlu yönlerinden bahsederken "Avrasyacıların (Klasik Avrasyacılar) her şeyin yakında özgün konumuna geri döneceğini iddia eden restoratörler olmadıklarını ve muhacir Rus entellektüellerinin yeni bir tarihsel dönemin başladığını ve ciddi bir küresel kriz olacağını öngördüklerini vurgulamaktadır.⁴² Avrasyacılar Rus sorununun politik değil, kültürel bir sorun olduğuna işaret etmektedirler. Latin Avrupa'nın Avrasya kültürünün yerine "yeni Asyacı" kültür inşa etmelerini felaket olarak görmektedirler. Diğer taraftan Berdyayev, Avrasyacıları "kapalı bir kültür" inşa etmek istedikleri konusunda eleştirmektedir. "Avrasyacılar Doğu -Batı kültürünün ortasında yer alan kendi başına büyük bir dünya olan Rusya'yı ve onun evrensel Ortodoksluk değerlerini inkâr ederek parçalanmış ve yırtılmış bir Asya inşasını terennüm etmektedirler. Avrasyacılık coğrafi bir terimdir, kültürel ve tarihsel anlamda bir mana ifade etmemektedir. Rusya'nın dünya ile entegrasyonu onun Avrupalılaşması anlamına gelmemektedir. Tam aksine Rusya manevi-kültürel zenginliklerini dünya ve Avrupa ile paylaşmalıdır."⁴³

Avrasyacılar 1921'de yayınladıkları temel metinlerinde "sadece Rus olanlara değil, "Avrasya Dünyası'nda (Evraziyskiy Mir) yaşayan diğer halklara" çağrıda bulunmuşlardır: "Ruslar ve diğer Avrasya halkları ne Avrupalı ne de Asyalıdır. Bu insanlar özgün kültür sahipleridir. Avrasyalı olduğumuz için utanmıyoruz".⁴⁴

Avrasyacılar Slavofillerin Rus ideasını kabul etmekle birlikte Rus olmayan Avrasyacıların da Rusya etrafında birleşmesi gerektiğini ve böylece onları Avrupa tarafından inşa edilen

41 Petr Savitskiy, "Geograficheskie i Geopoliticheskie Osnovi Evraziystvo", <http://gumilevica.kulichki.net/SPN/spn05.htm> (Erişim Tarihi: 19.04.2014)

42 Nikolay Berdyayev, "Evraziystsi", Evraziyskiy Vestnik, Kniga Cetvertaya, Berlin, 1925, <http://www.vehi.net/berdyayev/evrazis.html> (Erişim Tarihi: 19.04.2014)

43 Ibid.,

44 Evraziystvo - İshod k Vostoku, Russkaya İdeologiya, http://russidea.rchgi.spb.ru/ideasinrussia/socpolitideas/index.php?ELEMENT_ID=2646 (Erişim Tarihi: 19.04.2014)

yeni düzenin kenarında tutmayı hedeflemişlerdir. Zapadnik fikirleri reddeden Avrasyacılar aslında Rus ideasının kültürel coğrafyasını Doğu'ya doğru genişletmişlerdir.

1991'de SSCB'nin dağılmasıyla yeni bir dış politika konsepti inşa etme zarureti ortaya çıkmıştır. İlk Devlet Başkanı Boris Yeltsin döneminde Rus dış politikasına Atlantikçi (Zapadnik) yönelimin hâkim olacağı düşünülmüştür. Kapitalizme eklenme sürecinde Atlantikçi dış politika daha ağır basmıştır. Rusya eski gücünü kaybetmiş ve bu nedenle Rus dış politikasının geleceği hem Rusya'da hem de Batı'da tartışılmıştır.⁴⁵ Uysallaşmış post-komünist Rusya'nın bölgesel bir güç olarak Batı bloğunda mı yer alacağı yoksa farklı bir yol izleyerek kendi referanslarına (Rus ideasına) müracaat edeceği fikri uluslararası siyaset açısından önemliydi. Bu bağlamda yeni Avrasyacı tefekkürün öncül temsilcileri, coğrafyacı Lev Gumilyev filozof ve kulturolog Aleksandr Panarin, siyaset bilimci ve jeopolitikçi Aleksandr Dugin'in görüşleri modern Rus jeopolitiği ve dış politikası için önemli kaynak oluşturmıştır.

Aleksandr Geliyevich Dugin, (1962 -) Moskova Devlet Üniversitesi öğretim üyesi olan Dugin, günümüz Rusyası'nın önemli fikir adamlarındandır. Avrasyacılık siyasi hareketinin öncülerinden olan Dugin'in Rus jeopolitiği, kültürü, ideası ve Avrasyacılıkla ilgili önemli eserleri bulunmaktadır.

Soğuk Savaş'ın hemen ardından siyasal elite yer alan Zapadniklerin ve Atlantikçi düşüncenin Rus dış politikasındaki stratejik üstünlüğü fazla sürmemiş ve 1990'ların ortalarından itibaren toparlanma sürecine giren Rusya için en ideal

dış politika stratejisinin Avrasyacılık olduğu fikri yaygınlaşmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde bu konu ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

Ağustos 2008'de Rusya'nın gerçekleştirdiği Gürcistan müdahalesi yeni Rusya'nın Avrasyacı karakterini ortaya çıkaran jeopolitik bir hadise olmuştur. Rus dış politikasının "Neo-Avrasyacı" karakteri Rus ideasının yeni jeopolitik yansımasıdır. 1995'de uygulamaya konulan "Yakın Çevre" (Blijnoe Zarubej) dış politika doktrini Avrasyacılığın Rus dış politikasına yön vereceğinin işaretlerini vermiştir. 2000'lerin sonuna doğru Devlet Başkanı Putin'in "Avrasya Birliği" söylemi, Gümrük Birliği ve Tek Ekonomik Saha'nın hayata geçirilmesi yeni dönem Rus dış politikasının Avrasyacı temeller etrafında şekilleneceğini göstermektedir.

45 Brzezinski "Rusya'nın, SSCB'nin dağılmasından sonra zayıflamış durumuna ve devam eden huzursuzluğuna karşın, Rusya'nın bu dönemde bile önemli jeostratejik oyuncu olmaya devam ettiğini ve Rusya'nın eski gücüne kavuştuktan sonra jeopolitik hırslarının yeniden başkaldıracağını, batıdaki ve doğudaki komşularının bunu belirgin bir şekilde hissedeceğini" söylemektedir. Brzezinski, op.cit., s. 69

"YAKIN ÇEVRE" KONSEPTİ:
RUSYA'NIN "MONROE DOKTRİNİ"

II. BÖLÜM

- ↳ "Yakın Çevre" Doktrini: Tarihsel Arka Plan
- ↳ Putin Dönemi Rus Dış Politikasında Avrasyacı Elementler
- ↳ NATO Genişlemesi ve Rus Dış Politikasının Dönüşümü:
Gürcistan Müdahalesi

A) “YAKIN ÇEVRE” DOKTRİNİ: TARİHSEL ARKA PLAN

Şubat 1945’de Kırım Yarımadasının Yalta Kentinde (Yaltinskaya Konferentsiya) bir araya gelen İkinci Dünya Savaşının galipleri - Sovyet Rusya, ABD ve İngiltere - Avrupa jeopolitiğinin geleceğini belirlemişlerdir. Bu bağlamda Yalta Konferansı savaş sonrası Avrupa’nın ve dünyanın geleceğini şekillendirmiş ve uluslararası ilişkilere doğrudan yön vermiştir. Almanya’nın coğrafi, siyasi ve kültürel bölünmüşlüğü Yalta Konferansı ile tescillenmiştir. Stalin’in yayılcı stratejisi ve daha farklı Avrupa inşa etme girişimi ABD ve İngiltere’yi yeni güvenlik arayışına itmiştir. 1949’da NATO’nun (North Atlantic Treaty Organization - Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü) kurulmasına jeopolitik cevap 1955’de SSCB’nin önderliğinde güvenlik temelli Varşova Paktı’nın (Varshavskiy Dogovor) tesisi ile gelmiştir. Stalin’in Yalta Anlaşması’na uymayarak Avrupa’nın tamamında jeopolitik üstünlük kurma çabası ABD’yi Batı Avrupa’yı himayesine alması ile sonuçlanmıştır. Böylece NATO, Batı Avrupa için temel öncelik haline dönüşmüştür.

1945’de aslında fikirsel düzeyde Yalta’da başlayan Soğuk Savaş, güvensiz imparatorluk paradoksunu yansıtmaktadır. Sovyetler Batı bloğuna karşı “ne kadar sağlam olmaya çalıştıysa o kadar güvenliğini zedeleyici durumlarla karşılaşmıştır”.⁴⁶ Bu durum uluslararası ilişkilerde “güvenlik ikilemi” (security dilemma) adıyla kavramsallaştırılmıştır.

1917 Ekim Devrimi’nin Rus siyasi hayatında üstünlük kazanması ile Bolşevik düşünce Rus İmparatorluğu’nun diğer bölgelerine de transforme edilmeye başlanmıştır. SSCB’nin Rus ideasını tam yansıtmayan görüşlerine rağmen, Rus jeopolitiğinin stratejik önceliklerinde değişim olmamıştır. SSCB, Mackinder’in tanımladığı “doğal güç alanında” jeopolitik üstünlük kazanmış ve Avrasya gücü olarak ortaya çıkmış, Çarlık Rusya döneminde ele geçirilen topraklardaki stratejik üstünlüğü pekiştirmiştir.

Sovyet endüstrisinin geri kalmışlığını SSCB’nin son lideri Gorbaçov’un “perestroyka” ve “glasnost” inisiyatifleri de ortadan kaldıramamıştır. 1979’da gerçekleştirilen Afganistan müdahalesi Rus jeopolitiği açısından adeta “Vietnam sendromu” yaratmıştır.⁴⁷ Gorbaçov’un “ortak Avrupa evi” düşüncesi aslında Almanya’nın teritoryal bölünmüşlüğü ortadan kaldırmaya yardımcı olmuştur.

SSCB, Doğu Avrupa ülkelerini yavaş yavaş kaybetmiş ve 1989 yılında Soğuk Savaş fiilen bitmiştir. Varşova Paktı’nın çöküşü ile beraber SSCB’nin Orta ve Doğu Avrupa’daki jeopolitik etkinliği son bulmuştur. 1991 yılı ise SSCB’nin tam anlamıyla tarih sahnesinden çekildiği yıl olmuştur. 8 Aralık 1991’de Belovejskaya Puşta⁴⁸ Rusya, Ukrayna ve Belarus

46 Michael Roskin, Nicholas Berry, Uluslararası İlişkiler, Ankara, Adres Yayınları, 2014, s. 118-119

47 SSCB’nin uluslararası ilişkiler açısından dönüm noktası 1979 yılında gerçekleştirilen Afganistan müdahalesi olmuş ve bu süreç SSCB açısından jeopolitik felakete sonuçlanmıştır. Afganistan’ın Sovyet ordusu tarafından işgali SSCB’nin dış politikadaki en büyük jeopolitik yanlışlarından biri olmuştur. SSCB’nin Afganistan’ı işgali onun Müslüman ülkeler nezdindeki pozisyonunu zayıflatmış ve bir dizi ekonomik bedeller ödetmiştir.

48 Belarus Cumhuriyetinin en doğusunda Brest oblastında yer alan Belovejskaya Puşta Milli Parkının bir bölümü Polonya’da bir bölümü ise Belarus’ta yer almaktadır. BDT’nin temellerini atan 8 Aralık 1991 tarihindeki antlaşma Belarus sınırları içindeki milli park bölgesinde imzalanmıştır.

devlet başkanları arasında imzalanan anlaşmayla SSCB'ye dâhil olan ülkeler yeni bir platform geliştirmişlerdir. 21 Aralık 1991'de faaliyete başlayan ve devletlerarası bir örgüt olan Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) Baltık ülkeleri dışındaki Post - Sovyet ülkeleri katılmışlardır.

Harita 2. Rusya'nın Yakın Çevresi - BDT Coğrafyası

ABD'nin eski SSCB'de uyguladığı "şok terapi", yani komünist ülkeleri hızla "piyasalaştırma" stratejisi Moskova'nın diğer eski SSCB ile olan ekonomik ilişkilerinin yok etmeyi hedeflemiştir. IMF'in yürüttüğü şok terapi programı "Rusya'nın çevresinde, hayatta kalmak için Batı sermayesi ve dolar girişine bağımlı zayıf ve istikrarsız ekonomilerin yaratılması amaçlanmıştır."⁴⁹

Eski SSCB coğrafyasında ekonomiden daha önemli bir dizi sorun ortaya çıkmıştır. Milliyetçiliğin yükselişi, Rusya'nın kadim "milletler sorununu" yeniden gündeme gelmesi ve bu bağlamda eski "müttefik" ülkelerin birer birer bağımsız statüye kavuşması Rus jeopolitiğinin de parçalanması ve etkisini yavaş yavaş kaybetmesiyle sonuçlanmıştır.

SSCB'nin parçalanmasının Rus jeopolitiği üzerindeki etkisi aşağıdaki şekilde kategorize etmek mümkündür:

⁴⁹ William Engdahl, Petrol, Para, İktidar, Anglo-Amerikan Politikası ve Yeni Dünya Düzeni, İstanbul, Alfa Yayınları, 2008, s. 328 - 329

- a) Beş milyon metre kare teritoryal kayıp
- b) Baltık ülkelerinin kaybedilmesi, Baltıklar (Anklav bölge Kaliningrad dışında) ve Karadeniz'deki stratejik üstünlüğün azalması
- c) Karadeniz, Baltık ve Hazar'daki doğal kaynaklara erişimin kaybedilmesi
- d) Kuzey ve Doğu bölgelere doğru teritoryal "sıkışma"
- e) Orta ve Doğu Avrupa istikametindeki dolaysız kara geçişlerinin kaybı
- f) Yeni istikrarsız, küçük ve zayıf komşuların ortaya çıkması ve Rusya'nın 2000'lere kadar bu ülkelerin donörü olması
- g) Güney hattında Rusya'nın Batı Avrupa'yı İslami aşırııcılardan savunması ve böylece Merkezi Asya'daki mikro çatışmalara eklemlenmesi
- h) Rusya Uzak Doğu'sunda demografik sorunlar
- i) SSCB'nin parçalanmasının hemen ardından Rusya'nın konfederatif olarak bölünme tehlikesinin belirmesi.⁵⁰

1991'de Rusya'nın jeopolitik düşüşü Rus jeopolitik ekolünü meydana çıkarmıştır. Klasik Avrasyacı düşünce yeniden "uyanmış" ve Rus ideasına bu kez Neo - Avrasyacılık tanımlanmasıyla nüfuz etmeye başlamıştır. Böylece Rus Jeopolitik Okulu, (Rossiyskaya Geopoliticeskaya Shkola) Slavofil ve klasik Avrasyacı düşüncenin yeni aktüel gelişmeler ışığında harmonize edilmiş bir formasyonu olmuştur. Rus jeopolitik okulu ayrıca Anglo - Sakson, Alman jeopolitik okullarının ve 1970'lerde ortaya çıkan Fransız jeopolitik okulunun birikiminden ve metodolojisinden faydalanmıştır.⁵¹

Yeni Rusya'da oluşan kaos ve istikrarsızlık, Rus ideasının hiç olmadığı kadar düşüşü ve bütün bunların getirdiği belirsizlik Neo-Avrasyacı düşünce sisteminin hızla benimsenmesine fırsat sağlamıştır. Ruslar toparlanmanın Batı'ya eklemlenen bir Rusya ile değil, eski jeopolitik kodların yeniden canlanmasıyla mümkün olacağını sezmeye başlamışlardı.

1993'de Rus siyasal hayatı iki karşı gücün mücadelesine sahne olmuştur. Aynı yıl Yeltsin yeni dış politika konseptini onaylamıştır. Yakın çevre ülkeleri ile ilişkilerin bir nevi "restore edilmesi, istikrarlı ve olumlu ilişkilerin sağlanmasını" öngören yeni konseptin bir diğer sorunsalı ise "Rusya'nın güçler dengesindeki rolünün artırılması" olmuştur.⁵² Fakat 1993'deki konjonktür, Rus gücünün yetersizliği ve Rus siyasal muhitindeki mücadeleler söz konusu konseptin etkisini sınırlamıştır. Yeltsin'in önderlik ettiği Atlantikçiler (yeni Zapadnikler) ve Rus ideasının gerçek sahipleri Avrasyacılar arasındaki mücadeleyi Atlantikçiler kazanmış ve liberal Ruslar iktidarda önemli pozisyonlar elde etmişlerdir. Fakat Yeltsin'in Duma ile düştüğü fikir ayrılığı sebebiyle ultra liberal Başbakan Gaydar'ın yerine pragmatik Chernomordin'i ve Atlantikçi Dışişleri Bakanı Kozirev'in yerine ise ılımlı vatan-

50 Alekshin, Geopolitika, Federalnoe Agenstvo po Obrazovaniyu Penzenskiy Gosudarstvenniy Universitet, Penza, 2005, s. 47

51 Dugin, op.cit., s. 363

52 "Evolutsiya Vneshnepoliticeskih Kontseptsii" 14 Aralık 2012, <http://www.kommersant.ru/doc/2089574> (Erişim Tarihi: 29.04.2014)

sever ve ihtiyatlı Avrasyacı Primakov'u getirerek liberal ve Atlantikçi Duma üzerinde etki kurmaya çalışmıştır.⁵³

Primakov, Kozirev Doktrini'ni tam anlamıyla terk ederek Rusya'nın jeopolitik durumunu tanımlayan yeni bir doktrin inşa etmiştir. 1991 Kozirev Doktrini "Rusya'nın Batı (özellikle ABD) dünyası ile birlikte hareket etmesi gerektiğini ve Rusya'nın "çok gelişmiş ülkeler kulübüne" girmesini, AB üyeliği ve Marshall Planı gibi bir ekonomik yardımın yapılmasını" kapsamıştır.⁵⁴ Böylece, Batılı ülkelerle "demokratik dayanışma" sergilenmeye çalışılmıştır. 1996'da kabul edilen Primakov Doktrini'nde Rus dış politikasının konfigürasyonu aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

- a) Kozirev'in Dışişleri Bakanlığı döneminde olduğu gibi Batı ile ilişkiler ABD temelinde değil, Avrupa temelinde geliştirilecektir. Rusya-Fransa-Almanya jeopolitik üçgeninin inşa edilmesi çabaları artırılacaktır
- b) Rusya, Batı merkezli Asya politikasından vazgeçerek Çin'in çok kutuplu dünya fikirlerini paylaşmış ve Hindistan, Japonya, Kuzey Kore ile ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemiştir. Moskova-Pekin-Delhi jeostratejik hattının inşa edilmesi temel önceliklerden biri olmuştur.
- c) İslam Dünyası ile ilişkilerde yeni dönem başlatılması öngörülmüştür.
- d) Yakın Çevre 'ye yönelik en önemli jeopolitik konular üzerinde durulacaktır. Yakın Çevre Rus dış politikası açısından "yaşam alanı" ilan edilmiştir.
- e) Rusya uluslararası sorunlarda (Yugoslavya, Orta Doğu, Tacikistan) daha fazla inisiyatif alacaktır.
- f) Bölgesel güç dengesi oluşturulacak ve ittifaklara gidilecektir.
- g) Rusya'nın yeniden küresel güç olması bağlamında uluslararası sistemdeki konumu güçlenecektir ve bu çerçevede ilişkilerinin coğrafyası genişleyecektir.⁵⁵

Primakov Doktrini ABD'nin küresel üstünlüğünü azaltmak ve bu bağlamda çok kutuplu uluslararası sistemi öngören stratejik bir planlama olmuştur. Her ne kadar ittifakları skeptik düşünce barındırsa da, 1997'de bir araya gelen Rusya ve Çin, Amerikan hegemonyacılığını kınamakta ve NATO'nun genişlemesine "izin verilmez" açıklamasını yapmışlardır.⁵⁶ Putin'in iktidara gelişi ile söz konusu doktrinin kapsamı daha da genişlemiş ve içeriği somutlaşmıştır.

53 Ibid., s. 366

54 İstocniki Konseptualizatsii i Prioriteti Vneshney Politiki Rossii v 1991 - 2006, http://rusmors.ru/podborka_otvetov_po_medjunarodnym_otnosheniyam-istocniki_konceptualizatsii_i_prioritety_vneshnei_politiki_rossii_v_1991-2006_gg.html (Erişim Tarihi: 22.04.2014) Ayrıca bkz. Aleksey Bogaturov, "Tri Pokoleniya Vneshnepoliticeskiy Doktrin Rossii", Jurnal Teorii Mejdunarodnie Otnosheiy i Mirovoy Politiki, Vol 5, No. 1(13), 2007, <http://www.intertrends.ru/thirteen/005.htm> (Erişim Tarihi: 22.04.2013)

55 Kolosov, Turovskiy, Geopoliticeskoe Polojenie Rossii na Poroge XXI Veka: Realii i Perspektivi,

56 Brzezinski, op.cit., s. 234

“Yakın Çevre” doktrini Rus dış politikasının jeopolitik çerçevesini aşağıdaki şekilde çizmiştir:

- Rusya'ya olan coğrafi yakınlık bu ülkeleri önemli kılmıştır
- Bölge ülkelerinin ve Rusya'nın tarihsel gelişimi ve siyasi süreçlerdeki benzerlik
- SSCB'nin dağılmasından sonraki dönemde de Rusya Federasyonu ve Yakın Çevre ülkeleri arasındaki iktisadi ilişkiler devam etmiş ve bu ülkeler aynı ekonomik gelişim elementlerine sahip olmuşlardır.

Rusya'nın yakın çevresinde bulunan Rus azınlıklar ile Rus diasporasının durumu ve onlarla ilişkilerin jeopolitik önemi haizdir. Rusya ilk yıllarda ekonomik ve siyasal anlamda yeteri derecede güçlü olmaması nedeniyle “Yakın Çevre” politikasında söz konusu bölgede yaşayan ve söz konusu coğrafyanın (özellikle Orta Asya) “yumuşak karnı” olan etnik Rusları ve bölgenin ortak dili olan Rusçayı kullanmıştır.⁵⁷ Rusya'nın jeopolitik öncelikleri, çıkarları ve hırsları, yeniden büyük güç olarak uluslararası sistemde yer alma hedefi Post - Sovyet coğrafyadaki etkinliği ile doğru orantılıdır.

Rusya'nın Yakın Çevresindeki etkinliği açısından özellikle 1994 yılında Çeçen ayrılıkçılarına yönelik askeri operasyonu kırılma noktası olmuştur. 11 Aralık 1994'de Yeltsin tarafından⁵⁸ “Çeçen Cumhuriyeti (otonom) topraklarında kanun, düzen ve kamu güvenliğini sağlamak için önlemler” kararname imzalanmıştır. Böylece, federal kuvvetler bölgeye gönderilmiş ve ayrılıkçı harekete karşı operasyonlar başlamıştır. Budenevsk'te Çeçen ayrılıkçılar tarafından gerçekleştirilen terör olayları sonrası taraflar sorunu çözmek için Grozni'de bir araya gelseler de görüşmelerden bir sonuç çıkmamıştır. Operasyonlarda iki tarafta birbirilerine karşı üstünlük sağlayamamışlardır ve neticede 31 Ağustos 1996'da Rusya (Güvenlik Konseyi üyesi Aleksandr Lebed) ve İçkeriya arasında (Aslan Mashadov) ateşkes imzalanmıştır. Anlaşma ile Çeçenistan'ın statüsü hakkındaki görüşmeler 31 Aralık 2001'e kadar ertelenmiştir.⁵⁹ Birinci Çeçen Savaşı'ndan (1994-1996) 1999'da başlayan İkinci Çeçen Savaşı'na kadar olan süreçte Çeçenistan de -facto Rusya Federasyonu'ndan ayrı ve bağımsız bir politika izlemiştir. Birinci Çeçen Savaşı Zapadniklerin halk nezdindeki pozisyonunu oldukça etkilemiş ve Rusya'nın toprak bütünlüğü tehlike altına girmiştir. Çeçenistan'ın olası bağımsızlığının diğer Federasyon subjeleri açısından da emsal teşkil edebileceği kamuoyunda tartışılmaya başlanmıştır.

1999'da Basayev ve Hattab liderliğindeki ayrılıkçı birlikler Dağıstan'da birkaç ilçeyi ve köyü ele geçirmeye başlamış ve buna karşılık federal askeri birlikler ve yerli milisler zorda

57 Bu konuda bkz. John Lepingwell, “The Russian Military and Security Policy and “Near Abroad”, Global Politics and Strategy, Vol. 36, Issue 3, 1994 s. 70 - 92; David Laitin, Identity in Formation: The Russian-Speaking Populations in the Near Abroad, Cornell University Press, 1998, s. 3- 346; Marlene Laruelle, “Russia's Central Asia Policy and the Role of Russian Nationalism”, Central Asia - Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, John Hopkins University, Washington DC, s. 5 - 77

58 Yeltsin etrafındaki Atlantikçilere rağmen, bu kararı imzalamıştır. Bu süreçten sonra Atlantikçiler süratle muhalefete geçmeye başlamışlardır. Fakat 1996'da yapılan Başkanlık seçimleri sonrası Yeltsin yeniden Zapadnikleri önemli görevlere getirmiştir.

59 Dugin, op.cit., s. 368

olsa onları geri püskürtmüşlerdir. Eylül 1999'da Moskova, Buykanske ve Vologodonsk'ta yapılan terör eylemleri ve sivil binaların patlatılması Rus kamuoyunda infilak oluşturmuştur. Kuzey Kafkasya Rus jeopolitiğinin "yumuşak karnı" olan Kuzey Kafkasya'daki olası zafiyet diğer bölgelere de sıçrama potansiyeli taşımıştır. Oligarklar ve Zapadniklerce çevrelenmiş Başkan Yeltsin durumu anlamaya başlamış ve Mayıs ayında Sergey Stepashin'i Başbakan tayin etmiştir. Fakat kısa süreli Başbakanlığında Stepashin'in oluşan durumu kurtaracak kişi olmadığı anlaşılmıştır.⁶⁰

Bu durumda Yeltsin kimsenin beklemediği anda Rus kamuoyunda fazla tanınmayan eski Petersburg Vali Yardımcısı ve FSB'nin (Federalnaya Slujba Bezopasnosti - Federal Güvenlik Birimi) başındaki isim olan Vladimir Vladimiroviç Putin'i Ağustos 1999'da Başbakan Vekili ve kendi halefi ilan ederek Rusya'yı "ikinci jeopolitik felaketten" kurtarmıştır.

Putin iktidara gelir gelmez öncelikli konunun Çeçen meselesi olduğunu tespit etmiş ve bu doğrultuda harekete geçmiştir.⁶¹ Rusya'nın toprak bütünlüğünün korunmasını devlet politikasının merkezine alarak Putin, Yeltsin döneminde hayata geçirilmeye çalışılan dış politika stratejisinden vazgeçerek yeni Rusya'nın temellerini atmıştır.

İkinci Çeçen Savaşı bu koşullarda 23 Eylül 1999'da Grozni'nin bombalamasıyla başlamış ve 30 Eylül'de ise Rus Federal Birliklerinin Çeçenistan'a girmesiyle yeni bir aşamaya geçilmiştir. Şubat 2000'de Grozni ve diğer bölgeler Rus askeri birliklerince ele geçirildikten sonra Mart ayında Başkanlık seçimleri arifesinde Putin Çeçenistan'ı ziyaret etmiş ve böylece aslında İkinci Çeçen savaşı Rusya'nın bölgeyi tam kontrol etmesiyle sonuçlanmıştır.

İkinci Çeçen Savaşının jeopolitik sonuçları daha fazla önem taşımıştır. Kuzey Kafkasya'da ayrılıkçı hareketler zayıflamış ve Çeçen grupların güç kaynakları tüketilmiş, Rusya'nın toprak bütünlüğü muhafaza edilmiş, Federal hükümet Rusya'nın tüm bölgelerinde kontrolü ve istikrarı sağlamıştır.⁶²

Putin'in başlattığı reformlar Rus ideasının yeniden yükselişinin tezahürü olmuştur. Putin'in dış politikada Yeltsin'den farklı olarak Avrasyacı referanslarla hareket etmesi ve Yakın Çevre üzerinde jeopolitik etki kurma çabası sonuç vermiş ve Rusya'nın yeniden Avrasya kara gücü olarak uluslararası sistemdeki konumunu güçlendirmiştir. Bu bağlamda ilk jeopolitik adım Belarus'la yapılan anlaşma olmuştur. Rusya ve Belarus 8 Aralık 1999'da devlet başkanları düzeyinde Moskova'da imzalanan anlaşma ile entegrasyona doğru adım atmışlardır. 26 Ocak 2000'de her iki ülkenin parlamentosu anlaşmayı onaylamıştır.⁶³ Anlaşmayla iki ülkenin "müttefik devlet" (Soyuznoe Gosudarstvo) çerçevesinde entegrasyonu amaçlanmıştır.⁶⁴

60 Ibid., s. 374

61 Ibid., s. 374

62 Ibid., s. 376

63 "Dokumenti Soyuznogo Gosudarstvo", İnformatsionno - Analiticeskiy Portal Soyuznogo Gosudarstvo, <http://www.soyuz.by/about/docs/> (Erişim Tarihi: 19. 04. 2014)

64 Vyecheslav Lapidus, "Soyuznoe Gosudarstvo Rossii i Belorussii v Kontekste Integracii", Obozrevatel, Sayı. 3, 2013, s. 20 - 26

Anlaşmanın en önemli hususlarından biri Rusya ve Belarus arasında ortak bütçe (Budget Soyuznogo Gosudarstvo) ve para biriminin (ruble) oluşturulması olmuştur.

Böylece, Rus jeopolitiğinin Avrasyacı yaklaşımı Avrasya Birliği düşüncesi gibi yeni jeostratejik adımın atılmasına zemin hazırlamıştır.

Vladimir Vladimiroviç Putin (1999 -) - Yeni Rusya'nın kurucusu. "Son Çar" olarak nitelendirilen Putin SSCB'nin dağılmasından sonra Rusya'nın toprak bütünlüğünü muhafaza etmiş, Rus ideasını yeniden restore etmiştir.

B) PUTİN DÖNEMİ RUS DIŞ POLİTİKASINDA AVRASYACI ELEMENTLER

XXI. Yüzyılın başları Avrasyacı idea açısından bir Rönesans niteliğinde olmuştur. Üçte ikisi Asya'da bulunan bir gücün Avrasyacı ideayı temel olarak görmesi olağan bir durumdur. Rusya'nın doğal zenginlikleri Asya'da, siyasi merkezi ise Avrupa'da bulunmaktadır.⁶⁵ Dolayısıyla, Rusya'nın Avrasyacı ideaya başvurması entellektüel, jeopolitik ve jeostratejik bir gereklilik teşkil etmiştir.

Soğuk Savaş sonrası NATO'nun eski Doğu Bloğu ülkeleri istikametinde genişleme arzusu ve AB'nin de ekonomik anlamda bu süreci desteklemesi Rusya açısından açık bir jeopolitik tehdit oluşturmuştur. "Doğuya doğru açılım NATO'ya yeni bir soluk getirmişse de, genişledikçe hem içi boşalmış, hem de Rusya'yı kızdırmıştır. Parçalanmış Doğu bloğundan gelen yeni üyeler NATO'nun gücüne çok fazla katkıda bulunmadığı gibi, yeni stratejik sorunlar yaratmışlardır."⁶⁶

65 Kosacev, "Evraziyskiy Proekt: Realii, Problemi, Perspektivi", Evraziyskaya İntegratsiya v XXI Veke, Der. Leksın, Shvetsov, Moskova, 2012, s. 31 - 44

66 Roskin, op.cit., s. 339

Rusya açısından bakıldığında NATO'nun "Yakın Çevre" üzerindeki jeopolitik hâkimiyeti bir "stratejik felaketin" başlangıç noktası olarak görülmüştür. 2000'li yılların başından itibaren Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin NATO ve AB'ye üye olmaları Moskova için "jeopolitik alarm" mahiyeti taşımıştır. BDT ülkeleri, özellikle Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO ile artan işbirliği ise Rusya'nın stratejik hamle yapma zaruretini ortaya koymuştur. Gürcistan, Rus jeopolitiğinin Kafkas-Karadeniz damarının önemli bir stratejik noktasıdır. Ukrayna ise Rusya'yı Avrupa güç dengesinin aktif jeostratejik oyuncusu yapan bir jeopolitik eksenidir. Rusya jeopolitik güvenliğinin Çarlık döneminde olduğu gibi Polonya, Baltıklar, Romanya sınırlarından başlamasını istemektedir.⁶⁷

Putin'in Avrasyacı yaklaşımına değinmeden önce, Rusya'nın NATO ilişkilerine ve Batı'nın Rusya "arka bahçesine" yönelik genişleme stratejisine karşı izlediği dış politika çizgisine bakmak gerekmektedir.

26 Mart 2000'de yapılan Devlet Başkanlığı seçimlerinde Putin'in birinci turda ezici bir zafer kazanmasıyla Rus siyasal hayatında yeni bir dönem başlamıştır. İç politikada pragmatik bir rol ifa eden Putin, özellikle Yeltsin'in Başkanlık döneminde iktisadi güç olan oligarkların hegemonyasını azaltmaya çalışmış ve bu noktada başarılı olmuştur. Oligarklar Moskova ve Petersburg'dan, diğer bölgelerin ekonomik hayatına entegre edilmiştir. "Direnen" oligarklar ise ya ekonomik faaliyetlerini durdurmuş, ya da özellikle Batı Avrupa'da kendilerine yeni "iktisadi alanlar" bulmuşlardır.

Putin, Rusya'nın sahip olduğu stratejik doğal kaynakları devletleştirerek bir yandan da özel iktisadi teşebbüslerin ülkeye yatırım yapmasını desteklemiştir. Aslında Gorbaçov'un gerçekleştirmek istediği ekonomik açılımı hayata geçirerek Rus ekonomisini canlandırmıştır. Mamafih, Rus devlet enerji şirketi Gazprom'u uluslararası oyuncuya dönüştürerek stratejik açılım gerçekleştiren Putin, enerji kaynaklarını dış politikasının merkezine yerleştirmiştir.

İş başına gelir gelmez Putin, idari reformlara hız vermiş ve efektif bir yönetim için yedi federal bölge (federalniy okruk) oluşturmuş, böylece bölgeler üzerinde doğrudan bir etki yaratılmış ve federal yasaları denetleyecek gerçek bağımsız yargının oluşturulması kolaylaştırılmıştır. Bu idari reformdan sonra işler önemli bir biçimde rayına oturmuştur. Devlet Başkanı ile Federal yöneticiler arasında doğrudan sorumluluk ve hesapverirlik bağı oluşturulmuştur.⁶⁸ Ayrıca Federal Güvenlik Konseyi'nin (Federalniy Sovet Bezopasnosti) rolü daha da artırılmış ve genişletilmiştir.

Askeri alanda önemli stratejik reformlar başlamış ve yeni Rus Askeri Doktrini (Voennaya Doktrina) kabul edilmiştir. Yeni askeri doktrinde temel güvenlik tehditleri olarak Kuzey Kafkasya'daki ayrılıkçı hareketler, NATO'nun Doğu genişlemesi ve bu ittifakın yeni askeri konsepti belirlenmiştir. Bu çerçevede Rusya'nın söz konusu tehditlere karşı efektif bir reaksiyon vermesinin zarureti güçlü bir şekilde vurgulanmıştır.⁶⁹

⁶⁷ Ukrayna sorunu ilerleyen bölümlerde geniş bir şekilde incelenecektir.

⁶⁸ Korotkeviç, İstoriya Sovremenniy Rossii, 1991-2003, İzdatelstvo Sankt Peterburskogo Universiteta, 2004, s. 50 - 52

⁶⁹ 2000 yılındakı kabul edilmiş askeri doktrinin tam metni için bkz. http://www.ng.ru/politics/2000-04-22/5_doktrina.html (Erişim Tarihi: 25.04.2014)

Dış politikada yeni öncelikler kendine yer edinmeye başlamıştır. Bu çerçevede 10 Ocak 2000'de yeni dış politika konsepti Putin tarafından onaylanmıştır. 2000'deki konsept 1996 yılında kabul edilen Primakov Doktrininin daha kesinleşmiş bir biçimi gibi görünmektedir. Yeni konseptte temel öncelikler aşağıdaki şekilde formüle edilmiştir:

- a) Çok kutuplu bir uluslararası ilişkilere yapılan vurgu: modern uluslararası sistemin çeşitliliğinin yansıtılması ve çıkarların dikkate alınması
- b) BM'nin ve Güvenlik Konseyi'nin uluslararası ilişkilerdeki rolünün artırılması
- c) Rusya'nın ekonomik gelişiminin teşvik edilmesi ve bunun dış politika hedefleri ile orantılı olarak gerçekleştirilmesi
- d) Rus şirketlerinin çıkarlarının devlet tarafından korunması ve küreselleşmenin Rusya'nın katılımı olmadan gerçekleşmesinin mümkün olmayacağına yapılan kuvvetli vurgu.⁷⁰

2000 yılında yayımlanan dış politika konseptinde "tek taraflı adımların uluslararası istikrarsızlığa neden olabileceği ve bu bağlamda karar alma mekanizmalarında çok kutupluluğun önemi" özellikle vurgulanmıştır. Yakın Çevre 'ye yönelik bölgesel güvenliği ve istikrarı önceleyerek BDT ülkeleri arasındaki askeri, güvenlik, diplomatik işbirliğinin teşvik edileceğinden ve özellikle ekonomik entegrasyon konusunda karşılıklı yarara dayalı somut adımlar atılacağından bahsedilmiştir.⁷¹

Konseptte yer alan hususlarda özellikle ekonomik alanda birçok ilerlemeler sağlanmıştır. ABD ve AB Rus ekonomisinin pazar niteliğini kabul etmişlerdir. Rusya 2002'den başlayarak enerji kaynaklarını aktif bir şekilde Batıya ihraç etmeye başlamıştır.⁷²

Dış politika konseptinde yer alan diğer önemli nokta terörizmle mücadele olmuştur. Bu çerçevede 11 Eylül 2001 olaylarından sonra ABD'nin önderliğinde başlayan Teröre Karşı Savaş'ta Rusya, ABD'nin yanında yer alarak, Kuzey Kafkasya'daki aşırılıkçı terörist güçlerle mücadelesini meşrulaştırmıştır. Diğer taraftan, uluslararası terörizmle mücadele Rusya ve Orta Asya ülkelerini birbiriyle daha da yakınlaştırmıştır.

ABD'ye 2001'de Afganistan müdahalesinde lojistik destek veren Rusya, uluslararası terörizmle mücadele çerçevesinde NATO ile işbirliği yapmıştır. 2004'den itibaren Rusya ve NATO ilişkileri terörizmle mücadele çerçevesinde stratejik işbirliği karakteri almıştır.⁷³ Rusya'nın bu süreçteki ana kaygısı Orta Asya periferilerinde ABD askeri gücünün yerleşmesi istikametinde olmuştur. Washington'un bölgede askeri üsler elde etmesi Doğu Avrupa'da olduğu gibi Rusya ve NATO'yu karşı karşıya getirmiştir.

Yeni dış politika konsepti ABD hegemonyasından rahatsızlık duyan Avrupalı güçlerle yoğun stratejik çıkarımları içermiştir. Dugin'e göre, ABD'nin 2003'de Irak'ı işgali ile tek

70 2000 yılı dış politika konseptinin tam metni için bkz. <http://www.scrf.gov.ru/documents/2/25.html> (Erişim Tarihi: 25.04.2014)

71 Ibid.

72 Korotkeviç, op.cit., s. 67 - 68

73 "Prakticheskoe Sotrudnichestvo Rossii i NATO", http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2013_12/20131127_131201-MediaBackgrounder-NRC_ru.pdf (Erişim Tarihi: 22.04.2014)

kutupluluk son bulmuş ve "Rusya, Fransa ve Almanya stratejik eksenini oluşturmuştur".⁷⁴ Rusya'nın Afganistan'da ABD'ye verdiği desteğe rağmen, Çeçen meselesinde Washington'dan beklenen destek gelmemiştir. ABD'nin Irak'taki tek taraflı adımları küresel jeopolitik ve jeostratejik düzeni değiştirmiş ve yeni eksenlerin oluşmasına yol açmıştır.

Rusya, Avrasyacı tezler doğrultusunda yakın çevresindeki jeopolitik gücünü artırmış ve yeni entegrasyon araçları inşa etmeye başlamıştır. Bu çerçevede Avrasya Ekonomik Birliği, Kolektif Güvenlik Örgütü, Tek Ekonomik Saha gibi organizasyonlar teşekkül bulmuş ve Rus dış politikasının ana istikametini teşkil etmişlerdir. 1996 yılında kabul edilen Primakov Doktrini ile genel çerçevesi çizilen ve Putin'in Devlet Başkanlığına seçilmesinden itibaren somutlaşan Rusya'nın Yakın Çevre ülkelerine yönelik stratejisi iki aşamalı şekilde gelişmiştir:

- a) Ekonomik Aşama: Avrasya Ekonomik Birliği (Rusya, Kazakistan, Belarus, Kırgızistan, Tacikistan), Tek Ekonomik Saha (Rusya, Kazakistan, Belarus) ve Gümrük Birliği (Rusya, Kazakistan, Belarus, Kırgızistan)
- b) Güvenlik alanında entegrasyonu içeren aşama - Kolektif Güvenlik Örgütü (Rusya, Kazakistan, Belarus, Ermenistan, Kırgızistan, Tacikistan)

Avrasya Ekonomik Birliği (Evraziyskiy Ekonomiceskiy Soyuz) düşüncesi, Rusya'nın önderliğinde eski Sovyet jeopolitiği içinde yer alan devletlerin artan küresel rekabet karşısında bölgesel işbirlikleri ile ayakta kalabilme çabaları sonucu ortaya çıkmıştır. Avrasya Ekonomik Birliği'nin teorik temellerini dört ana hat üzerinde değerlendirmek mümkündür:

- a) Atlantikçilik ve onun uzantısı olarak kabul edilen kültürel küreselleşmeye karşı koyma, Batı Avrupa'ya ve ABD'ye karşı kültürel, politik ve ekonomik mücadele;

74 Dugin, *op.cit.*, s. 379

- b) Ekonomide devletin güçlü olmasını destekleme; kamu sektörünün muhafaza edilmesi;
- c) Rus Ortodoks Kilisesi'nin desteğini arkasına almak ve aynı zamanda diğer geleneksel gruplarla işbirliği;
- d) Rusya'nın çekirdek jeopolitik bir güç olarak yer aldığı eski SSCB coğrafyasında 'Avrupa Birliği' tarzında yeni bir platformun oluşturulması.⁷⁵

Yeni Avrasyacı ideanın Slavofil ve Klasik Avrasyacılığın sentezi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Putin dönemi ile birlikte Avrasya Birliği düşüncesi Rusya için stratejik bir öncelik taşımakta ve tedricen ŞİÖ'nün önüne geçmektedir.⁷⁶ Rusya, Putin dönemi ile birlikte değişik bölgeselleşme süreçleri vasıtasıyla çok kutuplu uluslararası ilişkiler sistemini stratejik hedef olarak belirlemiştir. 7 Mayıs 2012'de Devlet Başkanı Putin tarafından imzalanan "Rusya Federasyonu Dış Politikasının Uygulanması İçin Gerekli Önlemler" belgesinde, bölgesel örgütler çok yönlü diplomasi çerçevesinde ele alınmaktadır.⁷⁷

Rusya, ŞİÖ'nün bölgesel rolünü diğer önemli bir yapılanma projesi olan Avrasya Birliği düşüncesiyle desteklemektedir. Bu bağlamda Avrasya Birliği, ABD ve Çin'in Orta Asya'daki etkinliğini dengelemeye yönelik bölge ülkeleri ile Rusya arasında siyasi, ekonomik ve güvenlik alanında entegrasyonu hedeflemektedir. Putin'in iktidara gelişi ile birlikte Rusya, Avrasya bölgesinde bölgesel örgütler yoluyla etkili bir dış politika uygulamaktadır. Putin'in 2011 yılında ikinci kez iktidara gelişinden sonra Avrasya Birliği projesi Rus dış politikasının temel önceliği haline gelmiştir. Rusya, Avrasya Birliği'nin 2013 yılında öncelikle ekonomik entegrasyon temelinde gelişeceğini hedeflemektedir. Rusya, Avrasya Birliği'nin ekonomik perspektifini serbest ticaret kuralları çerçevesinde değerlendirmektedir. Ekonomik temelli Avrasya Birliği, Avrupa ve dinamik Asya - Pasifik bölgeleri arasında etkin bir "köprü" rolünü oynama potansiyeli taşımaktadır.

Rusya'nın Yakın Çevre ülkeleri ile askeri ve güvenlik entegrasyonu 14 Mayıs 2002'de kurulan Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (Organizatsiya Dogovora o Kollektivnoy Bezopasnosti) çerçevesinde gerçekleşmektedir. ABD'nin doksanlı yılların sonlarından itibaren eski Sovyet coğrafyasında artan etkinliğinin 2001'deki Afganistan operasyonu ile daha somut bir nitelik kazanması örgütün kurulmasında belirleyici faktör olmuştur.⁷⁸ ODKB'nin Doğu Avrupa'da etkinliği kısıtlı olsa da, Kafkasya ve Orta Asya'daki jeopolitik etkinliği daha fazladır.⁷⁹

75 Vyecheslav Vasechko, "Staroe i Novoe Evraziystva: Kontseptsiya Religii i Politiki", Vestnik Rostovskogo Gosudarstvennogo Ekonomicheskogo Universiteta "RİNX", Vol: 1, 2007, s 141 - 146

76 "Evraziyskiy Soyuz Dast Rossii Bolshe, chem Sliskom Pragmatichniy SHOS" RİA - Novosti, <http://ria.ru/analytics/20120614/673087125.html> (Erişim Tarihi: 22.04.2014)

77 "Podpisan Ukaz o Merah po Realizatsii Vneshnepoliticheskogo Kursa", Dokumenti sayta Prezidenta Rossii, 7 May 2012, <http://www.kremlin.ru/acts/15256> (Erişim Tarihi: 22.04.2014)

78 Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Fırat Purtaş, Halit Mammadov, "Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü ve Orta Asya Cumhuriyetleri", Orta Asya'da Dış Politika ve Güvenlik, Ed. Turgut Demirtepe, Güner Özkan, USAK Yayınları, 2013, s. 105 - 125

79 ODKB Anlaşmasının IV. maddesi NATO'nun V. maddesi ile aynıdır. Anlaşmaya taraf olan ülkelere birine yönelecek bir saldırının tüm taraf ülkelere yönelik bir saldırı sayılacağı hususu kolektif askeri güvenlik mekanizması açısından önemlidir. Dolayısıyla, ODKB üye devletlerin toprak bütünlüğünü ve güvenliğini tehdit edecek herhangi bir meselede müdahil olma hakkına sahiptir.

Putin'in iktidara gelmesi ile "Avrasya (Heartland) yeni tarihi şans elde etmiş ve Atlantikçi jeopolitiğin tek kutuplu dünya oluşturma süreci engellenmiştir. Rusya - Avrasya'nın dünyanın jeopolitik haritasından tam silinmediği ortaya çıkmış, alternatif bir sivilizasyon" için adres yine kara gücü olmuştur.⁸⁰ Avrasyacı idea Rus dış politikasına yön vermekle kalmayıp, yeni siyasi ve kültürel coğrafi inşaya zemin hazırlamıştır.

C) NATO GENİŞLEMESİ VE RUS DIŞ POLİTİKASININ DÖNÜŐMÜ: GÜRCİSTAN MÜDAHALESİ

Eski Doğu Bloğu ülkelerinin birçoğunun (özellikle Rus dış politikası bağlamında jeopolitik eksenler olan Polonya'nın ve Baltık ülkelerinin) önce NATO'ya daha sonra AB'ye girmeleri Avrupa'daki güç dengesini Batı lehine değiştirmiştir. 2004 yılından sonra NATO Baltıklarda elde ettiği askeri üsler vasıtasıyla Rusya karşısında stratejik üstünlük elde etmiştir. Çek Cumhuriyeti ve Polonya'ya NATO füzelerinin yerleştirilmesi gündeme gelmiş ve "yeni Soğuk Savaş" düşünceleri tartışılmaya başlanmıştır.⁸¹ Stratejik anlamda Batı'dan gelecek tehdidin ortadan kaldırılması, bertaraf edilmesi ve bu istikamette bir kalkan oluşturulması (Varşova Paktı gibi) Rus jeopolitiğinin tarihsel boyutu olan ana unsurlarından biridir. Soğuk Savaş sonrası NATO, Rusya'nın eski güvenlik kuşağını devralmıştır.⁸² Böylece, Rus dış politikası açısından temel güvenlik noktasını eski Doğu Bloğu ülkelerinin NATO'ya entegrasyonu oluşturmuştur.

Harita 3. NATO'nun Doğu Genişlemesi

Rus Yakın Çevresinde başlayan "renkli devrimlerle" birlikte Avrasya ana karasındaki jeopolitik mücadele ve bunu müteakiben jeostratejik adımlar hızlanmıştır. "Renkli devrimlerin" amacı Baltıklar örneğinde olduğu gibi Gürcistan, Ukrayna, Kırgızistan gibi jeopolitik eksenlerde Rusya'nın yakın çevresinde Rusya aleyhine bir blok yaratmak olmuştur. Bu bağlamda anti - Rusya ve milliyetçi söylemlere sa-

80 Dugin, op.cit., s. 378

81 Richard Sakwa, "New Cold War or Twenty Years' Crisis?", International Affairs, Vol. 84, No. 2, 2008, s. 241-267

82 Michael Roskin, Çağdaş Devlet Sistemleri, Siyaset, Coğrafya, Kültür, Ankara, Adres Yayınları, 2013, s. 406-407

hip hükümetler desteklenmiştir. Tüm bu “devrimlerin” yapılma biçimine bakıldığında “ortak özellikleri “Freedom House”⁸³ tarafından hazırlanan metotlar çerçevesinde bu ülkeleri ABD ve Batı güdümüne sokmayı hedefleyen “barışçıl direniş” tarzında” yapılmasıdır.⁸⁴ Bu düşünce kuruluşunun ABD’deki bazı “çıkarcı grupları” ile var olan ilişkileri, objektiflikten uzak olması ve tek taraflılığı bilinmektedir.

Bu çerçevede Kasım 2003’de Gürcistan’da gerçekleştirilen “Gül Devrimi” ile dengeli dış politika yürüten Eduard Şevardnadze yerine Cumhurbaşkanlığı görevine aşırı Atlantikçi ve ABD yanlısı Mikhail Saakaşvili getirilmiştir. Saakaşvili dış politikada Batı güdümlü bir strateji izleyerek, Gürcistan’ı NATO yakınlaştırmış ve Rusya Yakın Çevresine yönelik Batı merkezli jeopolitik bir proje olan ve BDT’yi bölmeyi hedefleyen GUAM projesinin esas aktörü olmuştur.⁸⁵

2004’de aynı senaryo Ukrayna’da gerçekleştirilmiş ve “Turuncu Devrim” neticesinde bir başka denge politikası yürüten lider Leonid Kuçma devrilmiş ve yerine Batı yanlısı Viktor Yuşçenko gelmiştir. Yuşçenko da Saakaşvili gibi dış politikasını Rusya aleyhtarlığı üzerine inşa etmiştir.⁸⁶ Böylece, Rus yakın çevresinde Avrasyacılık ve Avrasyacı entegrasyon biçimlerine karşı Batı tarafından yeni bir blok oluşturulmuştur.

Bu bağlamda Putin’in 10 Şubat 2007’de Münih Güvenlik Konferansı’nda yaptığı konuşma jeopolitik yüklü içerik ve mesajlar taşıması bağlamında önemlidir. Putin’in Münih konuşması yeni Rus dış politikasının çerçevesini çizmiştir. “Münih Doktrini’nin” ana hatları aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

- Modern uluslararası sistemde tek - kutupluluk sadece kabul edilmez değil, aynı zamanda mümkün olmayan bir olgudur.
- ABD “küresel hegemonyasını dayatmakta ve sistem sadece bir ülke etrafında” dönmektedir.
- ABD’nin Irak işgaline işaret eden Putin, güç kullanımının sadece “BM Güvenlik Konseyi mekanizması çerçevesinde mümkün olacağını” belirtmiştir.
- Münih konuşmasının temel noktasını NATO’nun doğu genişlemesi ve Rusya’nın bu sürece reaksiyonu oluşturmuştur. Putin’in Münih Doktrini “Rusya’nın temel güvenlik ve dış politika sorunsalının NATO’nun jeopolitik genişlemesi üzerine şekillendiğini” gözler önüne sermiştir. “NATO’nun “sınırlarımıza dayanmasına rağmen bizler anlaşmalara riayet ederek bir reaksiyon vermemekteyiz. NATO’nun doğuya doğru genişlemesi ne

83 Amerika merkezli Freedom House ülkeleri basın konusunda “eleştiren” ve bu doğrultuda raporlar hazırlayan bir düşünce kuruluşudur. Hazırlanan raporların gerçeği yansıtmadığı ve daha çok Amerika’daki bazı çıkar gruplarının menfaatlerini dikkate aldığı konusunda yaygın bir kanaat vardır.

84 Dugin, op.cit., s. 384 - 385

85 Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova’nın üye oldukları GUAM, 2006’da isim değişikliğine giderek Ekonomik Kalkınma ve Demokrasi Örgütü - GUAM (Organization for Democracy and Economic Development - GUAM) adını almıştır. GUAM ülkeleri, özellikle Gürcistan ve Ukrayna liderleri NATO’yu bir tehdit değil, bölgesel güvenlik konfigürasyonunda istikrar sağlayıcı bir örgütlenme olarak görmüşlerdir. GUAM özellikle 2008 Gürcistan - Rusya savaşından sonra tedricen etkinliğini yitirmiştir.

86 Dugin, op.cit., s. 385

- NATO'nun modernizasyonu ne de Avrupa güvenliğinin sağlanması anlamında hiçbir anlam taşımamaktadır. Bu süreç Rusya - NATO ilişkilerindeki güveni sarsan "provokatif" bir eylemdir. Yeni NATO üyeleri Bulgaristan ve Romanya'ya yerleştirilmeye çalışılan füzeler ne anlam taşımaktadır? Rus sınırlarına dayanan NATO genişlemesi kime karşıdır? Varşova Paktı'nın dağılmasının ardından Batılıların verdiği sözlere ne olmuştur?"
- e) Bir taraftan "yardım eli uzatılmakta", diğer taraftan ülkelerin geri kalmışlığını arzulamakla kalmayıp, söz konusu geri kalmışlıktan kar güdülmektedir.
- f) AGİT bir veya bir grup ülkenin dış politik çıkarlarına hizmet eden bayağı (vulgarniy) bir organizasyona dönüştürülmek istenmektedir.
- g) Putin'in ifade ettiği "bin yıllık tarihi ile her zaman bağımsız dış politika yürüten Rusya, bu geleneğinden vazgeçmek niyetinde değildir"⁸⁷ ibaresi jeopolitik bir meydan okumadır ve yeni Rus dış politikasının ana maddesini oluşturmuştur.⁸⁸

Putin'in 10 Şubat 2007'de Münih Güvenlik Konferansı'nda yaptığı konuşma jeopolitik yüklü içerik ve mesajlar taşıması bağlamında önemlidir. Putin'in Münih konuşması yeni Rus dış politikasının çerçevesini çizmiştir.

Münih konuşması politik retorikler içerse de, Kırım'ın ilhakı ile beraber söz konusu retorik siyasal gerçekliğe dönüşmüştür. Münih konuşması savunma karakterli bir konuşmadır, fakat Kırım'ın Rusya'ya geri dönmesi ve Putin'in 18 Mart 2014'deki Kremlin konuşması "rahatsız edici ve saldırgan bir içerik ihtiva etmiştir".⁸⁹

Münih konuşması sonrası Rus intelligentsiyası "Rusya'nın alternatif güç" olma potansiyeli ve jeopolitik etkinliği

üzerinde durmaya başlamıştır. Tek kutuplu dünyanın son bulması ve çok kutupluluğa geçiş sorunsalı hem akademik, hem de siyasal çevrelerde tartışılmıştır.⁹⁰

87 Dugin, op.cit., s. 387

88 Münih konuşmasının tam metni için bkz. http://archive.kremlin.ru/appears/2007/02/10/1737_type63374type63376type63377type63381type82634_118097.shtml (Erişim Tarihi: 25.04.2014)

89 Konuşma için bkz. "Obrasheniya Prezidenta Rossiyskoy Federatsiyii" 18 Mart 2014, <http://www.kremlin.ru/news/20603> (Erişim Tarihi: 25.04.2014)

90 İvashov, "Sovremennaya Rossiya na Geopolicheskoy Karte", Geopolitika i Bezopasnosti, No. 3, Sankt-Petersburg, 2008, s. 8 - 13

Yakın Çevre Doktrini, NATO'nun doğuya doğru genişlemesi, ABD'nin tek taraflı şekilde Irak'ı işgali ve neticede Batı jeopolitiğindeki stratejik ayrışma, Post-Sovyet ülkelerde gerçekleşen ABD destekli "renkli devrimler", Putin'in Münih konuşması, tek kutupluluğun son bulması uluslararası sistemde yeni jeopolitik çerçeve (geopolitical framework) oluşturmuştur. Rusya'nın Gürcistan müdahalesi söz konusu jeopolitik çerçevede gerçekleştirilmiştir.

Tüm bu hususlar 15 Temmuz 2008'de yayımlanan yeni dış politika konseptinde kendine yer bulmuştur. Özellikle Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO üyeliği stratejik "kırmızı hat" olarak kabul edilmiştir. Rus sınırlarına yerleşen ve eşit güvenlik ilkesini ihlal eden NATO'ya açık mesajlar verilmiş ve "birlikte çalışmak varken neden sorun inşa edelim" kaygısı belirtilmiştir.⁹¹ 2008 konsepti uluslararası ilişkilerdeki güncel değişiklikleri, özellikle 17 Şubat 2008'de Sırbistan'dan ayrılan Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesiyle ortaya çıkan yeni kavramlara atıfta bulunmuştur. Gürcistan krizi sonrası ortaya çıkan konjonktür ve ayrılıkçı bölgelerin - Abhazya ve Güney Osetya - bağımsızlıkları bu yeni kavramlar çerçevesinde "kolay izah edilebilir" hale gelmiştir. Fakat ana hatlarıyla 2000 yılında kabul edilen Putin Doktrini'nin devamı niteliğinde olan yeni konsept Rusya'nın temel dış politika stratejisini yeniden gözler önüne sermiştir.

Gürcistan krizi 8 Ağustos 2008'de Sydney Olimpiyat oyunlarının açılış gününde Gürcistan askeri birliklerinin ayrılıkçı bölge olan Güney Osetya'ya müdahalesi ile başlamıştır. Gürcistan'ın bu adımı Rusya'nın jeopolitik güç gösterimine zemin hazırlamıştır. Rusya verdiği askeri cevapla Güney Osetya'dan taraf olmuş, Rus ordusu Gürcistan'ın başkenti Tiflis'e kadar ilerlemiştir. Saakaşvili yönetiminin yanlış hesapları Gürcistan'a hem siyasi - stratejik, hem de ekonomik zarar vermiş ve ülkenin toprak bütünlüğü bozulmuştur. Ayrılıkçı bölgeler - Abhazya ve Güney Osetya - bağımsızlıklarını ilan etmiş ve 26 Ağustos 2008'de Rusya tarafından tanınmışlardır.⁹²

Saakaşvili'nin aşırı Atlantikçi ve bölgesel dengeleri hesaplamayan dış politikası Rusya'nın Kafkasya'daki pozisyonunu pekiştirmiştir. Kara gücü (Shusi) Rusya ve müttefikleri (Abhazya ve Güney Osetya) deniz gücü üzerinde tam zafer kazanmışlardır. Rusya açısından bu zafer üç önemli detayı içermektedir. İlki, modern NATO silahları ile teçhiz edilmiş Gürcistan ordusu üzerinde askeri bir galibiyet elde edilmiştir. İkincisi, Rusya Batı ile doğrudan çatışmaya girmemiş ve böylelikle anti - Rusya koalisyonunun gelişimine olanak sağlamamıştır. Üçüncüsü, enformasyon savaşı anlamında Rus matbu organlarının büyük güç tanımlı - vatansever yayınları olumlu bir izlenim vermiştir.⁹³ Rus kamuoyu çoğunlukla

91 Koncheptsiya Vneshney Politiki Rossiyskoy Federatsii", 15 Temmuz 2008, <http://kremlin.ru/acts/785> (Erişim Tarihi: 29.04.2014)

92 Rusya'nın yanında Nikaragua, Nauru, Venezuela gibi ülkeler ayrılıkçı bölgeleri tanımışlardır. Hukuki boyut için bkz. Problemi Bezopasnosti Yujnom Kavkaze: Rossiysko - Gruzinskoe Otnosheniya i Perspektivi Dolgosrochnogo Uregulirovaniya Gruzino - Abhazskogo i Gruzino - Yugoosetinskogo Konfliktov, MGİMO, Vipusk 3(27), 2011, s. 3 - 27

93 Dugin, op.cit, s. 391 - 392

askeri müdahaleyi haklı bulmuş ve sorunun Batı ve Saakaşvili yönetimi kaynaklı olduğu konusunda konsensüs sağlanmıştır.⁹⁴

Şubat 2008'de Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesi ve aynı yılda Rusya'nın Gürcistan'la yaşadığı sorun ve neticede Abhazya ve Güney Osetya'nın de - facto Gürcistan egemenliğinden çıkması uluslararası ilişkiler sisteminde yeni bir dönemi başlatmıştır. Söz konusu dönem Rusya, ABD, Almanya, Çin, Fransa, İngiltere ve diğer önemli uluslararası aktörlerin bölgesel çatışmalarla birbirilerinin güçlerini test etmeyi karakterize etmektedir. Rusya, 17 Şubat 2008'de Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmesine 8 Ağustos 2008'de Gürcistan'ı fiili olarak parçalayarak Batı'ya cevap vermiştir.

Gürcistan krizine rağmen, Rusya'nın Batı ile ilişkilerinde beklenen "derin fikir ayrılıklar" ortaya çıkmamıştır. Beklenenin aksine, Mart 2008'de Dmitri Medvedev'in Devlet Başkanı seçilmesiyle Rusya - Batı yakınlaşması başlamıştır.⁹⁵ 2008'de iktidara gelen ABD Başkanı Barack Obama'nın "pragmatik uluslararasıcı"⁹⁶ (pragmatic internationalism) dış politikası ile beraber Rusya ve ABD arasında ilişkiler yumuşamıştır. Fakat her şeye rağmen, Medvedev'in selefinden farklı olarak daha Atlantikçi ve liberal politikalar benimsemesi stratejik anlamda Rusya'nın yönünü değiştirmemiştir.⁹⁷ Medvedev Rus dış politikasına yeni bir soluk getirmiş, adeta Putin'in eksik bıraktığı stratejik noktaları tamamlamıştır. Başkanlığı döneminde Rusya küreselleşme sürecine eklenmiş ve Batı ile teknolojik işbirliği yapılmıştır.⁹⁸ Medvedev'in Batı ile yapıcı işbirliğine girmesi onun Atlantikçi bir dünya görüşü temsil ettiği anlamına gelmemektedir. Medvedev'in dış politika felsefesini Obama için kullanılan "pragmatik uluslararasıcılık" olarak nitelendirmek mümkündür. Bu süreç Avrasyacı - Atlantikçi tartışmalarından ziyade, Rusya'nın ekonomik dönüşümünü ve kapitalizmi tam anlamıyla uygulamasını içeren bir yapıya işarettir.

Rusya, 5 Şubat 2010'da yeni askeri doktrinini kabul etmiştir. 2000 yılında onaylanan askeri konseptteki müddeiler yeni doktrin de aksettirilmiştir. Yeni askeri doktrin Rusya'nın uzun vadeli güvenlik stratejisini gözler önüne sermiştir. 2009 yılında kabul edilen "2020 yılına kadar Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisi" belgesinde yer alan temel hususlar yeni askeri doktrinde de yer almıştır. NATO'nun genişleme stratejisi Rusya açısından temel güvenlik tehdidi olarak ortaya konmuştur.⁹⁹

94 Moskova merkezli Levada Araştırma Merkezinin konu hakkındaki anketi için bkz. "Rossiysko-Gruzinskiy Voenniy Konflikt 2008 Goda: Pritsini i Posledstvii," Levada - Chentr, 2010, <http://www.levada.ru/04-08-2010/rossiisko-gruzinskii-voenniy-konflikt-2008-goda-prichiny-i-posledstviya> (Erişim Tarihi: 19.04.2014)

95 Rusya Anayasa'sı üç kez üst üste Devlet Başkanlığına aday olmayı sınırlandırdığından Putin, yıllarca beraber çalıştığı Medvedev'i halefi ilan etmiştir.

96 John Ikenberry, "Obama's Pragmatic Internationalism", The American Interest, 8 Nisan 2014, <http://www.the-american-interest.com/articles/2014/04/08/obamas-pragmatic-internationalism/> (Erişim Tarihi: 22.04.2014)

97 Dugin, op.cit., s. 389

98 Jeffrey Mankoff, Russian Foreign Policy, The Return of Great Power Politics, 2012, s. 5 - 7

99 "Strategiya Natsionalniy Bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii do 2020 Goda" 13 Mayıs 2009, http://news.kremlin.ru/ref_notes/424 (Erişim Tarihi: 25.04.2014)

Medvedev Rus dış politikasına yeni bir soluk getirmiş, adeta Putin'in eksik bıraktığı stratejik noktaları tamamlamıştır.

Temel güvenlik meselesi olarak "NATO'nun Rusya sınırlarındaki uluslararası hukuk normlarını hiçe sayan askeri fonksiyonları, faaliyetleri ve genişleme stratejisi" görülmüştür.¹⁰⁰ Bu konuya bağlantılı olarak açık bir şekilde dile getirilmese de "ABD'nin Doğu Avrupa ülkelerine füze kalkanı yerleştirme çabalarının küresel istikrara, nükleer güç dengesine ve uzayın militarize edilmesine yol açacağı kaygısı" vurgulanmıştır.¹⁰¹

Yeni askeri doktrinde Rusya "nükleer çatışmayı önlemeyi kendisinin temel görevi" olarak değerlendirmektedir. Diğer önemli husus ise Rusya veya müttefiklerine karşı saldırgan tutumları bertaraf etmek ve çıkarlarını korumak bağlamında BM Güvenlik Konseyi'nin rolüne ve kolektif güvenlik kavramına atıfta bulunulmasıdır.¹⁰²

NATO'nun yeni askeri doktrine reaksiyonu temkinli olmuş, Genel Sekreter Rasmussen doktrini "gerçekleri aksettirmeyen" bir doktrin olarak değerlendirmiştir. "NATO, Rusya açısından bir tehdit değildir ve düşmanı da değildir"¹⁰³ şeklinde konuşan Rasmussen'in bu görüşü Rusya'da ciddi karşılanmamıştır.¹⁰⁴

Yeni askeri doktrinde Rusya'nın önceliklerin aşağıdaki şekilde kategorize etmek mümkündür:

100 Voennaya Doktrina Rossiyskoy Federatsyii, http://news.kremlin.ru/ref_notes/461 (Erişim Tarihi: 25.04.2014)

101 Ibid.

102 Voennaya Doktrina, op.cit.,

103 "New Military Doctrine Draws NATO Criticism", 8 Şubat 2010, <http://www.themoscowtimes.com/business/article/new-military-doctrine-draws-nato-criticism/399168.html> (Erişim Tarihi: 25.04.2014)

104 Yuri Rubchov, "Novaya Voennaya Doktrina Rossii Utverjdena", 9 Şubat 2010, <http://www.imperiya.by/theory3-7101.html> (Erişim Tarihi: 25.04.2014)

- a) BDT istikametinde "insani müdahale" kavramı çerçevesinde bölgesel ve uluslararası güvenliğin sağlanması
- b) Kollektif Güvenlik Örgütü bağlamında Yakın Çevre 'de ortak savunma politikasının güçlendirilmesi
- c) BM Güvenlik Konseyi'nin ve diğer uluslararası örgütlerin rolüne atfedilen önem
- d) Şanghay İşbirliği Örgütü kapsamında ortak tehditlere karşı mücadele çabalarının birleştirilmesi
- e) Belarus başta olmak üzere çevre ülkeleri ile askeri birlikteliğin sağlanması
- f) Uluslararası terörizmin Rusya'nın yaşamsal çıkarlarının bulunduğu bölgelerdeki varlığı ve bu süreç bağlamında uluslararası işbirliğinin sağlanması sorunsalı

2010 Askeri Doktrini'nde öne çıkan kavramlara bakıldığında, Rusya'nın Batı'nın (özellikle ABD) kullandığı kavramsal çerçeveyi kendi lehine oluşturduğunu gözlemlemek mümkündür. Özellikle insani müdahale kavramının Rus jeopolitik aracı olarak görülmesi ve Gürcistan müdahalesinin bu çerçevede değerlendirilmesi dikkat çekicidir. 2014'de Kırım'ın ilhakı sürecinde de "insani müdahale" kavramı Rus jeopolitik adımları açısından yönlendirici olmuştur.

Obama - Medvedev pragmatik diő politikasının uluslararası ilişkilere önemli bir yansıması olmuştur. 8 Nisan 2010'da Rusya ve ABD Prag'da Stratejik Silahların İndirimi Antlaşmasının - Strategic Arms Reduction Treaty (START) süresinin uzatılması hakkında anlaşmışlardır.¹⁰⁵ 1991'de imzalanan START- I Anlaşması ve 1993'de imzalanan START-II anlaşmaları ile Rusya ve ABD, ilk defa nükleer başlıklarının sayısını azaltma konusunda anlaşmışlardır. Prag Antlaşması ile taraflar "nükleer silahsızlanma ile nükleer silahların yayılmasını önleme arasında bir bağ oluşturmuşlardır.¹⁰⁶ Anlaşma taraflarca "tarihsel" olarak ifade edilmiştir.¹⁰⁷ 5 Şubat 2011'de yürürlüğe giren anlaşma 2008'de başlayan Rus-Amerikan işbirliğinin ürünüdür.

Anlaşmayı müteakiben detente dönemini hatırlatan karşılıklı açıklamalar gelmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton " Rusya'yı nükleer tehdit olarak görmediklerini ve füze kalkını konusunda işbirliği yapmak istediklerini" deklare etmiştir.¹⁰⁸ 8 Eylül 2012'de Rusya'nın Uzakdoğu kenti Vladivostok'ta yapılan APEC Zirvesinde Rus Dışişleri Bakanı Sergey

105 Nükleer konusundaki bir diğer önemli uluslararası anlaşma Rusya ve ABD'nin 1967'de BM'ye sunduğu "Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşmasıdır.(Non-Proliferation Treaty)NPT nükleer malzemelerin silahlarda kullanmak üzere transferini yasaklamıştır. 170 ülke tarafından imzalanmıştır. (Hindistan, Pakistan, İsrail imzalamamıştır) 1996'da imzalanan Kapsamlı Test Yasağı Anlaşması ise ABD Senatosu tarafından reddedilmiştir. Bkz. Roskin, op.cit., s. 306

106 Bu konuda bkz. Heywood, op.cit., s. 334 - 335

107 "Medvedev i Obama Podpisali Noviy Dogovor ob SNB" 8 Nisan 2010, <http://www.vesti.ru/doc.html?id=351919&tid=3023> (Erişim Tarihi: 25.04.2014)

108 "SSA (Amerika) Xoteli bi Sotrudnichati s Rossiey po PRO" 11 Nisan 2010, <http://www.vesti.ru/doc.html?id=352524&tid=3023> (Erişim Tarihi: 25.04.2014) Ayrıca bkz. "U.S. - Russia Relations: "Recet" Fact Sheet" 24 Haziran 2010, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/us-russia-relations-reset-fact-sheet> (Erişim Tarihi: 25.04.2014)

Lavrov ve Amerikalı mevkidaşı Hillary Clinton ilişkilerin çok boyutluluğuna işaret etmişlerdir.¹⁰⁹ ABD'nin temel jeopolitik çıkarının Asya - Pasifik bölgesi istikametinde gelişmesi ve İran nükleer sorununun Washington tarafından öncelenmesi ilişkilerdeki yumuşamayı etkileyen önemli faktörlerden olmuştur.

Ortaya çıkan bu olumlu hava ile beraber Rus - Amerikan ilişkileri "resetlenerek" (perezagruzka) yapıcı bir işbirliğine dönüşmüştür. Burada dikkat çeken nokta ABD'nin "elinde olmayan nedenlerden dolayı", "istemeyerek" de olsa "hegemonik" arzularından vazgeçtiği ve bu bağlamda yeni küresel sistemin inşasının zaruretinin ortaya çıkmasıdır. Roskin'e göre, ABD'nin hegemonyasının sorgulanması için dört ana sebep vardır: Bu sebepler Amerika'nın Soğuk Savaş kılavuzları ile hareket etmesi, ekonomik gücün Asya'ya kayması, ülke dâhilindeki ekonomik, askeri, idari sorunlar, denizaşırı askeri müdahalelerin sorgulanması, Amerikan liderliğini pek az ülkenin kabul etmesi, dünya kamuoylarında ABD dış politikasına yönelik olumsuz görüşler şeklinde sıralanmaktadır.¹¹⁰

Obama yönetiminin askeri harcamaları kısıtlama girişimi ve 2008 yılı sonrası Amerikan ekonomisinin geçirdiği kriz yeni uluslararası sistemin habercisi olmuştur. Obama'nın tek taraflılıktan uzaklaşarak, çok taraflılığı inşa etmek istemesi ABD dış politikası açısından Soğuk Savaş sonrası köklü bir değişim olmuştur.

Buna karşılık, dört yıl aradan sonra 4 Mart 2012'de yeniden Devlet Başkanlığı'na seçilen Putin, 2008 sonrası oluşan ekonomik düzende ve ABD hegemonyasının zayıflamasıyla "karşı güç" cephesini kullanarak uluslararası sistemi çok kutuplu esaslarla inşa etmeye çalışmıştır. Çok kutuplu sistem arzusu 7 Mayıs 2012'de Putin tarafından imzalanan "Rusya Federasyonu Dış Politikasının Uygulanması İçin Gerekli Önlemler" (Ukaz o Merah po Realizatsii Vneshnopoliticheskogo Kurasa Rossiyskoy Federatsii) isimli dış politika belgesinde kendine yer bulmuştur. Yeni dış politika belgesinde iki ana husus vardır. İlki, BDT coğrafyasında entegrasyon sürecinin hızlandırılması, bir diğeri ise BRICS, G-20, G-8, ŞİÖ gibi bölgesel ve küresel platformlarla çok yönlü diplomasiyi kapsamaktadır. Güvenlik anlamında 2014 yılı sonrası Afganistan istikametindeki projeksiyonlar öne çıkmıştır. Bu çerçevede Afganistan'da Rusya-NATO işbirliğinin önemi vurgulanmıştır.¹¹¹

2012 dış politika belgesi ABD ile ilişkilerde istikrarlı ve öngörülebilir bir etkileşim sağlamanın önemine vurgu yapmış, fakat Rus tüzel ve özel kişilerine karşı tek taraflı Amerikan yaptırımlarının dayatılmasına izin verilmeyeceği hususu özellikle ifade edilmiştir. Rus-Amerikan ilişkilerinde "stratejik düzeyde ikili işbirliğinin geliştirilmesine odaklanarak, eşitlik, içişlerine karışmama ve karşılıklı çıkarlara saygı temelinde istikrarlı ve öngörülebilir bir etkileşim politikası" belgede yer alan önemli projeksiyonlardandır.¹¹²

109 "Sergey Lavrov and Hillary Clinton Sign a Number of Documents at APEC-2012 Leaders Week", 8 Eylül 2012, <http://www.apec2012.ru/news/20120908/462948735.html>

110 Roskin, op.cit., s. 135

111 "Ukaz o Merah po Realizatsii Vneshnopoliticheskogo Kurasa Rossiyskoy Federatsii", 7 Mayıs, 2012, <http://kremlin.ru/acts/15256> (Erişim Tarihi: 25.04.2014)

112 Ibid.,

Füze savunma sistemleri konusunda Rusya, "söz konusu sistemin kendine yönelmediğinden emin olmak istemekte" ve bu bağlamda Batılı ortaklarından "bir garanti" beklemektedir. Ayrıca Avro-Atlantik coğrafyada "tüm ülkeler için eşit hukuk kuralları" ilkesinin güçlendirilmesi ve bu istikamette Avrupa Konseyi'nin desteği vurgulanmaktadır.¹¹³

Yeni dış politika belgesi önceki Rus stratejik belgelerinden farklı bir üslupta kaleme alınmıştır. Batı'nın öne sürdüğü kavramları kullanan Rusya, bu kavramlarla aslında 1996'daki Primakov Doktrini'nin "savunmacı" üslubundan "karşı atak" üslubuna geçmiştir. Bu süreç hem uluslararası ilişkiler açısından yeni bir olgudur, aynı zamanda güç dengelerinin yeniden dağılımını ispat eden bir yaklaşım tarzıdır. 12 Şubat 2013'de kabul edilen Rus dış politika doktrininde bu iki üslubun tam tersi olan "saldırganlık ve hücumla geçme" hususları kendine yer bulacaktır.

2012 dış politika belgesinde daha önce vurgulandığı gibi Post - Sovyet coğrafyada Rusya inisiyatifinde entegrasyon sürecinin hızlandırılması ve diğer bölgesel platformların daha işlevsel kullanılması sorunsalı daha fazla önem taşımıştır. Gürcistan krizi sonrası AB'nin Rus "arka bahçesinde" yeni jeopolitik denemeleri olmuştur.¹¹⁴ Buna karşılık Rusya ve müttefikleri Avrasya Birliği düşüncesini somutlaştıran bir dizi önemli kararlar almışlardır. AB'nin Post - Sovyet coğrafya istikametindeki yeni jeopolitik hamlesi 2009'da Prag'da oluşturulan, fakat daha ileriki yıllarda işlevsiz bir platforma dönüşen "Doğu Ortaklığı" (Eastern Partnership) girişimidir. Esasında Avrupa Komşuluk Politikasının daha spesifik türü olarak düşünülen yeni AB projesi ilk günden itibaren Rus dış politikası açısından Moskova'nın Gürcistan'da elde ettiği jeostratejik zafere yönelik bir "karşı hamle" olarak görülmeye başlanmıştır. Rusya, AB'nin ileri sürdüğü Doğu Ortaklığı projesini yakın çevresinde etkisini azaltılması yönünde bir jeopolitik hamle olarak değerlendirmiştir. Rusya Doğu Ortaklığının kendisine yönelik tehdidini aşağıdaki şekilde formüle etmektedir:

- Rusya'ya göre Doğu Ortaklığı programının aktif gücünü 2004 genişlemesiyle AB'li olan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, özellikle Polonya oluşturmaktadır. Bu teze göre Polonya AB'nin doğuya yönelik "yeni komşuluk" politikasında lider ülke olma arzusundadır. Bu bağlamda Rusya özellikle Polonya'nın Ukrayna ve Belarus üzerindeki siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel etkisinden rahatsızlık duymaktadır;

113 Ibid.

114 Mayıs 2008'da Polonya ve İsveç'in inisiyatifi ve Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen AB "Doğu Ortaklığı" girişimi katılımcı ülkelere AB ile daha yakın siyasi ve ekonomik entegrasyon için fırsat sunmuştur. Avrupa Komşuluk Politikasının Doğu boyutunu oluşturan söz konusu program Doğu Avrupa ve Güney Kafkasya ülkeleri istikametinde sürdürülebilir reform süreçlerini desteklemeyi amaçlamış ve bu ülkelerin Batı ile yaklaşmasını öngörmüştür. Bu konuda bkz. "New EU Funding to Improve Border Management and Regional Cooperation in the Eastern Partnership", European Commission, Press Release, Brussels, 25 September 2012, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-1007_en.htm (Erişim Tarihi: 23.04.2014)

- Rusya AB'nin Doğu Ortaklığı programı aracılığıyla Post - Sovyet coğrafyada kendisini "sıkıştırdığını" ve ileride BDT ülkelerinin Rusya'nın etki dairesinden çıkacağını da öne sürmektedir¹¹⁵;
- Rusya AB'nin Doğu Ortaklığı çerçevesindeki resmi beyanlarını "samimi" bulmamaktadır. Rusya söz konusu ortaklığın AB'nin enerji politikaları ve enerji güvenliği perspektifinde alternatif arayışına hizmet ettiğini de düşünmektedir;
- 2008 Ağustos krizi ve 2009 yılındaki Rusya - Ukrayna doğalgaz krizi çerçevesinde AB Rusya'nın bölge istikametindeki aktif dış politikasından memnun kalmamış ve bahsi geçen sorunlarda Rusya'ya karşı Gürcistan ve Ukrayna'ya destek vermiştir. Böylece, Rusya AB'nin Doğu Ortaklığı aracılığıyla jeopolitik bir üstünlük kazanma teşebbüsünde olduğunu ileri sürmektedir.¹¹⁶

AB, yeni Doğu Avrupa (New Eastern Europe) olarak nitelendirdiği bu ülkelerin demokratikleşme sürecine açık bir şekilde destek vermektedir.¹¹⁷ Bu istikamette 30 Mart 2012'de AB ve Ukrayna arasındaki anlaşma Brüksel ve Kiev tarafınca paraf edilmiş ve vize muafiyeti görüşmeleri yapılmıştır.

Tüm bu yaşananlara karşılık olarak Rusya yeni bir jeopolitik adım atmış ve 2010 yılında Rusya, Kazakistan ve Belarus'un katıldığı Avrasya Gümrük Birliği (Tamojenniy Soyuz) kurulmuştur.¹¹⁸ Bu ülkeler arasındaki gümrük duvarı kalkmış, 2012 yılı itibarıyla de Tek Ekonomik Saha (Edinoe Ekonomiceskoe Prostranstvo) süreci tamamlanmıştır.¹¹⁹ Son olarak Kırgızistan da bu yeni bölgesel yapılanmaya katılmak için başvuruda bulunmuştur. 2012 dış politika belgesiyle Avrasya Birliği projesi Rus dış politikasının temel stratejik önceliği haline gelmiştir.

115 "Vostochnoe Partnerstvo: Problemi Realizatsyii i Vozmozhnie Posledstviya", Sovet Federacii, Federalnogo Sobranii Rossiyskoy Federacii, Komitet po Delam Sodrujestva Nezavisimih Gosudarstv, 19 Noyabrya 2009, s. 4 - 46

116 Aleksandr Sergunin, "Vostochnoe Partnerstvo: Vizov Rossiyskoy Diplomatii v Vostochnoy Evrope", Vestnik VGU, Seriya: Lingvistika i Mejkulturnaya Kommunikatsiya, No. 1, 2010, s. 205 - 209

117 Yeni Doğu Avrupa kavramı Post - Sovyet ülkeler olan Ukrayna, Belarus ve Moldova'nın Avrupa'nın bir parçası olması sebebiyle bu ülkelerin AB'ye entegrasyonun zaruriyetini vurgulayan bir kavramdır. İngiltere, Almanya ve Polonya'nın başını çektiği ülkeler grubu Ukrayna, Belarus ve Moldova'nın Rusya'nın etkisinden çıkması ve demokratik transformasyonu sürecinde devlet ve sivil toplum düzeyinde yardımlarda bulunmaktadır. Burada vurgulanması gereken nokta söz konusu kavramın Rusya'yı da kapsamı itibarıyla stratejik hedefler de taşıdığıdır.. Bu konuda bkz. Serhii Plokhly, "The New Eastern Europe, What do with the Histories of Ukraine, Belarus and Moldova", East European Politics and Societies, Vol. 25, No. 4, November 2011, s. 763 - 769

118 Avrasya Ekonomik Topluluğu, Birleşmiş Milletler ve uluslararası hukuk ilkelerine tam uygun olarak kurulmuştur ve uluslararası tüzel kişiliğe sahiptir. 2003 yılında, Avrasya Ekonomik Topluluğu'na, BM Genel Kurulunda gözlemci statüsü verilmiştir. Avrasya Ekonomik Birliği'ne katılan ülkeler Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) belirlemiş olduğu uluslararası norm ve kurallar çerçevesinde hareket edeceklerini belirterek, DTÖ üyeliği konularının önemine vurgu yapmışlardır.

119 İlk kez Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev tarafından 1994'de ileri sürülen Avrasya Birliği düşüncesi, o dönemde Rusya'daki Atlantikçilerin dış politikadaki üstün olması ve Rusya'nın yaşadığı ekonomik bunalım nedeniyle kamuoyu ve Rus siyasal elitleri arasında fazla tartışılmamıştır. Fakat özellikle 1996'dan itibaren Atlantikçilerin pozisyon kaybetmesiyle ve dengeli Primakov'un Dışişleri Bakanı olmasından sonra Avrasya Birliği siyasal elitlerin gündemine girmiştir. Esasında Primakov'un "Yakın Çevre" doktrini pragmatik içerikli olsa da, Avrasyacı unsurları da barındırmıştır.

Avrasya Birliği'nin temel istikametleri aşağıdaki Şekilde karakterize edilmektedir:

- a) Gümruk Birliği ve Tek Ekonomik Saha'nın tam olarak hayata geĀirilmesi;
- b) Mal, hizmet, sermaye ve emek dolaŐımının etkin bir Şekilde sağlanması;
- c) Sanayi, ulaşım, enerji ve tarım politikalarının koordineli Şekilde yürütülmesi ve ortak ulus ötesi korporasyonların tesis edilmesi;
- d) Ulusal yasaların uyumu ve harmonizasyonu, ekonomi politikalarının koordinasyonu.
- e) Ekonomi güvenliği, göĀ sorunlarında işbirliği, sınır ve bölgelerarası işbirliğinin geliştirilmesi.¹²⁰

Avrasya Ekonomik Birliği'nin en önemli organı Ekonomik Birlik Komisyonu'dur. Komisyon, 2011 yılında Rusya, Belarus ve Kazakistan Devlet Başkanlarının kararıyla tesis edilmiştir. Komisyon bu ölkelerin hiçbir kurumuna bağlı olmaksızın faaliyet göstermektedir. Komisyonun temel misyonu Gümruk Birliği ve Tek Ekonomik Saha'nın gelişimine katkı sağlamaktır.

Avrasya Birliği'nin tam teŐekküllü hale gelmesi Rus jeopolitiği açısından çok önemli ölkeler olan Ukrayna'nın bu sürece dahil edilmesiyle mümkündür. Ukrayna, nüfusu ve coğrafı konumuyla Gümruk Birliği ve geniş manada Avrasya Birliği'nin gelecek hedefleri açısından kilit ölkelerden biridir. Post - Sovyet Ukrayna'nın jeopolitik olarak AB ve Rusya arasında kalması bu ölkenin diŐ ilişkilerinin gündemini belirlemiştir. Bağımsızlık sonrası Ukrayna, Rusya ve Batı'nın rekabet ettiği önemli jeopolitik alan olmuştur.¹²¹

Ukrayna, Avrasya Birliği'ne tam entegrasyonu değil gözlemci üyeliği veya "yarım üyelik" (polovinchatiy) statüsünü ileri sürmüŐtür. Bu statü 3+1 Şeklinde de formüle edilmiştir. Buna göre Ukrayna Gümruk Birliği'ne aşamalı olarak entegre olmayı hedeflemektedir. Böylece, Ukrayna bugün itibarıyla Gümruk Birliği'ne tam katılımı düşünmediğini ortaya koymaktadır. "Yarım üyelik" statüsü Rusya tarafından mümkün bir versiyon olarak görülmemektedir.¹²² Rusya, Ukrayna'nın Gümruk Birliği'ne tam katılımını istemekte ve

120 Bu konuda bkz. "Evraziyskiy Ekonomiceskaya Komissiya", Avrasya Ekonomik Birliği Komisyonu resmi sitesi, <http://tsouz.ru/eek/aboutEEK/Pages/default.aspx> (Erişim Tarihi: 22.04.2014)

121 Viktor Snirelman, "Evrazia ili Evropa? Rol Ukraini v Evraaziyskom i Evrazia v Ukrainskom Diskurse", Forum Noveysey Vostocnoevropeyskoy İstorii i Kulturi, No.1, 2009, s. 125 - 147

122 "Shuvalov: Ukraina Ne Mojet Bit Napolavinu v Tamojennom Soyuze", 29 Mart 2013, RIA Novosti,

oldukça önemsemektedir. Ukrayna, 2013 yılının sonuna kadar hem Gümrük Birliği ülkeleri hem de AB ile serbest ticaret anlaşması imzalamayı ümit etmiştir. Ukrayna Dışişleri Bakanı Leonid Kojara Rusya Dışişleri Bakanlığı Diplomasindeki konuşmasında “Ukrayna’nın hem Gümrük Birliği (Doğu) hem de AB (Batı) ile serbest ticaret anlaşması imzalayan tek ülke konumuna sahip olmasından ve bu durumun dünyada tek örnek olma ihtimalinden” bahsetmiştir.¹²³

Rusya, Avrasya Birliği’nin 2013 yılında öncelikle ekonomik entegrasyon temelinde gelişeceğini hedeflemiş ve Avrasya Birliği’nin ekonomik perspektifini serbest ticaret kuralları çerçevesinde değerlendirmiştir. Ekonomik temelli Avrasya Birliği, Avrupa ve dinamik Asya - Pasifik bölgeleri arasında etkin bir köprü rolünü oynama potansiyeli taşımaktadır.¹²⁴

Avrasya Birliği esas itibariyle ileri aşamada siyasi bir entegrasyon olarak Rusya’nın dış politika önceliğini oluşturmaktadır. Modern Rus dış politikasının ve Avrasyacı ekolün önde gelen fikir adamlarından olan Aleksandr Dugin çok kutuplu bir dünyanın oluşumunun Rusya’nın Avrasya istikametindeki politikasına bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Dugin’e göre, Avrasyacılık ve Avrasya Birliği düşüncesi sadece stratejik bir öncelik olduğu kadar, ekonomik, manevi ve siyasi bir anlam da ifade etmektedir.¹²⁵

2000’li yılların ortalarından itibaren ekonomik, askeri ve normatif alanları kapsayan küresel rekabet kavramı, Rus siyasi seçkinleri arasında güçlü bir yankı uyandırmıştır. Bu düşünce dünya siyasetini sürekli mücadele alanı olarak gören Hobbesian anlayıştan kaynaklanmaktadır. Rusya’nın yeniden süper güç olma iddiası “Yakın Çevresi”ndeki politikaları ve başarılarıyla birebir bağlantılıdır. Bu çerçevede Rusya 2012’den itibaren yakın çevresi ile entegrasyonda hukuki - normatif yönlere öncelik vermiştir.¹²⁶

Diğer taraftan yeni konseptle müphem bir örgüt olan ŞİÖ bölgesel güvenlik stratejisinin bir parçası haline getirilmek istenmiştir.¹²⁷ ŞİÖ askeri bir örgüt olmasa da, Rusya açısın-

<http://ria.ru/economy/20130329/930027713.html> (Erişim Tarihi: 22.04.2014)

123 “Ukraina Hocet Svobodno Torgovat i s ES, i s Tamojennim Soyuzom”, 29 Mart 2013, RIA Novosti, <http://ria.ru/economy/20130329/930027713.html> (Erişim Tarihi: 22.04.2014)

124 “Noviy İntegratsionniy Proekt dlya Evrazii - Budushee, Kotoriy Rojdaetsa Segodnya”, 3 Oktyabr 2011, İzvestiya, <http://izvestia.ru/news/502761> (Erişim Tarihi: 22.04.2014).

125 Bkz. Uluslararası Avrasya Harekâtı resmi sitesi <http://evrazia.info/topic/16> (Erişim Tarihi: 22.04.2014)

126 Dragneva, Rilka, Wolczuk, Kataryna, “Russia, The Eurasian Customs Union and the EU: Cooperation, Stagnation or Rivalry?”, Chatham House, August 2012

127 2005 yılında Batıyla sorunlar yaşayan İran’ın ŞİÖ’de gözlemci statüsü kazanmasıyla örgüt uluslararası politikanın dikkat merkezine gelmiştir. Aynı yıl ABD’nin müttefikleri olan Hindistan ve Pakistan’ın ŞİÖ’ye gözlemci statüsü katılmışlardır. 2005 yılında yaşanan diğer önemli olay ise ŞİÖ üyeleri Devlet Başkanları Konseyi’nin Astana’da kabul ettiği Deklarasyon olmuştur. Astana Deklarasyonu ŞİÖ üyesi ülkelerin topraklarındaki “ABD ve koalisyon güçlerine ait askeri üslerinin kullanım süresinin belirlenmesini” içermekteydi. ABD Temsilciler Meclisi karar kabul ederek ŞİÖ’nün Astana Deklarasyonundan duyduğu rahatsızlığı ifade etmiştir. Bu çerçevede dönemin ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan’ı ikna etmek için bu ülkelere ziyarette bulunmuştur. Rice Kırgızistan’ı Manas üssü konusunda ikna etmiş ve bu üs uluslararası güçlerin kullanımında kalmaya devam etmiştir. Bu konuda bkz. Aleksandr Lukin, “Shangayskaya Organizatsiya Sotrudnichestva: “Chto Dalshe?”, Rossiya v Globalnoy Politike, No. 3, 2007, s. 1 - 11 Rice’nin 2005 ziyaretinin diğer önemli projeksiyonu

dan Orta Asya'da istikrar ve güvenliğin sağlanması için bir araç olarak görülmektedir.¹²⁸ Çin ise ŞİÖ'yü Orta Asya bölgesini içine alan ekonomik temelli bir örgüt olarak önemsemektedir. Ekonomi söz konusu olduğunda ise rekabet kaçınılmaz hale gelmektedir.¹²⁹ Rusya başından beri ŞİÖ'yü çok kutuplu uluslararası ilişkiler sistemine yönelik bir bölgeselleşme örneği olarak görmektedir. 2012 dış politika belgesinde, ŞİÖ ve benzeri bölgesel örgütler çok yönlü diplomasi çerçevesinde ele alınmaktadır.¹³⁰ Söz konusu belgede Rusya ŞİÖ'nün bölgesel rolünü Rus dış politikası açısından hayati öneme sahip bir yapılanma olan Avrasya Birliği düşüncesiyle desteklemektedir.

2012'de kabul edilen dış politika belgesi Rusya'nın stratejik önceliğini Avrasyacı tezler oluştursa da, üslubu bakımından daha "dengeldir". Rusya, ABD'nin işbirliği çağrısına olumlu cevap vermekle kalmayıp, Batı ile ilişkilerinde inisiyatif almıştır. Suriye krizinde Rusya- ABD stratejik işbirliği ve Afganistan merkezli uluslararası terörizmle mücadelede söz konusu inisiyatifleri gözlemlenmek mümkündür. Rus jeopolitiğinin yeni üslubu "Batı'nın Rus jeopolitik kodları ile oynamaya başlamasıyla" beraber yeni proaktif kavramlar ışığında 2013 yılındaki dış politika konsepti ile ortaya çıkmıştır.

ise ABD'nin ŞİÖ'nün bölgesel pozisyonunu azaltılması istikametinde Afganistan'ı da içine alacak bir "Büyük Orta Asya Ortaklığı" (Greater Central Asia Partnership) projesini sunması olmuştur. Bu girişim Rusya tarafından ABD ve NATO'nun bölgede yeni bir etki kurma çabası olarak görülmüştür. Büyük Orta Asya Ortaklığı için bkz. Frederick Starr, "A 'Greater Central Asia Partnership' for Afghanistan and Its Neighbors", Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program - A Joint Transatlantic Research and Policy Center, Washington DC, 2006, ss. 8-36.

- 128 ŞİÖ'nün hiçbir belgesinde, örgüt kendisini askeri blok olarak tanımlanmamaktadır. ŞİÖ, Avrasya bölgesinde istikrar ve güvenliğin sağlanmasını hedeflemektedir, ancak bunun için ŞİÖ bünyesinde askeri bir yapılanma mevcut değildir. "ŞİÖ Anti-Terör Merkezi" çerçevesinde yapılan eğitimler ise askeri bir manevra niteliği taşımamaktadır. Bkz. Ajdar Kurtov, "ODKB i ŞOS Obiyedenilis", Nezavisimaya Gazeta, 22 Ekim 2007. http://www.ng.ru/courier/2007-10-22/16_odkb-shos.html (Erişim Tarihi: 25.04.2014)
- 129 Sergey Markedonov, "ŞOS Kak Kanal Kommunikaçii Mejdu Vostokom i Zapadom", RİA - Novosti, 8 Haziran 2012, <http://ria.ru/analytics/20120608/668730182.html> (Erişim Tarihi: 25.04.2014)
- 130 "Podpisan Ukaz o Merah po Realizatsii Vneshnepoliticheskogo Kurssa", Dokumenti sayta Prezidenta Rossii, 7 May 2012, <http://www.kremlin.ru/acts/15256> (Erişim Tarihi: 09.07.2012)

2013 KONSEPTİ:
RUS JEOPOLİTİĞİNİN GERİ DÖNÜŞÜ

III

BÖLÜM

2013 Konsepti: wnin Geri Dönüşü

2013 KONSEPTİ: RUS JEOPOLİTİĞİNİN GERİ DÖNÜŞÜ

Rus dış politikasının temel önceliklerini ve gelişim istikametini tayin eden 12 Şubat 2013 tarihli "Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti" ve 12 Aralık 2013'de Devlet Başkanı Putin'in Federal Meclis'deki konuşması yeni uluslararası sistem ve değişen güç dengesi sistemi kavramı etrafında şekillenmiştir. Yeni uluslararası sistemin "jeopolitik türbülansa" girdiği vurgulanan hususların başında gelmektedir. Yeni dış politika konsepti ile Rusya, süper güç, küresel ve bölgesel hegemonya statülerini inkâr eden, daha çok "karşı güç" anlayışı çerçevesinde hareket eden stratejik bir denklem inşa etmektedir.¹³¹ Devlet Başkanı Putin yeni dış politika konseptinin "meydana çıkan yeni güç dengesinin" dikkate alınarak inşa edildiğini vurgulamıştır.¹³² Ekonomik kriz, güç dengesinin yeniden dağılımı, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki jeopolitik türbülans ve bu bağlamda bir dış politika inşa edilme sorunsalı uluslararası ilişkiler açısından önem kazanmıştır. Yeni Rus dış politikası ekonomik diplomasi (ekodiplomasi) ve "yumuşak güç" unsurları ile güncellenmiş ve donatılmıştır. Yeni konseptte küresel bilgi ağına güvenilir entegrasyon üzerinde durulan önemli kavramlardır. Rusya dışında yaşayan Rusların haklarının ve çıkarlarının korunması önceliği yeni konsept çerçevesinde ele alınan konuların başında gelmektedir.

Yeni konseptte 1996 yılından itibaren kendini göstermeye başlayan Post - Sovyet coğrafya ile entegrasyon trendi yükselen hızla devam ederek Rus dış politikasının temel önceliği olmaya devam etmiştir. Gümrük Birliği ve Avrasya Ekonomik Topluluğu söylemsel düzeyi aşmış, işlevsel bir modele doğru evrilmiş ve böylece Moskova'nın dış politika stratejisinin merkezine yerleşmiştir. Aynı zamanda Rusya küresel güç merkezi olma yolunda hızla ilerleyen Asya-Pasifik bölgesindeki etkinliğini artırmayı hedeflemiştir.¹³³ Diğer taraftan Rusya, Avro-Atlantik dünya ile ekonomik ilişkilerini de önceleyerek bu bağlamda özellikle AB ile "derin bağlılığı" korumaktadır.

Rusya Federasyonu'nun yeni dış politika konsepti Rusya Federasyonu'nun dış politik faaliyetlerinin amaç ve hedeflerini, önceliklerini ve temel ilkelerini kapsamaktadır. Yeni dış politika konseptinin normatif-yasal temeli Rusya Federasyonu Anayasası, Federal Yasalar, evrensel olarak tanınan ilkeler ve uluslararası hukuk normları, Rusya Federasyonu uluslararası antlaşmaları, 7 Mayıs 2012 tarihli "Rusya Federasyonu Dış Politikasının Uygulanması İçin Gerekli Önlemler" isimli Belge, 2020 Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi, Rusya Federasyonu askeri doktrini, dış politika alanında Federal Yasama Organlarının faaliyetlerini tanzim eden Rusya Federasyonu normatif hukuki düzenlemelerine ve diğer benzeri dokümanlara dayanmaktadır. Dış politika konseptinin giriş bölümü aşağıdaki temel unsurları içermektedir:

131 "Karşı Güç" anlayışı birçok ülkenin ittifaklar veya koalisyonlar yoluyla Amerikan hegemonyasını "eleştiren" ve ona muhalefet eden bir yaklaşımı kapsamaktadır. Bölgesel organizasyonlar, ekonomik anlaşmalar, yeni jeopolitik arayışlar bu çerçevede ana enstrümanlardır. 2003'de Irak savaşı ve öncesinde II. Bush'un Amerika hâkimiyetinde tek kutuplu sistem inşa etme çabaları ve ABD'nin tek taraflı jeopolitik adımları önemli Avrupa ülkelerinde, Rusya, Çin ve diğerlerinde "karşı güç" oluşturma isteğini artırmıştır. Bu konuda bkz. Roskin, op.cit., s. 37

132 "Novaya Koncheptsiya Vneshney Politiki Rossii Uchitivaet İzmenenie Balansa Sil v Mire" RİA-Novosti, 15 Şubat 2013, <http://ria.ru/politics/20130215/923125733.html> (Erişim Tarihi: 29.04.2014)

133 "Rossia i Mir 2014: Ekonomika i Vneshnaya Politika", Ejegodniy Prognoz, Moskova, 2013, s. 89-91

- a) XXI. yüzyılın ilk on yılında küresel değişim süreçlerinin hızlanması, yeni eğilimlerin güçlenmesi, dinamik olarak değişen küresel sisteme yeni bir perspektif ile bakmayı zaruri kılmaktadır. Uluslararası sistemin temellerinin ve uluslararası güncel durumun oluşmasını göz önünde bulunduran Rusya dış politika önceliklerini yeniden anlamlandırmış ve tanımlamıştır.
- b) Ulusal güvenliğin temel öncelikleri- bireylerin güvencesinin sağlanması, kamu ve devletin güvenliğinin muhafaza edilmesi; bu bağlamda uluslararası ilişkilerin önemli merkezlerinden biri olan Rusya Federasyonu'nun itibarı ve uluslararası toplumdaki pozisyonunun muhafaza edilmesi; toprak bütünlüğünün ve devlet eğemenliğinin güçlendirilmesi- şeklinde ele alınmıştır.
- c) Rusya ekonomisinin dinamik ve kararlı bir biçimde gelişmesi için iyi bir dış ortamın kurulması, ekonominin teknolojik araçlarla donatılması, inovasyona açık gelişim modelinin benimsenmesi, Rus halkının yaşam kalitesinin yükseltilmesi, devletin demokratik kurumlarının ve hukuki sisteminin sağlamaştırılması, insan haklarının ve özgürlüğün gerçekleştirilmesi konseptte yer alan hususlardandır.
- d) Uluslararası barışın sağlanması, adil ve demokratik uluslararası sistemin geliştirilmesi yeni konseptin genel hükümlerinde yer almaktadır.¹³⁴

Rus dış politikasının uluslararası ve bölgesel sorunlara bakışı yine Rusya'nın küresel sistemdeki konumu perspektifinden ele alınmıştır. Rusya Federasyonu dış politika faaliyetlerinde "kriz durumları ve uluslararası sorunların karmaşıklığı ve çok çeşitliliği, bunların her birinin öngörülmesi ve tahmin edilmesinin önceliği vurgulanmaktadır. Dış politika görevlerinin hayata geçirilmesinde siyasi, diplomatik, hukuki, askeri, ekonomik, finansal ve diğer enstrümanların kullanılması ve Rusya'nın dış politika çıkarlarının sağlanması açısından bu alanlardaki gelişimin hızlandırılması temel hususlardandır. Bu çerçevede yetkili kurumların koordineli bir şekilde faaliyet göstermesi vurgulanmaktadır.

Yeni konseptte çok kutuplu uluslararası sistemin inşası Avrasyacı öğeler ile desteklenmektedir. Avrasyacılar Fransız siyasetçi Charles De Goulle'nin "Atlantik'ten Urallara" (from the Atlantic to the Urals) jeopolitik içerikli geniş Avrupa fikri çerçevesinde Rusya'nın stratejik önemine atıfta bulunmaktadırlar. Bu bağlamda Avrasyacılar Avrasya kıtasının kuzeyinin stratejik, jeopolitik, ekonomik entegrasyon projesi olarak tanımlanmasının, halkların ve kültürlerin iç içe geçmesinin zaruretini vurgulamaktadır.¹³⁵ Avrasya'nın batısında Almanya ve Fransa, doğusunda ise Çin Rusya'nın ittifak ve koalisyon inşa edebileceği geniş Avrasya'nın esas kara güçleridir.¹³⁶ Avrasyacılar deniz güçlerine karşı (ABD-İngiltere) kara güçlerinin ittifakını veya koalisyonunu "doğal jeopolitik süreç" olarak görmektedirler.

134 "Koncheptsiya Vnehney Politiki Rossiyskoy Federatsii", Rusya Dışişleri Bakanlığı resmi web sitesi, http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/6D84DDEDEBF7DA644257B160051BF7F (Erişim Tarihi: 30.04.2014)

135 Avrasyacılığın öngördüğü çok kutuplu sistem için bkz. Aleksandr Dugin, "Mnogopolyarnost kak Proekt Miroporyadka s Pozitsii Sushi" Geopolitika i Mejdunarodnie Otnoshenii, Derleyen Leonid Savin, Moskova, 2012, s. 71 - 83

136 Bu konuda bkz. Sergey Voznesenskiy, "Rossiya, Germaniya i Frantsiya - Noviy Aliyans?", Voennoe Obozrenie, 5 Ağustos 2011, Ariel Cohen, "The New Power Alliance: Russia, Germany and France", The National Interest, 21 Temmuz 2011

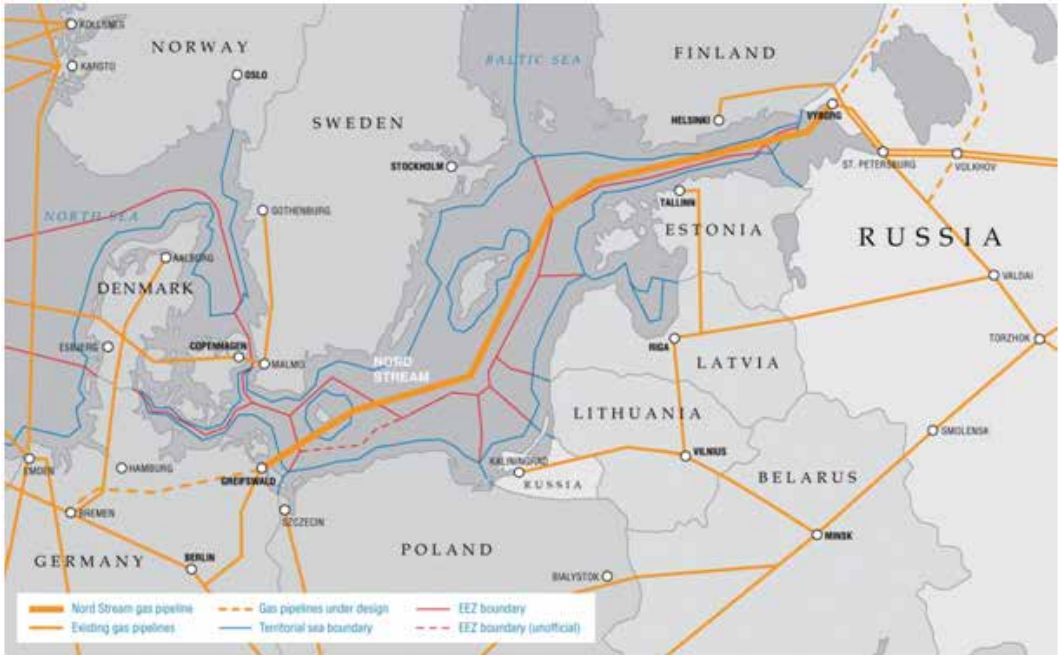

ABD 13 Ocak 2013'de hem durgunluk yaşayan Batı ekonomilerini canlandırmak, hem de ortaya çıkabilecek potansiyel Rusya-Fransa-Almanya koalisyonuna yol açmamak için AB ile serbest ticaret müzakerelerine başlamıştır. Diğer taraftan ABD Avrupa kamuoyunu etkilemek için girişimlerde bulunmuştur. Obama'nın 21 Haziran 2013'deki Berlin konuşması elli sene önce eski ABD Başkanı Kennedy'nin yaptığı konuşma kadar efektif olamamış ve böylece Avrupa içinde var olan anti - Amerikan atmosferi azalmamıştır Yaşanan casus skandalları da ilişkilerdeki skeptizmi artırmıştır.¹³⁷ Rusya,

bir taraftan ABD-AB serbest ticaret görüşmelerini dikkatle takip ederek diğer taraftan enerji jeopolitiğinin haritasını genişletmekte ve bu yönde yeni anlaşmalar yapmaktadır.

Yukarıda bahsedilen jeopolitik ve jeostratejik argümanların yanında Rusya'nın Avrupa ile ilişkilerine yön veren temel unsur enerjidir. Rusya, mega doğal gaz üreticisi olarak Avrupa ülkelerinin enerji güvenliğinde kilit bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda enerji kaynakları Rusya'nın Avrupa ile ilişkilerinde esas jeopolitik ve stratejik enstrümanlardan birini teşkil etmektedir.

Harita 4. Kuzey Akım (Severniy Potok - Nord Stream) Doğal Gaz Projesi

¹³⁷ Russia i Mir - 2014, op.cit., s. 92

Yeni diő politika konseptinde AB ile ilişkiler ekonomi, ticaret ve karşılıklı fayda ilkeleri üzerinden açıklanmaktadır. Rusya, "esas ticari-ekonomik ve diő ortağı olan Avrupa Birliği ile işbirliğinin derinleşmesi konusunda ilgilidir. Dört temel alanda - ekonomik, özgürlük, güvenlik, adalet ve aynı zamanda diő güvenlik ve kùltür dâhil bilim araőtırmaları ve eğitim konularında - işbirliğinin güçlendirilmesini desteklemektedir. Rusya, AB ile eşitlik ilkesi ve karşılıklı fayda kavramları çerçevesinde stratejik ortaklığın oluşmasını teşvik etmektedir. Var olan iki taraflı ve çok taraflı anlaşmaların yükümlölüklerine sıkı uyum temelinde, Avrupa'nın birleőtirilmiő enerji kompleksini kurma amacı ile karşılıklı yarara dayalı enerji işbirliğinin geliőmesine, "modernleőme için ortaklık" isimli Rusya ve AB ortak inisiyatifinin etkin bir Şekilde uygulanmasının teşvik edilmesi öngörülmektedir. İlişkilerde perspektif ihtiva eden görev ise Avrupa Birliği ile birlikte tek pazarın inşa edilmesi olacaktır.¹³⁸

Köklü coğrafi, ekonomik, tarihsel ve kùltürel arka plana sahip Rusya - Avrupa ilişkilerinin geliőmesinden stratejik öncelik olarak bahsedilmektedir. Uluslararası tehditler ve meydan okumalar ışığında devletlerin kolektif çabalarının artması ihtiyacı ve bu bağlamda Rusya, AB ve ABD'nin birlikte hareket etmesi gerekliliği üzerinde durulan bir başka önemli husustur. 2013 Kon-

septinde üzerinde durulan bir diğer stratejik husus Rusya - NATO iliőkileridir. Bu çerçevede "NATO'nun kabul ettiği askeri kısıtlama yükümlölüklerinin/ diğerlerinin güvenliği sayesinde kendi güvenliğini kurma yükümlölüklerin bütün üyeler tarafından gerçekleştirilmesi; Őeffaflık ve tahmin edilebilme, karşılıklı güven prensibi temelinde Avro-Atlantik bölgesinde güvenlik ve istikrarın dünya genel alanına somut/gerçek adımlarla taőınması, uluslararası hukuk normlarına ve ilkelerine kaçınılmaz bir Şekilde uyulması ve İttifakın eşit haklı ortaklığa hazır olduğunun gözlemlenmesi Rusya - NATO ilişkilerine olumlu bir Şekilde yansiyacağının altı çizilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken temel husus "eşit güvenlik ilkesine uymayan ve Avrupa'da sınırların yeniden çizimini ihtiva eden faaliyetlere/hareketlere, Rus sınırlarına NATO'nun askeri kuvvetlerinin yaklaőmasına ve NATO'nun genişlemesine olumsuz bakılmaya" devam edilmesidir.¹³⁹

Afganistan etrafında cereyan eden jeopolitik konjonktür perspektifinde ele alınan meselelerde ise Rusya NATO ile işbirliğine açık olduğunu göstermektedir. Rusya, NATO üyeleri olan devletler dâhil Avro-Atlantik bölgesinin tüm devletleri ile birlikte uluslararası terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, deniz korsanlığı, uyuşturucu kaçakçılığı, doğal ve

138 Koncheptsiya Vneşney Politiki Rossiyskoy Federatsii, op.cit. M. 57

139 Ibid. M.63

sunî felaketler gibi genel ortak güvenlik tehditlerine karşı çıkma, barışı koruma ve istikrar konularında işbirliği çağrısında bulunmaktadır.

Afganistan'da devam eden kriz ve bu ülkeden uluslararası askeri güçlerin çıkartılması Rusya ve BDT üyesi devletler açısından güvenlik bağlamında ciddi bir tehlike olarak görülmektedir. Afganistan, diğer ilgili devletler, Rusya-NATO işbirliğini içeren projeler dâhil, BM, BDT, KGAÖ, ŞİÖ ve diğer çok taraflı kurumsal etkileşim sayesinde "Rusya Federasyonu Afganistan'daki sorunların köklü ve adil siyasi çözüme ulaşma amacı ile çaba gösterecektir. Bu etkileşim egemen, barışçı, istikrarlı ekonomiye sahip Afganistan'ın çatışma sonrası toparlanması, bu ülkede yaşayan etnik grupların haklarına saygı üzerinde gerçekleştirilecektir".¹⁴⁰

Bu çabaların ayrılmaz bir parçası olarak, Afganistan topraklarından kaynaklanan terör tehdit seviyesinin azaltılması için uygulanan kapsamlı tedbirlerin alınması, belirgin ve ölçülebilir yasadışı uyuşturucu üretimi ve kaçakçılığın kısıtlanması veya yok edilmesi Rusya Federasyonu, Afganistan ve bu ülkeyle komşu olan devletlere karşı meydan okumalar çerçevesinde ele alınmış ve bu bağlamda işbirliğinin önemi vurgulanmıştır.

Uzun yıllar Rusya'nın BM Temsilcisi olarak görev yapan ve Mart 2004'de Putin tarafından Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı'na getirilen Sergey Lavrov Rus dış politikasını uygulama kısmında aktif bir rol almaktadır.

Rusya'nın Orta Doğu politikası ise daha çok BM Güvenlik Konseyi'nin uluslararası sistemdeki rolü bağlamında değerlendirilmektedir. Aynı zamanda Rusya ve Çin çok kutuplu sistem kavramı ışığında söz konusu bölgedeki jeopolitik sürecin içinde yer almaktadırlar. Arap Baharı başladığında Rusya'nın Orta Doğu stratejisi Rus düşünce dünyasında ki farklı açıdan analiz edilmiştir. Eleştirel bakış açısına sahip olanlar Rusya'nın Orta Doğu sorunlarına Soğuk Savaş paradigması çerçevesinde baktığını ifade etmektedirler. Orta Doğu Soğuk Savaş yıllarında olduğu gibi, küresel aktörlerin çıkarları bakımından uluslararası politikanın nesnesi değil, öznesidir. Bu çerçevede Rusya iletişimsel jeopolitik anlamda bölgede etkin değildir. Diğer yandan daha olumlu yaklaşımda bulunanlara göre Rusya'nın bölgedeki özgün ve bağımsız politikası birçok ülke tarafından memnuniyet ve saygı görmektedir. Bu da Rusya'ya olan sempatiyi artırmaktadır.¹⁴¹ Rusya, Orta Doğu'da oluşacak güç boşluğunun var olan radikal dini örgütlenmelere elverişli ortam sağlayacağı kanaatini paylaşmaktadır.¹⁴² Rusya Orta Doğu'daki aşırı uç grupların Kuzey Kafkasya ve Orta Asya üzerindeki muhtemel etkisinden rahatsızlık duymaktadır. Dolayısıyla Rusya kendi iç sorunlarından kaynaklanan jeopolitik kaygılar nedeniyle Orta Doğu bölgesindeki sorunlara angaje olmaktadır. Bu bağlamda aşırı gruplara karşı uluslararası işbirliğini açıkça talep etmektedir. Diğer taraftan Rusya, Orta Doğu'daki Ortodoks Hıristiyanların (Pravoslavie) hamisi olma rolünü de üstlenmektedir.

140 Ibid. M. 91

141 Rossiya i Bolshoy Blijniy Vostok, Editör: V.S. İvanov, Rossiyskiy Sovet po Mejdunarodnim Delam, Moskova, 2013, s. 24 - 25

142 Ibid., s. 26

Rusya'nın Suriye konusundaki yaklaşımı ise salt reelpolitik perspektif ihtiva etmektedir. Orta Doğu'daki tek askeri üssünün Suriye'nin Tartus limanında bulunması bu ülkeyi Rus jeopolitiği açısından kilit konuma taşımaktadır. Rusya, Libya'da kaybettiğini ve kandırıldığını düşünerek Suriye'de pozisyon kaybetmemek için tüm dış politika enstrümanlarını kullanmaktadır.¹⁴³ Akdeniz ve Orta Doğu'daki tek üssünü kaybetmemek için Esed rejimini destekleyen Rusya, BM Güvenlik Konseyi'ni ve Çin ile var olan "fikir birliğini" politik araç haline getirmiştir.

Rusya, Irak savaşından sonra Orta Doğu'da ABD imajının iyi olmadığı bir ortamda bölge ülkeleri ile çeşitli düzeyde ilişkiler kurmuştur. İran ile var olan stratejik müttefiklik Moskova'nın Orta Doğu'da jeostratejik oyuncu olmasını temin etmiştir. Rusya, ABD ile sorunlar yaşayan ve Amerikan hegemonyasından memnun olmayan devletler ve devlet dışı aktörlerle yeni stratejik diyalog inşa etmektedir. Fakat bunun yanında Rusya'nın Orta Doğu politikası sınırlı etki kapasitesine sahiptir. Askeri üssünün bulunduğu Suriye üzerindeki etkisi bile tartışmalıdır. Bu anlamda Suriye sorununda kilit aktör Rusya'dan ziyade İran'dır.

143 Rusya Libya'da Batı tarafından "kandırıldığını" düşünmüştür. Kaddafi döneminde Rusya'nın ekonomik çıkarlarının bulunduğu bir ülke konumunda olan Libya devrim sonrası Moskova ve Pekin'in ekonomik güç kaybettiği ülke olmuştur. Rusya, Libya'ya Batı tarafından hayata geçirilen askeri müdahaleye karşı çıkmamıştır. Söz konusu süreçte Rusya'nın temel hedefi ABD ile 2009'dan beri var olan "yumuşama" politikalarını devam ettirmek ve Rusya'nın Libya'daki iktisadi çıkarlarını sağlamak olmuştur. Ancak şunu da vurgulamak gerekir ki Rusya içinde Libya'ya müdahale konusunda farklı düşünceler var olmuştur. Putin ve Rusya Dışişleri Bakanlığı diplomatları, Medvedev'in reset politikalarına "şüpheli" yaklaşmışlardır. Dışişleri Bakanlığı Batılı güçlerce yapılacak askeri müdahaleden sonra Rusya'nın pozisyon kaybedeceğinden endişe duymuştur. Sonuç itibarıyla, Rusya Libya'ya askeri müdahale konusunda veto kullanmamış ve Kaddafi rejimi devrilmiştir.

5- 6 Eylül 2013'de S. Petersburg'daki G-20 Zirvesinde, Putin, "Obama'nın Suriye konusundaki argümanlarını paylaşmadığını, ancak diyalogun mevcut olduğunu" söylemiştir. Obama da "görüşmenin açık ve yapıcı geçtiğini, tarafların kendi görüşlerinde kaldığını" beyan etmiştir.

Selefi SSCB'nin bölge üzerindeki etkisinin çok uzağında olan Rusya, bu nedenle Orta Doğu'da periferi oluşturamamaktadır.¹⁴⁴ Bunun tersine Rusya, bölgenin iki gücü Türkiye ve İsrail ile yeni yaklaşımlar çerçevesinde yapıcı işbirliği inşa etmektedir. Bu da Rus analistler tarafından "Orta Doğu'da "beklenmedik partnerler" olarak nitelendirilmektedir.¹⁴⁵

Rusya Orta Doğu'da istikrarın sağlanmasının devletlerin egemenlik ve toprak bütünlüğünün korunmasına bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Rusya "BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi olarak bağımsız bir Filistin devletinin kurulması ve bu devletin İsrail ile güvenli ve barışçıl bir ortamda beraber yaşayabilmesi" konusunda gayret göstereceğini beyan etmektedir.¹⁴⁶

Rus dış politikasının önemli stratejik ayağını çok kutuplu uluslararası sistemin inşa edilmesi ve bu bağlamda dünyanın ikinci büyük ekonomisi olan Çin ve Asya-Pasifik bölgesi ile ilişkiler oluşturmaktadır. Yeni konseptte Asya - Pasifik bölgesinden "dünya ekonomisinin ve politik ağırlığın yeni merkezi" ve "dinamik olarak gelişen jeopolitik alan" şeklinde bahsedilmektedir. Asya-Pasifik bölgesinde Rusya'nın jeostratejik ve jeoekonomik konumunun güçlenmesi önemli stratejik açılım olarak değerlendirilmektedir. Rusya'nın, Asya-Pasifik bölgesinde gelişen entegrasyon süreçlerine aktif olarak katılmasının ana nedenleri Asya-Pasifik bölgesinde kolektif işbirliği, şeffaf ve eşit haklı güvenlik mimarisini inşasına atfedilen önem ve bu sürecin Uzak Doğu ve Sibirya ekonomilerinin gelişimine sağlayacağı

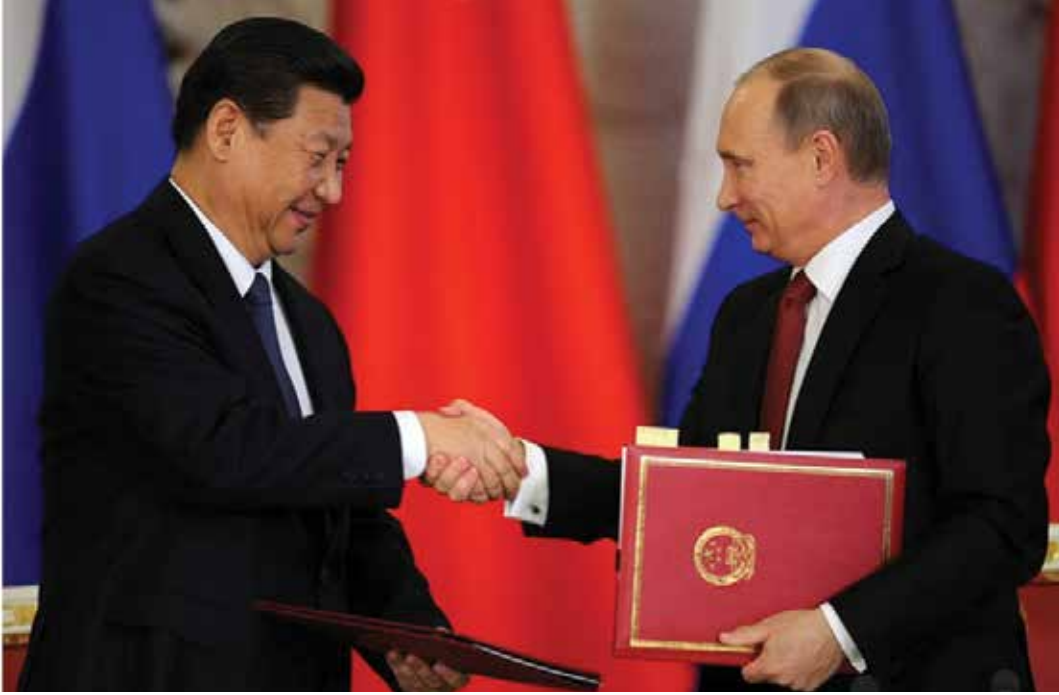
144 Andrey Baykov, İgor İstomin, "Neojiddanie Partneri Rossii na Blijnem i Srednem Vostoke", Klub Uchebnoy Analitiki, Mejdunarodnie Processi, No. 2, 2013, s. 116 - 131

145 Ibid., s. 127 - 129

146 Koncheptsiya Vnehney Politiki Rossiyskoy Federatsii, op.cit, M. 88

fırsat ve imkanları bağlamında görölmektedir.¹⁴⁷ Rus Uzak Doğu'su ve Sibirya'nın sosyo-ekonomik gelişimi açısından Asya - Pasifik bölgesindeki ekonomik dinamizm ve cazibe yeni fırsatları beraberinde getirmektedir.

Rusya ve Çin ilişkilerinin stratejik boyuta yükselmesi 2000'li yıllardan beri süregelen "çok kutuplu uluslararası ilişkiler" sisteminin inşasını mümkün kılmaktadır. Rusya ve Çin arasında imzalanan enerji anlaşması küresel enerji jeopolitiğindeki dengeleri değiştirecek niteliktedir.

Zengin enerji kaynaklarına sahip Rusya'nın ekonomik dev Çin ile ilişkilerinin geliştirmesi kaçınılmazdır. 21 Mayıs 2014'de Çin'i ziyaret eden Putin uzun süren müzakerelerin ardından doğal gaz anlaşmasını Çinli mevkidaşı Şi Jinping'le imzalamıştır. 30 yıllık anlaşma 38 milyar metre küp Rus doğalgazını Çin'e ulaştırmayı hedeflemektedir. Ukrayna sorunu bağlamında Batı ile sorunlar yaşayan Rusya, alternatif pazar arayışlarını değerlendirmeye başlamıştır. Bu bakımdan Rusya - Çin doğal gaz anlaşması stratejik ve jeopolitik çıkarımları olan bir anlaşmadır.

Bu çerçevede Rusya, Asya-Pasifik bölgesinde işbirliği ve güvenlik konularında liderlerin stratejik diyalogları için temel alan olan Doğu Asya Zirve mekanizmasına önem vermektedir. Bu bağlamda bölgesel formatlar vasıtasıyla - "Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği" forumu, " Rusya - ASEAN diyalogu, güvenlik konusunda ASEAN bölgesel forumu, "Asya-Avrupa" forumu, "Asya'da İşbirliği, Etkileşim ve Güven Artırıcı Önlemler" (CICA) toplantılarını, Asya'da işbirliği konusunda diyalog" - işbirliği ve diyaloglar desteklenmektedir.

147 Ibid., M. 75

Rusya, Asya-Pasifik'te bölgesel ortaklık ağların tanıtımını ve oluşumunu önemli olarak görmektedir. Küresel ve bölgesel konularda ŞİÖ'nün rolünün güçlendirilmesi, ayrı bir öneme sahiptir. Çok kutupluluk kavramı ışığında Rusya-Hindistan-Çin formatı ekonomi ve dış politika alanlarındaki işbirliğinin karşılıklı yarar sağlayan etkin bir mekanizma olması vurgulanmakta ve söz konusu mekanizmanın geliştirilmesi ihtiyacından bahsedilmektedir.¹⁴⁸

Çok kutuplu uluslararası sistem çerçevesinde Rusya'nın Latin Amerika bölgesi ve Karayip-ler havzası ülkeleri ve özellikle Brezilya ile ilişkilerin geliştirilmeye devam ettirileceğinin altı çizilmektedir. Konsept BRICS formatını önemli bir platform olarak incelemektedir. Arjantin, Venezuela, Nikaragua gibi ülkelerle ekonomik ilişkilerin daha da güçlenmesi ve Rus enerji şirketlerinin yatırımları için elverişli ortamın hazırlanması hususu vurgulanmaktadır.¹⁴⁹

2013 dış politika konseptini 13 Mayıs 2009'da çıkan "2020 yılına kadar Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisi" belgesi ile paralel değerlendirmekte fayda vardır. Bu bağlamda Rusya'nın yakın çevresine yönelik jeostratejisi bu iki belge perspektifinden ele alınmalıdır. Rusya'nın yaşamsal çıkarlarının ana unsuru olan yakın çevre ülkeleri istikametteki dış politika faaliyetleri "Bölgesel Öncelikler" bağlamında ele alınmıştır. Rusya dış politika enerjisinin önemli bir bölümünü yakın coğrafyasına harcamaktadır. Bu çerçevede yeni bir bölgesel sistem inşa edilmektedir:

- a) Rus dış politikasının belirleyici istikameti BDT üyesi devletlerle iki taraflı ve çok taraflı ilişkilerin gelişmesidir. BDT'nin istikrarı açısından üye ülkeler arasında ilişkilerin karşılıklı derinleşmesine vurgu yapılmaktadır.
- b) Rusya, BDT üyesi olan her bir devlet ile dostluk ilişkileri kurmaktadır. Bu ilişkiler eşit haklar, karşılıklı fayda ve ulusal çıkarlarına saygı duyulması çerçevesinde entegrasyon sürecinin hızlanmasını kapsamaktadır. Bunlara hazır olduğunu gösteren devletler ile stratejik ortaklık ve birlik ilişkileri geliştirilmektedir.
- c) Rusya, BDT ülkelerinin geleceğini belirleyecek birleşme modeli olup diğer ülkelere de açık olan BDT alanında karşılıklı fayda sağlayan ilişkilerin kullanımını en üst düzeye çıkarma amaçlı, Avrasya ekonomik birliğini kurma görevini öncelik olarak görmektedir.
- d) Evrensel entegrasyon prensipler üzerinde kurulacak olan yeni birlik Avrupa ve Asya-Pasifik bölgeleri arasında etkili bağlaç noktası olacaktır.
- e) Rusya, küreselleşme bağlamında BDT üyeleri ile belirli bir sektörde, genel kültürel insani yardım alanında karşılıklı faaliyetlerini geliştirmek niyetindedir. BDT üyesi olan ülkelerde yaşayan Rusça konuşan nüfusa öncelik verilerek, söz konusu nüfusun eğitim, dil, sosyal, iş ve diğer temel haklarının korunması hakkında anlaşmaların kararlaştırılması öngörülmektedir.

148 Ibid. M. 77-82

149 Ibid., M. 92,

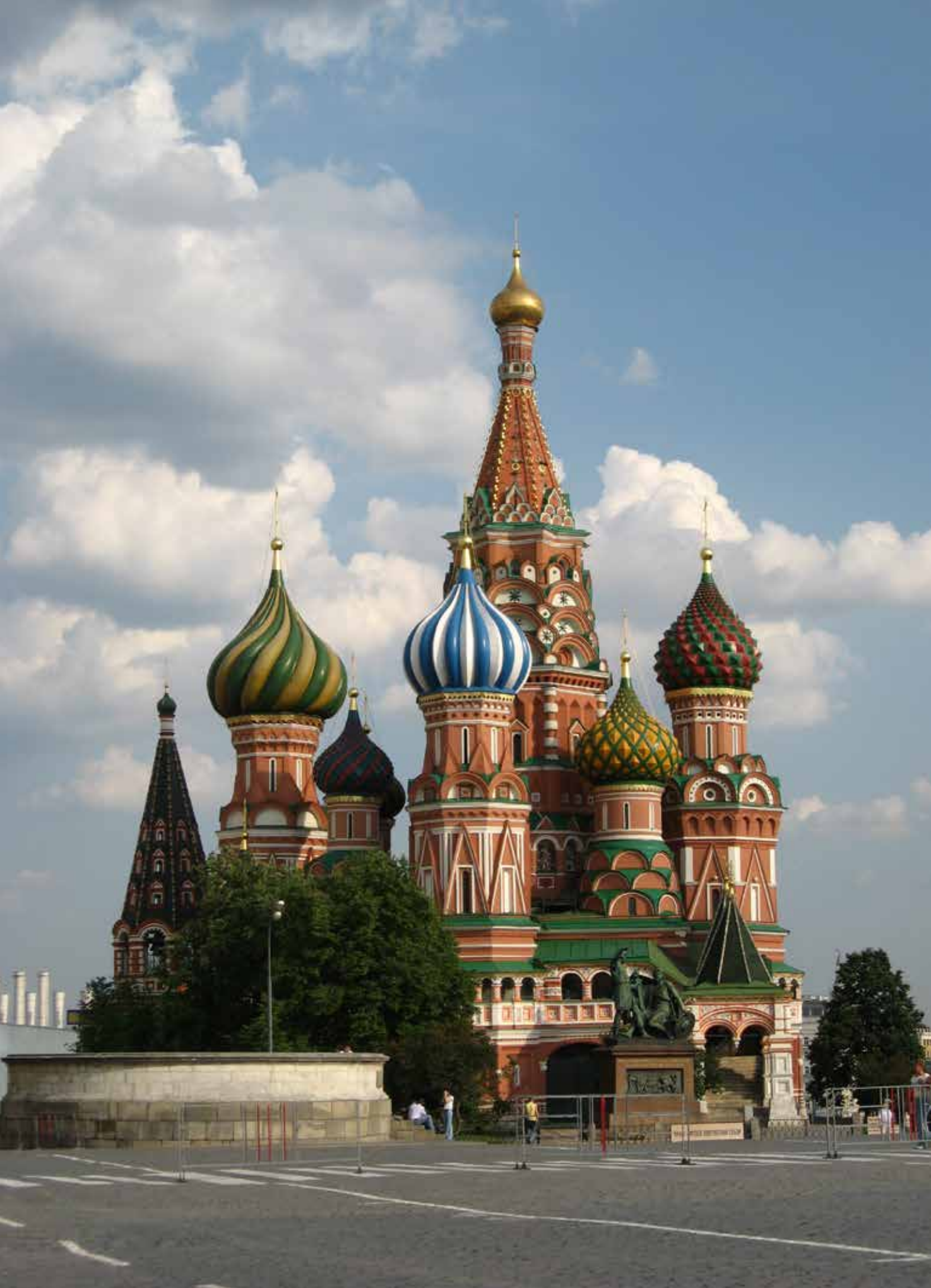
- f) Rusya, karşılıklı güvenin sağlanması konularında, ortak meydan okumalar ve tehditlere karşı birlikte hareket etmek dâhil, öncelikle uluslararası terörizm ve radikalizm, uyuşturucu kaçakçılığı, sınır aşan suçlar ve yasadışı suçlar konularında BDT üyesi devletlerle ilişkileri geliştirecektir. Orta Asya ve Transkafkasya'daki istikrarsızlıkların önlenmesi, Afganistan topraklarından kaynaklanan tehditlerin nötralizesi önceliklidir.
- g) Rusya, Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nü Post-Sovyet coğrafyada modern güvenlik sistemi açısından önemli unsur olarak görmektedir. KGAÖ'nün güncel meydan okumalar ve tehditlere dayanabilen uluslararası örgüte dönüşmesi önceliklidir.¹⁵⁰

Bu amaçlar çerçevesinde Rusya,

- 1) Birlik devleti anlayışı çerçevesinde bütün alanlarda entegrasyon süreçlerinin derinleşmesi amacı ile Belarus Cumhuriyeti ile karşılıklı ilişkileri genişletecektir.
- 2) Belarus ve Kazakistan ile birlikte gerçekleştirilen AET'in dönüşümü ve Avrasya Birliği'nin oluşması görevlerinde Avrasya ekonomik entegrasyon sürecini aktif desteklemektedir. Avrasya Ekonomi Topluluğu üyeleri dışında yeni entegrasyon sürecine diğer devletlerin katılımını teşvik etme ve ortak hareket mekanizmasının geliştirilmesi konusu gündemdedir. Bu noktada Gümrük Birliği ve Tek Ekonomik Saha bağlamında normatif-hukuki temellerin ve mekanizmaların geliştirilmesi, Gümrük Birliği ve Tek Ekonomik Sahanın etkili yasal organı olan Avrasya Ekonomik Komisyon'unun güçlendirilmesine katkıda bulunulması önemlidir.
- 3) Öncelikli ortak olan Ukrayna ile entegrasyon süreçlerinin derinleşmesini destekleme öncelikli bir diğer husustur.
- 4) Rusya, BDT alanında siyasi çatışmaların çözümünde aktif bir şekilde rol oynamayı devam edecektir. Pridnestrovy'a'nın özel statüsünü belirleme konusunda Moldova Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğü ve egemenliğine saygı çerçevesinde sorunun çözümüne katkıda bulunulacaktır.¹⁵¹ 2009-2011 yıllarında Rusya, ABD ve Fransa Devlet Başkanlarının ortak beyanlarında açıklanmış olan ilkeler temelinde AGİT Minsk Grubu'nun eş başkanlarının diğer devletler ile etkileşim halinde Dağlık Karabağ çatışmasının çözümüne katkıda bulunulmaktadır.

150 Ibid.

151 De jure Moldova Cumhuriyetini bağlı Pridnestrovy'a bölgesinin nüfusunun kahir ekseriyetini Ruslar oluşturmaktadır. 2006'da yapılan uluslararası geçerliliği olmayan referandumla de facto bağımsız olan bölge, SSCB'nin dağılmasıyla Moldova'dan ayrılmıştır. Kırım'ın ilhakı sonrası Pridnestrovy'a'nın da Rusya'ya katılması gündeme gelmiştir. Moskova bu konuda tekzip verse de bölgenin Rusya Federasyonuna katılımı kısa ve orta vadede ihtimal dâhilindedir.

KIRIM'IN İLHAKI VE
PUTİN DOKTRİNİN İLANI

IV

BÖLÜM

- ◊ Kırım'ın İlhakı ve Putin Doktrinin İlanı
- ◊ Ukrayna Sorunu: "Avrasya Satranç Tahtası" ve Putin Siyah Taşlarla Kazanıyor?
- ◊ Kırım'ın İlhakı ve Putin Doktrininin İlan Edilmesi

KIRIM'IN İLHAKI VE PUTİN DOKTRİNİN İLANI

Kırım'ın ilhaki 2013 yılında kabul edilen dış politika konseptinin uygulamalı bir versiyonunu oluşturmuştur. 1993'den beri süregelen doktrinler "savunma", "yeniden inşa", "tek kutupluluğun eleştirisi", "karşı güç", "çok kutupluluk", "değişen güç dengesi" kavramları ile donatılmıştır. 2013 konsepti karşı güç anlayışından ofansif bir dış politika anlayışına geçişi hazırlamıştır.

SSCB'nin dağılmasının ardından dönemin süper gücü ABD, Rus yakın çevresine karışmayacağı vadinde bulunarak Yeltsin ve Zapadnikleri "sakinleştirmişti". Fakat 2000'li yılların başından itibaren ABD, Rus yakın çevresine yönelik jeopolitik ve jeostratejik hamleler yapmıştır ve bu çerçevede Rus Zapadniklerinin beklentileri hayata geçmemiştir. Avrasyacıların Yeltsin döneminde yönetimde üstünlük kazanmaya başlamaları ve son kerte de Putin'in Devlet Başkanı seçilmesi ile Rusya toparlanma sürecine girmiştir. Rusya yakın çevresine yönelik kendi Monroe Doktrini'ni inşa etmeye başlamıştır. Bu Rusya'nın "en doğal hakkı" olarak değerlendirilmiştir.¹⁵² Bu çerçevede ilk karşı atak Gürcistan krizi ile yapılmıştır. Kırım'ın ilhaki ile beraber Rus "Monroe Doktrini" karşı atak pozisyonundan "inisiyatif alan ve düzen belirleyici" aşamaya geçiş göstermiştir. Bu süreç Rus dış politikası açısından bir dönüşümün işaretidir.

2014 yılı Rus dış politikası ve geniş anlamda yeni uluslararası sistem açısından belirleyici olmuştur. Putin'in 2007 Münih Konuşması, 2008 Gürcistan krizi ve nihayetinde 2014'de Rusya tarafından Kırım'ın ilhaki yeni Avrupa'nın da doğuşunun ilk semptomlarıdır. Rusya tarihinin hemen her döneminde jeopolitik tehdit algılamasını Batı sınırlarından almıştır. NATO'nun batıdan Rus sınırlarına doğru genişlemesi Rusya'yı daha fazla Avrasya anakarasına itmiş, toparlanan Rusya topraklarının güvenliğinin sağlanmasının Avrasya'nın batısındaki jeopolitik etkinliği ile mümkün olacağını bir daha tespit etmiştir. Rus jeopolitiğinin ve güvenliğinin başlangıç noktası Ukrayna veya Belarus değil, Polonya, Romanya, Bulgaristan, Finlandiya olmalıydı. NATO'nun Ukrayna veya Gürcistan'ı içine alması ise Rusya açısından "jeopolitik bir felaketti". Bu felakete yol açmamak için jeopolitiği "yeniden icat eden" Rusya Batı'nın kullandığı kavramlarla Batı'yı "sıkıştırmayı" başardı.

152 Yuri Gorodnenko, "Rossiya İmeet Pravo na Svoyu "doktrinu Monro" na Prostranstve SNG", 11 Mart 2014, http://www.riss.ru/analitika/2816-rossiya-imeet-pravo-na-svoyu-doktrinu-monro-na-prostranstve-sng#.U5B_o3J_uCl (Erişim Tarihi: 25.04.2014)

Rusya'nın Kırım'ı ilhaki sürecinde en çok kullandığı söylem "Rusya Federasyonu dışında yaşayan Rusların hak ve çıkarlarının korunması, himaye edilmesi" olmuştur. 2013 konseptinde bahsedilen ve açık bir şekilde anlatılan bu söylem Rus jeopolitiğinin sınırlarını yeniden tanzim eden yeni bir jeostratejik araç olma niteliğini taşımaktadır. Bu bakımdan Rusya Federasyonu dışında yaşayan Rusların etkinliğinden, nüfusundan ve kapsamından bahsetmek gerekmektedir. Kavramsal açıdan bakıldığında "Rusya dışında yaşayan Ruslardan ziyade, Rusça konuşan nüfustan" bahsetmek daha anlamlı olacaktır. Rusya, Fransa gibi kültürel jeopolitik bir etki alanı oluşturarak kendine stratejik pozisyon edinmiştir. Bu bağlamda Rus yayılcılığı ve kültürel etkinliği lengüistik temelde gelişim göstermiştir. Rusya sınırları içinde yaşamayan "Rusça konuşan toplulukları" etnik açıdan değil kültürel açıdan değerlendirmek daha açıklayıcıdır.

Yakın çevrede yaşayan Rusça konuşan nüfusun birçoğu kendini Rus (Russkiy) olmaktan ziyade, Ruskoyazicniy (Rusça konuşan) olarak görmektedir. Rusya Federasyonu içerisinde yaşayan etnik bakımdan Rus olamayanlar ise kendilerini Rossiyanin olarak ifade etmektedirler. Rusya'da tarihsel olarak var olan milletler sorunu da bu çerçevede çözümlenmektedir. Rus akademisyası ve diplomatları da "Rusça konuşan nüfus" kavramını daha sık kullanmaktadırlar. Bu kavram Avrasyacı ideanın öngörülerini ile örtüşmektedir. Bu bakımdan Rus milliyetçiliğinin yükselişı Rusya Federasyonu'nun geleceği açısından stratejik bir sorun olarak görülmektedir. Rus tarih ve sosyoloji literatürünün önemli bir kısmında Russkaya İmperiya kavramı yerine, Rossiyskaya İmperiya kavramı kullanılmaktadır. Bu terminolojik çerçevede Rusya imparatorluk sınırlarını yüzyıllardır muhafaza etmektedir. Kırım konusunda Rus kamuoyunda sağlanan konsensusun arka planında bu çerçeve yatmaktadır.

Homo Sovieticus'tan farklı olarak günümüz Rus insanı dünya ile daha fazla entegredir ve 2003'den beri oluşmaya başlayan çok kutupluluğu ve Rus gücünü daha bilinçli bir şekilde içselleştirilmektedir. Putin'e verilen destek yükselen grafikte artmaktadır. Araştırma merkezi Levada'nın yaptığı ankete göre, Putin'e verilen destek %81 düzeyindedir ve gittikçe yükselmektedir.¹⁵³ Rusya'nın yürüttüğü dış politikaya destek daha yüksektir. Toplumun dörtte üçü Rusya'nın Ukrayna stratejisini doğru bulmaktadır. Rusya- Ukrayna savaşına ihtimal verenlerin oranı %23 düzeyinde seyir etmektedir.¹⁵⁴ Dolayısıyla sorunun Rusya lehine çözüleceği bir kamuoyu beklentisidir.

153 Anket için bkz. <http://www.levada.ru/15-05-2014/vladimira-putina-priznali-nezamenimym> (Erişim Tarihi: 26.05.2014)

154 "Bolishistvo Rossiyan Podderjat Vlasti v Slucae Voyni s Ukrainoy", 30 Nisan 2014, <http://www.levada.ru/30-03-2014/bolshinstvo-rossiyan-podderzhat-vlasti-v-slucae-voiny-s-ukrainoi> (Erişim Tarihi: 26.05.2014)

Tablo 3. Rusya Federasyonu Dışında Yaşayan Rusça Konuşan Nüfus

Ülkeler	Rusça Konuşan Nüfusun Yoğun Yaşadığı Bölgeler	Yüzdesi
Ukrayna	Merkezi, Doğu ve Güney Ukrayna; Donetsk, Kharkiv, Lugansk, Zaporozje, Kırım, Batı Ukrayna'da ikinci dil	En yüksek Kırım %75, Donetsk, Kharkiv %70
Kazakistan	Kuzey Kazakistan, Doğu Kazakistan, Karaganda, Almati, Kustanay	En yüksek Kuzey Kazakistan - %70 diğer bölgeler %65-%70
Letonya	Rusya sınırında yaşayanlar, Riga ve diğer büyük şehirler	Sınır bölgesinde -%70, Riga - %65
Estonya	Rusya sınırında yaşayanlar, Tallin ve diğer büyük şehirler	Sınır bölgesinde - %80 - %90,
Litvanya	Vilnius ve Klaped bölgesi	%35
Moldova	Prednestrovyia bölgesi	%65

Uluslararası ilişkilerin realizm paradigması Kırım'ın ilhak edilmesini izah etmekte yetersiz kalmaktadır. 2011'den itibaren Rus jeopolitiğinin gelişim istikametini tayin eden temel yaklaşım "lengüistik kimliğin inşası" ve bu bağlamda yakın çevrede yaşayan Rusların/Rusça konuşanların savunmasını önceleyen bir dış politika çerçevesinde kavramsallaştırmıştır. Bu nedenle Rus dış politikasını idrak edilmesi, salt realist perspektifle mümkün gözükmemektedir. Yeni Rusya SSCB'nin tekrarından ibaret değildir. Rus dış politikasında "yumuşak güç" (soft power-myagkaya sila) unsuru SSCB döneminde bu kadar istifade edilmemiştir. Bu bize daha çok Rusya İmparatorluğunun ele geçirdiği topraklarda XIX. Yüzyılda sanat, eğitim, mimariyi içine alan kültürel etki yaratmak yoluyla inşa ettiği stratejiyi hatırlatmaktadır. Rusya'nın "yumuşak güç" unsurlarını kullanabileceği coğrafya Avrasyacı ideanın sunduğu jeopolitik alanla ayniyet göstermektedir.

Rusya'nın Ukrayna sorununa bakışı "yumuşak güç" kavramı çerçevesinde daha iyi anlaşılabilir. Amerikalı siyaset bilimci Josephy Nye'nin kavramsallaştırdığı "yumuşak güç" Rusya 2011'lerde kendi açısından "keşfetmiştir". Yeni dış politika konseptinde "yumuşak güçten" "dış politika faaliyetlerinin gerçekleşmesinde klasik diplomasiye alternatif mekanizma" şeklinde bahsedilmektedir. Rusya, "yumuşak güç" hem bir fırsat, hem de meydan okuma olarak görmektedir. Batı'nın bu güç unsurlarını kullanarak arka bahçesinde etki kurması ve özellikle 2000'lerin başında gerçekleşen "renkli devrimleri" bir tehdit olarak değerlendirmekteyken, yakın çevre ülkeleri ile ilişkilerinde bu unsurları birer dış politika elementi haline dönüştürmektedir.

Rusya "yumuşak gücün" "sert güçle" sentezini oluşturarak Batı'nın kullandığı kavramları karşı argüman olarak sunmaktadır. Örneğin, Letonya'da yaşayan Rusça konuşan azınlığın haklarının ihlal edildiğini söyleyerek, insan hakları kavramını Batı aleyhine kullanabilmektedir. Rusya'nın "yumuşak güç" unsurlarını kullanabileceği ülkeler, dar anlamda Ukrayna, Belarus, Baltık Cumhuriyetleri, Orta Asya ve Güney Kafkasya ülkelerini kapsamakta, daha geniş perspektiften Balkanlar, Orta ve Doğu Avrupa, Asya - Pasifik bölgesine kadar uzanmaktadır.

A) UKRAYNA SORUNU: “AVRASYA SATRANÇ TAHTASI” VE PUTİN SİYAH TAŞLARLA KAZANIYOR?

Coğrafya bir kaderdir ve bu kadere katlanmak sadece jeopolitik ve stratejik uzmanları için bir nevi “meşrudur”. Halklar ve topluluklar coğrafyanın onlara sunduğu meydan okumaları bir kader olarak değil bir “lanet” olarak görmekte-dirler. “Devletlerin coğrafi özellikleri nispeten değişmez ve değişmeyen özellikte olduğundan, coğrafi talepleri yüzyıllar boyunca aynı kalmış/kalacaktır ve diğeri ile çatışma istemeyen mutlu devletlerin olduğu bir dünyaya ulaşılmadığından, bu coğrafi talepler anlaşmazlığa neden teşkil edecektir. Böylece coğrafya kapısı, tüm tarih boyunca uzanan, hükümetlerin ve hanedanların yükselmesine ve düşmesine neden olan uzun mücadeleler için suçlu konumdur.”¹⁵⁵

Rus stratejisi açısından Ukrayna, Avrasya jeopolitik fay hattında bulunan kilit bir ülkedir. Rusya'nın “büyük güç” olması Ukrayna coğrafyasındaki stratejik üstünlüğüne bağlıdır. Bağımsızlıktan bu yana Ukrayna dış politikasının temel problematiğini Rusya ile ilişkiler, Kırım meselesi, doğalgaz sorunu¹⁵⁶, “Ukraynacılık” kavramı ve buna bağlı olarak oluşan kimlik sorunu ve Batı'ya entegrasyon oluşturmuştur. Rusya ve Avrupa arasında tercih yapmaya zorlanan Ukrayna, ulus - inşası sürecinde ciddi meydan okumalarla karşılaşmıştır. Bu bakımdan ulus - inşası süreci, milletleşme sorunsalı ve kimlik krizi Ukrayna'nın ana sorunlarını oluşturmuştur. Ukrayna'nın bağımsızlığından bu yana kimliksel anlamda batı ve doğu olmak üzere iki siyasi bölgeye ayrıldığını söylemek mümkündür. AB, enerji güvenliği ve jeopolitik hedefler çerçevesinde ekonomik anlamda kırılğan ve siyasi olarak istikrarsız bir ülke olan Ukrayna'yı kendi politikalarına yakınlaştırma stratejisi izlemiştir. Bu bağlamda kimlik krizini aşamayan Ukrayna coğrafyası yeniden jeopolitik hedef haline gelmiş ve tarihi Avrupa/Avrasya güç dengesinin “barometre” rolünü oynamaya devam etmiştir.

155 Nicholas, Spykman, “Dış Politika ve Coğrafya”, Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler, İstanbul, 2013, s. 3-43

156 2005 yılında Rusya ile Ukrayna arasında jeopolitik alarm mahiyeti taşıyan “doğal gaz krizi” yaşanmıştır. Rus enerji şirketi Gazprom Ukrayna'ya satılan doğal gaz fiyatını artırmış ve bunun karşılığında Kiev yönetimi Ukrayna üzerinden Avrupa'ya giden doğal gaz sevkiyatını durdurmuştur. Transit açısından doğal gaz jeopolitiğinde önemli konumda olan Ukrayna'nın bu adımı Rus - Ukrayna ilişkilerinin kopma noktasına getirmiştir. Gazprom'un Ukrayna'nın 1,3 milyar dolarlık doğal gaz borcunu ödememesi halinde bu ülkeye gaz sevkiyatını tamamen durdurulacağını hatırlatması üzerine kriz çözülmüş ve taraflar anlaşmışlardır. Birçok Doğu Avrupa ülkesi gibi Ukrayna'nın enerji güvenliği açısından Rusya'ya bağımlı olması ve Moskova tarafından enerji kartının başarılı bir şekilde uygulanması daha geniş kapsamlı bir krizi önlemiştir. Rusya doğal gaz kartını 2013 yılında başlayan ve Ukrayna'nın de -facto parçalanması ile sonuçlanan “Maydan” hadiseleri sürecinde yeniden kullanacaktır.

Harita 5. Rusya'dan Avrupa'ya uzanan Drujba (Dostluk) Doğal Gaz Boru Hattı

Ukrayna, hem konumu hem de tarihsel olarak Doğu - Batı koridorundaki stratejik rolü itibariyle önemli bir coğrafyadır. 750 yıl Rus İmparatorluğu tabiiyetinde kalan Ukrayna coğrafyası, 1991 yılında SSCB'den ayrılmış ve yeni bir kimlik - Ukrainets- inşa etmeye çalışmıştır. Fakat inşa süreci başarısız olmuş, Ukrayna coğrafyası fiilen bölünmüştür. Bugün Ukrayna'nın yaşadığı kimlik krizi jeopolitik ihtirasları olan Avrasya güçlerini bu ülkeye yöneltmiştir. Kimlik boşluğunu Rusya ve Almanya gibi bölgenin kadim aktörleri doldurmaktadır. Her iki ülke Ukrayna ve Doğu Avrupa coğrafyasını kendi "arka bahçesi" olarak görmektedir.

Ukrayna, Avrasya enerji jeopolitiği açısından da önem taşımaktadır. Rusya'dan Avrupa'ya gerçekleştirilen doğal gazı sevkiyatının büyük bir bölümü Ukrayna üzerinden hayata geçirilmektedir.

Tablo 4. Ukrayna'dan Topraklarından Geçen Uluslararası Doğal Gaz Boru Hatları

Ülkeler	Boru Hatları	Kapasite
Moldova - Ukrayna	Ananyiv-İzmail (loop-line)	
	Mobilyiv-Podilskiy (dağıtım hattı)	
	Reni Dağıtım Hattı	
	Sokiryaniy Dağıtım Hattı	
	Tiraspol - Odessa	
	Yampol Dağıtım Hattı	
Moldova -Ukrayna - Romanya	Shebelinka-Dnepropetrovsk-İzmail	
Polonya - Ukrayna	Bratstvo İhracat Hattı	4,0
Rusya - Belarus - Ukrayna	Torzhek - Dolina	
	Yamal - Uzhgorod	40,0
	Yamal - Uzhgorod (loop-line)	
Rusya-Kazakistan-Ukrayna	Orenburg-Novo Pskov-Sheblinka (loop-line)	44,0
Rusya-Kazakistan-Ukrayna-Slovakya-Çekya-Almanya-Fransa	Soyuz İhracat Hattı	23,8
Rusya-Ukrayna	Aksay-Mariupol	
	Aksay-Mariupol (loop-line)	
	Dar`Yevka - Krasnyy Sulin	
	Gorlovka - Taganrog	
	Gorlovka - Taganrog (loop-line)	
	Kursk - Kremenchug	32,0
	Markovo - Lugansk	
	Mayevka - Alekseyevka	
	Kuzey Kafkasya -Merkez	
Kuzey Kafkasya -Merkez (loop-line)		
Petrovsk - Novo-Pskov (loop- line)		

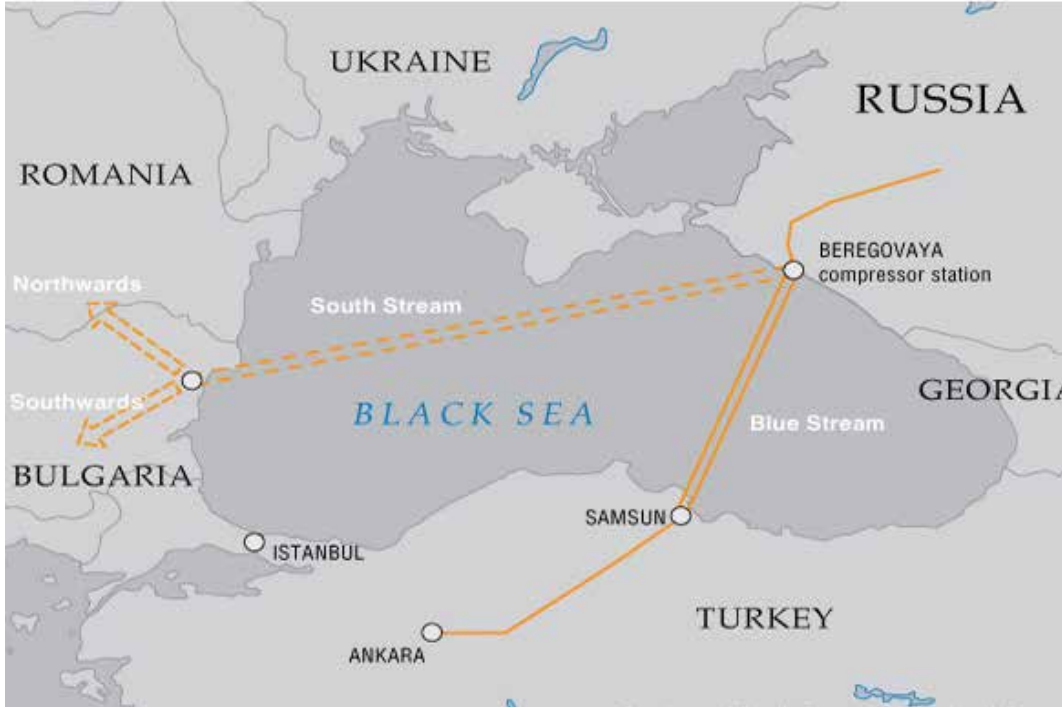
	Semeykino - Belaya Kalitya	
	Tula - Shostka - Kiyev	20,0
	Urengoy - Novo-Pskov	32,0
	Urengoy - Uzhgorod	70,2
	Urengoy - Uzhgorod (loop line)	
	Yelets - Kremenchug - Krivoy Rog	
	Yelets - Kursk - Dikann'Ka	25,9
Türkmenistan-Özbekistan-Kazakistan-Rusya-Ukrayna	Orta Asya - Merkez IV (loop-line)	
Ukrayna-Belarus	Dashava-Minsk	
	Shchors-Gomel	
Ukrayna-Macaristan	Bratstvo (Brotherhood) boru hattı	16,5
Ukrayna-Moldova	Kremenchuk-Dolina	22,8
Ukrayna-Moldova-Romanya-Bulgaristan	Shebelinka-Dnepropetrovsk-İzmail	25,7
	Shebelinka-Dnepropetrovsk-İzmail (loop-line)	
Ukrayna-Romanya	Tekovo-Satu Mare	
Ukrayna-Rusya	Kiyev-Bryansk-Beluosovo	
Özbekistan-Türkmenistan-Kazakistan-Rusya-Ukrayna	Orta Asya - Merkez IV	35,0

Ortak kader ve aidiyet duygusu kimlik oluşum sürecinin ana noktalarıdır. Ukrayna etimolojik olarak Rusça 'da "sınır bölgesi" anlamı taşımaktadır. Ukrayna toprakları (özellikle Merkezi ve Doğu Ukrayna) Slav-Ortodoks kültürünün baskın olduğu Kiev Devleti'ne ev sahipliği yapmıştır. Rusların Slav dünyasındaki yükselişi ile birlikte Slav kimliğinin yerini Rus kimliği almıştır. Hâlihazırda mevcut olan Ukrayna sınırları Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrasında yapay şekilde oluşmuştur. Merkezi ve Doğu Ukrayna Rus- Ortodoks etki alanında olan bölge olmuştur. Batı Ukrayna kimliği ise Avrupa - Katolik kimliği ve bilinci çerçevesinde varlığını sürdürmüştür. Stratejik bölge olan Kırım'da Türk-İslam ve Rus - Ortodoks kimliği (XVIII. Yüzyıldan itibaren) başat aktör olmuştur. Bu üç farklı kimliğin ortak bir Ukrayna kimliği oluşturma "deneyi" başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün korunması oldukça zor gözükmektedir. 25 Mayıs'ta göreve gelen Petr Poroshenko'nun ılımlı bir politika izlemesi beklenmemektedir. Batı yanlısı Poroshenko'nun tutumundan çok Moskova - Paris-Berlin hattı arasındaki siyasi diyalog sorunu çözebilir. Federasyon fikrine karşı çıkan Kiev hükümeti Rusça konuşulan bölgelere yönelik stratejik bir perspektiften de yoksundur.

Avrasya, genel anlamda üstünde küresel üstünlük mücadelesinin sürdürülebileceği satranç tahtasıdır. "Her ne kadar jeostrateji, yani jeopolitik çıkarların stratejik yönetimi, satrançla kıyaslanabilirse de oldukça oval olan Avrasya satranç tahtasında, her biri farklı güçlere sahip sadece iki değil, pek çok oyuncu bulunmaktadır".¹⁵⁷ Bu bağlamda tarihin aksine jeopolitik, geleceği görmek için geçmişe bakmaktadır.

Harita 6. Güney Akım (Yujniy Potok - South Stream) Doğal Gaz Projesi

Bu bakımdan Ukrayna'da yaşanan jeopolitik mücadele 2000'li yıllardan itibaren oluşan Avrasya güç dengesinin "denemesi" niteliğindedir. 2008 yılında Rusya'nın Gürcistan'a müdahalesi Avrupa güç dengesini sarsan jeopolitik bir deney olmamıştır. Fakat Ukrayna sorunu jeopolitik ve jeostratejik mahiyet taşıyan ve yeni inşa edilen Avrasya güç dengesi açısından bir ölçüdür.

"Turuncu devrim" sonrası yaşanan sorunların ardından 2010 yılından itibaren Ukrayna Cumhurbaşkanı seçilen Viktor Yanukoviç döneminde Rusya ile ilişkiler olumlu bir yönde gelişmiştir. Rus şirketleri satın alma yoluyla Ukrayna ekonomisinde esas aktör olmuşlardır. Doğal gaz satışlarından ciddi gelir elde eden Rusya 2008 ekonomik krizinden en

¹⁵⁷ Brzezinski, op.cit., s. 53

az etkilenen ülkelerin başında gelmiştir. Böylece, eski periferilerine yönelik politikalar Putin'in jeopolitik öngörülerini ve ekonomik kalkınma stratejisi ile birlikte hız kazanmıştır. Rusya açısından Avrasya Ekonomik Birliği'nin tam anlamıyla jeopolitik ve iktisadi güç haline gelmesi Ukrayna'nın söz konusu entegrasyona katılımı ile mümkün gözükmiştir.

2013'de Maidan'da başlayan protestolar daha önce anti Yanukoviç temelinde gelişse de sonraları bu protestolar anti Rusya şeklinde karakter almıştır. Protestoların başlangıcında Rusça konuşan Doğu Ukrainerler de protestoları desteklemişlerdir. Ancak giderek artan anti Rus söylemler Maidan'ı da bölmüş ve iç savaşa yol açmıştır. Kırım'da ve Doğu Ukrayna'da bulunan Donetsk ve Kharkiv gibi büyük şehirlerde devlet binalarına Rus bayraklarının asılması buna karşılık Batı Ukrayna şehirlerinin de AB bayrakları ile süslenmesi Ukrayna için "felaketin başlangıcı" olmuştur.

B) KIRIM'IN İLHAKI VE PUTİN DOKTRİNİNİN İLAN EDİLMESİ

İmparatorlukların stratejik hedefi olan Kırım yarımadası bu bağlamda birçok jeopolitik mücadelenin içerisinde yer almıştır. Rusya nezdinde Kırım'ın jeopolitik önemi Karadeniz bölgesinde stratejik pozisyonu ve enerji hatları ile doğru orantıdadır. Asırlar boyu Osmanlı himayesinde olan Kırım toprakları XVIII. Yüzyıldan itibaren Çarlık Rusya'nın kontrolüne geçmiştir. 1954 yılında Sovyet lideri Nikita Kruşçev döneminde Kırım Ukrayna'ya otonom bölge şeklinde verilmiştir. Mamafih, Kırım bölgesinde Rus etnik grubun sayı olarak daha fazla olması ve Rusya'ya olan bağlılık Ukrayna'nın bağımsız olmasının ardından da devam etmiştir. Kırım'da hiçbir zaman Ukrainets kimliği oluşmamıştır. Kırım'da yaşayan Ruslar/Rusça konuşanlar Rusya Federasyonu'nu hami olarak görmüşlerdir. Bu bağlamda nihai olarak Kırım'daki Rus nüfusun Rusya ile bütünleşme arzusu 2013'den itibaren Ukrayna'da yaşanan gelişmelere paralel olarak daha da yoğunlaşmıştır.

Kırım'da 16 Mart 2014 referandumu öncesi Rusya lehine yapılan gösterilerde temel de- vizler: "16 Mart'ta herkes referanduma, Rusya'ya yakınız biz artık", "Referanduma evet diyoruz", "Sevastopol, Kırım, Rusya" şeklinde olmuştur.

22 Şubat 2014'de Rusya yanlısı Yanukoviç'in Ukrayna'da iktidardan uzaklaştırılmasını Moskova Batı destekli bir darbe olarak algılamış ve Rusya Federasyonu dışında yaşayan Rusların/Rusça konuşanların tehdit altında kalmasını temel güvenlik meselesi olarak dış politikasının merkezine yerleştirmiştir. 7 Mart 2014'de Kremlin'in basın sözcüsü Dmitri Pskov Kırım'daki olayları yorumlarken "Putin'in Kırım'daki Rusların garantörü olduğunu" ifade etmiştir.¹⁵⁸

16 Mart 2014'de yapılan referandumun sonucunda Rusya Federasyonu'na bağlanan Kırım, Rus jeopolitiği açısından en önemli stratejik eksendir. Kırım'ın ilhaki Rus dış politikasının sürekliliği ve geleneklerin oluşturduğu zihinsel yapının restore edilmesi açısından belirleyici ve yönlendirici bir "inşa sürecini" başlatmıştır. Bu süreç Rusya'nın "topluluk devletin-

158 "Glava Press - Slujbi Kremlya Svyazal vse Bedi Ukraini s Popustitelstvom Zapadnih Politikov", 7 Mart 2014, <http://www.newsru.com/arch/russia/07mar2014/peskov.html> (Erişim Tarihi: 05.05.2014)

den yeniden büyük devlete geçişini" başlatmıştır.¹⁵⁹ Kırım'ın ilhaki sürecinde Moskova'da politik münazaralar ulusal kimlik, dışarıdaki Rusların savunulması, "bölünmüş ulus" ve bu bağlamda büyük Rus medeniyeti retoriği, küresel güvenlik ve içeride siyasi istikrarı sağlamak söylemleri üzerine şekillenmiştir. Bu söylemleri tehdit eden temel unsurun Batılı ülkelerin politikaları olduğu görüşü yaygınlaşmıştır.¹⁶⁰ Bu bağlamda Rus milliyetçiliğın yükseliş ve Moskova'nın yakın çevresinde etki kurma isteği Rusya ile Batı'yı karşı karşıya getirmektedir.

Kırım'ın ilhaki Moskova'da (Kızıl Meydan) "Kırım - benim kalbimdedir" devizi ile kutlanmıştır. Putin'in konuşması Rus milliyetçiliğının ve genel anlamda Rus toplumunun Soğuk Savaş sonrası ilk kez hiç görülmemiş derecede politize olduğunu gözler önüne sermiştir.

Kırım'ın ilhaki Rus dış politikasındaki yapısal dönüşümün temel göstergesidir. Kırım'ın ilhaki tepkisel veya kriz döneminde ortaya çıkan konjonktürel bir olay olmamıştır. Bu bir sürecin başlangıcıdır ve Rus dış politikasında yeni "Putin Doktrini" çağını başlatmıştır. 18 Mart 2014'de Kremli'ndeki konuşmasında Putin yeni doktrininin temel noktalarını açık bir şekilde formüle etmiştir:

- a) Rusya artık Batıyı güvenilir partner olarak görmekten vazgeçmiştir. 2007 tarihli Münih Konuşması "görmezden gelinmiş" ve NATO Rusya sınırlarına doğru genişleme stratejisini devam ettirmiştir.
- b) Rusya kendini Avro-Atlantik dünyanın bir parçası olarak görmemektedir.
- c) Uluslararası hukuk artık bir kurallar bütünü ve uluslararası koordinasyonu sağlayan norm olmaktan çıkmıştır.
- d) Rusya kendi "Monroe Doktrinini" ilan ederek Yakın Çevresindeki etkinliğini eylemsel düzeye geçirmiştir. Etnik Rusların ve Rusça Konuşanların haklarını korumayı dış politikasının merkezine yerleştirmiştir. Post - Sovyet ülkelerin egemenliğini korumayı hedeflemektedir. Çok kutuplu uluslararası sistem kavramı çerçevesinde güçlü olmak artık "utanılacak bir durum" değildir.
- e) Westphalia'nın ana prensibi - devlet egemenliği ve toprak bütünlüğünün - dokunulmazlığı modifiye etmektedir.
- f) Uluslararası örgütlerin rolü keskin düşüşe geçmiştir.
- g) Yeni doktrinin temel dayanağı uluslararası ilişkilerde meydana çıkan yeni güçler dengesidir. 18 Mart 2014'deki konuşma ve formüle edilen doktrin yeni güçler dengesi kavramına hem dolaylı ve hem de dolaysız atıfta bulunmaktadır.¹⁶¹

159 İgor Zavelev, "Novaya Vneshnepoliticeskaya Doktrina Rossii", 7 Nisan 2014, <http://www.vedomosti.ru/opinion/news/24981841/novaya-vneshnyaya-politika-rossii?full#cut> (Erişim Tarihi: 05.05.2014)

160 Ibid.,

161 Konuşmanın tam metni için bkz. "Obrashenia Prezidenta Rossiyskoy Federatsii, <http://www.kremlin.ru/news/20603> (Erişim Tarihi: 25.05.2014), Vladimir Rijkov, "Novaya Doktrina Putina", 16 Nisan 2014, Rossiya v Globalnoy Politike, <http://www.globalaffairs.ru/global-processes/Novaya-doktrina-Putina-16552> (Erişim Tarihi: 24.05.2014)

Gorodenko'ya göre, Batı Kırım'ın ilhakına kadar olan süreci doğru okuyamamıştır. Bu bağlamda beş varsayımsal yanılgıdan bahsetmek mümkündür:

- a) Batılılar Putin'in mükemmel bir analitik olduğunu ve ihtiyatlı bir politika izleyeceğini düşünmüşlerdir. Rusya üzerinde oluşturulacak baskıların sonuç vereceğini ve geri adım geleceğini beklemişlerdir.
- b) Rus oligarkların Kremlin politikaları üzerinde etkisinin olduğu gerçeğinden yola çıkarak oligarkların Batı ile sorun istemediklerini varsaymışlardır. Fakat geniş iş çevresi Putin'i destekleyerek bu varsayımı boşa çıkarmışlardır.
- c) Putin'in kamuoyu önünde reytinginin düşeceğini ve Rus toplumunun Kırım, Rus - Japon, Afganistan yenilgilerini bağlamında Rusya'nın jeopolitik bir savaşa girmeyeceğini öngörmüşlerdir. Fakat Putin göreve geldiğinden beri Rus gücünü yeniden inşa edilmesi yönünde toplumun desteğini her zaman hissetmiştir. Kazanılacak jeopolitik üstünlük Putin'in popülaritesini daha da artırmıştır. Batı liberal ve Atlantikçi Rusların kamuoyundaki etkisini "abartmıştır". Ukrayna krizi sürecinde liberallerin iç politikada etkisinin sifıra yakın olduğu gözükmiştir.
- d) ABD Putin'in dış politikaya olan ilgisinin Rusya içerisinde hayata geçmesi beklenen sosyal reformları geciktireceğini ve dolayısıyla Rusya'nın stratejik tercihinin bu yönde yapacağı kanaatini taşımıştır. Fakat Rusya stratejik tercihini Kırım'dan yana kullanarak Batı'yı bir daha yanıltmıştır.¹⁶²

162 Yuri Gorodenko, "Posle Krıma", 15 Mart 2014, <http://www.vz.ru/opinions/2014/3/15/677198/p2/> (Erişim Tarihi: 29.04.2014)

Putin'in konuşmasında Kırım ve Ukrayna'nın Rusya açısından "kırmızı bir çizgi" olarak görüldüğü meydana çıkmaktadır: "XVII. Yüzyılda, XIX. Yüzyılda, XX. Yüzyılda var olan Rusya'yı çevreleme politikaları bugün de devam etmektedir. Rusya bağımsız bir duruşa sahip olması nedeniyle devamlı türbülansa sokulmak istenmektedir. Fakat her şeyin bir sınırı vardır. Ukrayna sorununda Batılı partnerlerimiz sorumsuz ve kaba davranmaktadırlar".¹⁶³

Harita 7. Rus jeopolitiğin stratejik eksenini - Kırım ve Ukrayna

Rusların "bölünmüş ulus" (razdeleniy narod) olduğu söylemi Putin'in Kremlin konuşmasında üzerinde durduğu önemli hususlardandır. "Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla milyonlarca Rus eski müttefik ülkelerde azınlık durumuna düşmüş ve bu durum Rus halkını dünyanın en bölünmüş halkı yapmıştır. SSCB'nin dağılmasıyla Rusya Kırım'ı ve Sevastopol'daki Karadeniz Filosunu adeta unutmuştur. 1991'de Rusya zor günlerini yaşamış ve Kırım "patates torbası" gibi elden ele geçmiştir. Ukrayna ile iyi komşuluk ilişkisi temelinde her zaman beklenti olmuştur. Kırım'da ve Ukrayna'nın doğusundaki Rusların/Rusça konuşan nüfusun demokratik koşullarda uluslararası hukuk normları çerçevesinde yaşaması beklenmiştir. Fakat Ukrayna'da yaşananlar bu beklentileri boşa çıkarmıştır."¹⁶⁴

Kırım'ın ilhaki ile beraber Batı'nın olası yaptırımlarından bahsederken Putin "yaptırımlar her zaman var olmuştur. ABD ve diğer ülkeler Soğuk Savaş yıllarında ve sonrasında Rusya'ya yüksek teknoloji ihracatı yaptırımı uygulamıştır. Bugün söz konusu yaptırımlar sözde kaldırılmıştır, aslında hala devam etmektedir".¹⁶⁵

ABD, büyük oranda Batı yanlısı adayın kazanacağı 2015'de Ukrayna'da yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini beklemeyerek, Ukrayna coğrafyasını destabilize etmiştir.

¹⁶³ "Obrasheniya Prezidenta Rossiyskoy Federatsii., op.cit.,

¹⁶⁴ Ibid.,

¹⁶⁵ Ibid.,

ABD açısından temel önceliği Batı yanlısı bir adayın kazanacağından ziyade, "Rusya sınırlarında yeni sorun merkezleri inşa etmek" oluşturmuştur. Bu bağlamda Rus analistler Batı'nın jeopolitik "yetersizliğini" ekonomik yaptırımlar yoluyla Rusya'yı cezalandırarak bertaraf etme isteğini vurgulamaktadırlar. Bu yaklaşım çerçevesinde "De Gaulle'nin 1960'larda Fransa'da ABD ekonomik hegemonyasına karşı tutumlarını" ve De Gaulle aleyhine başlatılan "1968 öğrenci hareketlerine" atıfta bulunmaktadır. Putin, De Gaulle'in Fransa'sı gibi Rusya'nın ekonomik kalkınmasını temel mesele olarak öncelmiştir. De Gaulle'nin iktidardan gitmesi ile birlikte Fransız ekonomisi ciddi kayıplara maruz kalmıştır. Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımlar da aynı işlevi öngörmektedir.¹⁶⁶

Diğer taraftan, 1990'lı yıllarda başlayan Rusya - NATO stratejik diyalogu Ukrayna sorunu ile birlikte son bulmuştur.¹⁶⁷ Soğuk Savaş sona erdiğinde herkes NATO ve Rusya arasındaki ideolojik savaşın biteceğini öngörmüştür. Gerçekten de ideolojik temelde NATO-Rusya ilişkileri ciddi bir değişim göstermiştir. Post-Komünizm dönem Rusya'nın kapitalist dünyaya entegrasyonunu ve Batı ile stratejik diyalogu ihtiva etmiştir. Batılılar Rusya'nın dönüşümünden çok umutlu olmuşlardır. Ancak söz konusu dönüşüm pek kolay olmamıştır. Rusya toparlanma sürecinde Batı ile işbirliği yaparak ekonomik dönüşümünü gerçekleştirmiştir. Enerji kaynaklarını Batı pazarlarına ulaştıran Rusya, doğal kaynaklarını etkin bir dış politika aracı olarak kullanmaya başlamıştır. Ancak Batı jeopolitik olarak Rusya'yı kontrol edememiştir. 1997 yılından başlayarak Rus dış politikası ekonomik toparlanmanın verdiği imkânlarla aktif bir strateji geliştirmeye başlamıştır. Özellikle, eski Sovyet Cumhuriyetlerinde jeopolitik etkisini hissettirmeye başlayan Rusya, BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden biri olarak bu örgütteki konumunu da dış politik faaliyetlerinde kullanmaya başlamıştır. Rusya 90'lı yılların sonunda Balkanlarda jeopolitik yeniliğe uğrayınca yeni dış politika stratejisini temel olarak yakın coğrafyasında uygulamaya başlamıştır.

166 Gorodenko, op.cit.

167 1997 yılında Rusya ve NATO arasında nükleer işbirliği konusunda anlaşma sağlayarak küresel işbirliği açısından önemli bir adım atmışlardır. Bu anlaşmaya göre NATO'ya üye olacak yeni devletlerin topraklarında nükleer silah bulunmayacaktı. Diğer yandan, NATO - Rusya Daimi Konseyi faaliyete başlamıştır. Fakat NATO - Rusya yaklaşması uzun sürmemiş, 1999 yılında NATO'nun Yugoslavya müdahalesi ilişkileri yeniden germiştir. 2000 yılında Putin'in Devlet Başkanı olması ile Rusya kapitalist sisteme uyum sağlayan bölgesel ölçekli bir güç durumundaydı. 2001 yılında ABD'nin ilan ettiği "küresel terör" ile savaş stratejisi Rusya'yı Batı ile jeopolitik olarak yakınlaştırmıştır. Rusya söz konusu stratejiye destek veren ülkelerin başında gelmiştir.. Bu dönem NATO ve Rusya ilişkileri stratejik işbirliğine doğru ilerlemiştir. 2002 yılından başlayarak NATO+1 kapsamında ortak bir mekanizma geliştirilmiştir. Küresel terör ve radikalizmle savaş, Rusya'yı NATO ile birleştiren temel unsur haline gelmiştir. Fakat Rusya jeopolitik olarak kaybettiğini düşünmekteydi. Eski Doğu Bloğu ülkelerinin birer birer NATO üyesi olması Rusya için temel güvenlik meselesi olmuştur. 2000'lerde Rusya'nın Doğu Avrupa ve Karadeniz'deki etki alanları jeopolitik tehditlerle karşılaşmıştır. 2005'de Ukrayna'da "Turuncu Devrim" sonucunda iktidara gelen Batı yanlısı rejim NATO üyeliğinden bahsetmeye başlayınca Rusya jeopolitik bir tepki vermiştir. Rus jeopolitiğinin yaşam alanı olan Ukrayna'nın olası bir NATO üyeliği Moskova aleyhine stratejik sonuçlar doğurabilirdi.

Almanya ve Fransa'nın yeni uluslararası ilişkilerde konumu ne olacak? Bu süreç Avrupa ve uluslararası güç dengesini nasıl ve ne yönde etkileyecek?

Rusya'ya yönelik yaptırımlar konusunda Batı bloğu içinde ortak bir irade oluşmamıştır. Hatta bu konuda bir "bloktan" bahsetmek bile olası değildir. Fransa, Almanya, İtalya gibi Avrupa ülkeleri enerji alanındaki işbirliğinin devamından yana tavır almaktadırlar. Diğer taraftan askeri savunma alanında da işbirliğinin sürmesi olasıdır. Bu bağlamda Rusya ve Fransa arasında 2011'de imzalanan 1,2 milyar dolarlık anlaşma önemlidir. Anlaşmaya göre, 2014 ve 2015'de sırasıyla "Vladivostok" ve "Sevastopol" isimli iki askeri geminin Rus Silahlı Kuvvetlerine katılımı planlanmaktadır. Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinden sonra ABD, Fransa'ya söz konusu gemilerin satışının durdurulması konusunda baskı kurmaya başlamıştır. Rus analistler, ABD'nin "daha fazla maliyetle" Avrupa'yı beslemesinin "çok ağır külfet" olacağını altını çizmektedirler. Diğer taraftan Avrupa ülkeleri özellikle Fransa ve Almanya İkinci Dünya Savaşı sonrasına göre daha güçlü bir pozisyona sahiplerdir. Bu çerçevede ABD'nin Avrupa'yı "zapt etmesi" kolay olmayacaktır.¹⁶⁸

168 "Dolgo li Eshe Evropa Budet Platit Dani SSA", Voenno-Politicheskaya Analitika, 29 Mayıs, 2014, <http://vpoanalytics.com/2014/05/29/dolgo-li-eshhyo-evropa-budet-platit-dan-ssha/> (01.06.2014)

RUS DIŞ POLİTİKASINDA
STRATEJİK-ZİHİNSEL SÜREKLİLİK VE
PUTİN'İN DIŞ POLİTİKA DOKTRİNİ

ŐONUŐ

Rus dış politikasının temel parametreleri stratejik süreklilik ve toplumsal - tarihsel hafıza kavramları çerçevesinde şekillenmiştir. Salt realist perspektif Rus dış politika stratejisini açıklamakta yetersizdir. 1480'den itibaren meydana gelen stratejik süreklilik coğrafi bir içerikten kültürel bir fikirler bütününe dönüşmüştür. Böylelikle, coğrafya ve kültür arasındaki ilişki Rus jeopolitiğini ortaya çıkarmıştır. Rus jeopolitiği İvan Grozni ve Çar Petro dönemi ile beraber Rus ideasının temellerini oluşturmaya başlamıştır. Rus diplomasi tarihine bakıldığında mevzu bahis ideanın dış politikaya nasıl yön verdiğini müşahade etmek mümkündür. Tarihi boyunca, Rusya iki kez neredeyse küresel hiyerarşinin en üstüne çıkmış ve jeopolitik gücünün zirvesine ulaşmıştır. Fakat ne Rus İmparatorluğu ve ne de Sovyetler Birliği gücünü uzun süreye yayamamıştır. Bu bağlamda Rusya kültür, idea ve jeopolitik mahiyetli "güç denemeleri" yaparak "farkındalık" inşa etmeye çalışmıştır. Bu denemeler "Latin Avrupa'dan dışlanmışlık" "Batıdan gelen tehdit", "Yarı doğululuk ve Asya'nın ürünü" gibi kavramları ile temellendirilmiştir. Rusya bu "olumsuz imajdan" kurtulmanın tek yolunun "özgün kültür" oluşturmaktan geçtiğini idrak etmiştir. Özgün kültürün mayasını "ne Avrupa ne Asya", "Slavcılık", "Ortodoksluk" "Rus jeopolitiği", "Avrasyacılık" çıkarımları teşkil etmiştir. 1815'de Viyana'da Rusya'nın Avrupa gücü olması tescillense de, Avrupalı devletler Rusya'yı hiçbir zaman kendi parçaları olarak görmemişlerdir.¹⁶⁹

Çar Petro'nun "Avrupalılaştırma ideası" Rus jeopolitiğinin karakterini de değiştirmiştir. Hem Kiev Rus Devleti döneminde, hem de Moskova Prensiği'nin güçlenmesi sürecinde Avrasya kara gücü olan Rusya, Çar Petro ile birlikte deniz gücü haline gelmiştir. Çar Petro'dan sonra başlayan idea dilemması Rus düşünce sistemine yön vermiş, Slavofil ve Zapadnik dünya görüşlerinin meydana çıkması ile sonuçlanmıştır. Slavofil temelli düşünce sistemi küresel ve bölgesel olaylar bağlamında zamanla kabuk değiştirerek Avrasyacı düşünce sisteminin inşa edilmesinde başvuru kaynaklarından birini oluşturmuştur. 1920'lerde Rus muhacirler arasında popülerite kazanan Avrasyacılık ideası, Rus Marksistler tarafından dışlanmamış, tam aksine farklı perspektif çerçevesinde referans olarak kabul edilmiştir. Bu noktada vurgulanması gereken husus Batıyla iyi ilişkileri/entegrasyonu önceleyen Zapadniklerin tam anlamıyla bir "kimlikel cephe" oluşturmamalarıdır. Rus toplumsal hafızasının inşa ettiği jeopolitik idea Zapadniklere "sınırlı bir alan" bırakmıştır. Belki de söz konusu "sınırlı alanı" gözden kaçıranlar ve SSCB'nin dağılmasının ardından "Rusya'nın dönüşümünü bekleyen iyimserler" ciddi bir stratejik yanılğı içine girmişlerdir. Diğer taraftan, Rus ideasının Batı kültürünün "evrenselliğine" ve bu bağlamda yüzyıllardır inşa edilmeye çalışılan "uygar dünya hipotezine" karşı tepkisel bir karakteri de olduğu göz ardı edilmemelidir.

Dolayısıyla, iç içe geçmiş nedenler böylesine bir ideanın doğmasına yol açmıştır. Rus fikrinin "özgün kültür" iddiası Latin Batı karşıtlığı olmaksızın kavramsallaştırılması mümkün olmayan bir meydan okuma olarak kalabilirdi. Self- other ilişkisi ve bu çerçevede inşa edilen kültürel yapı günümüzde Avrasyacı ideanın temel dayanağını oluşturmaktadır. Söz

169 Gerard Delanty, Avrupa'nın İcadı: Fikir, Kimlik, Gerçeklik", Ankara, Liberte Yayınları 2013, s. 147 - 153

konusu idea başka formasyonlarla sadece Rus jeopolitik alanı ile sınırlı olmayıp, Avrupa kültürü tarafından "other" olarak görülen diğer kimlikleri de ihtiva etmektedir.

SSCB sonrası yeni Rusya'nın toparlanma süreci ne Çarlık Rusya ne de Sovyet Rusya'nın ortaya çıktığı dinamiklerle paralellik göstermiştir. Mağlup olmuş/bozguna uğramış bir mentaliteyle yeniden toparlanma sürecine girilmiştir. Bu nedenler dikey sorunlarla uğraşan Rusya, yatay bir jeopolitik düzen inşa etmekte zorlanmıştır. Toparlanma süreci ile birlikte Rusya 1993'den başlayarak dış politikasını yakın çevre ülkeleri temelinde geliştirmeye başlamıştır. 1991'de kabul edilen ve Zapadnik unsurları ihtiva eden Kozirev Doktrini terk edilmeye başlanmıştır. Rus jeopolitiğinin ana unsurunu eski SSCB'ye dâhil olan yakın çevre ülkeleri meydana getirmiştir. Dikey anlamda toprak bütünlüğünü muhafaza eden Rusya federasyon yönetim tarzıyla yoluna devam etmiştir. Söz konusu yönetim tarzı Putin'in 2000 yılında hayata geçirdiği idari reforma kadar sağlıklı yürümemiştir.

Rus dış politikasında lider faktörü her zaman için belirleyici olsa da, liderin davranışları stratejik süreklilik ve tarihsel bellek çerçevesinde şekillenmektedir. Önemli olan süreklilik ve dış politika ideasının var olmasıdır. Söz konusu idea tarih, kültür ve coğrafya gibi unsurlar etrafında inşa edilmektedir. Putin'in 2000 yılında Devlet Başkanı seçilmesi ile beraber adı geçen unsurlar lider (silovik) ögesi ile birleşerek Rus dış politikasındaki zihinsel sürekliliği sağlamıştır.

Çalışmanın ana konusunu teşkil eden Rus dış politika konseptlerinin terminolojik arka planına bakıldığında yukarıda tasvir ve tahlil ettiğimiz stratejik - zihinsel süreklilik görülmektedir. Yakın çevreye yönelik Rus dış politikası reel unsurlarla kültürel bileşenleri bir araya getirerek yeni bir dış politika doktrini inşa etmiştir. 2000'li yılların başlarında

ilan edilen doktrinlerin mahiyetine bakıldığında Rusya'nın küresel hegemonyadan çok "savunmacı" bir yaklaşım izlediği gözlemlenmektedir. Putin'in 2007 yılında yaptığı Münih Konuşması (Münih Doktrini) ile birlikte Rus dış politikası "savunmacı" üslup yerine "karşı atak" karakterli bir üslup kullanmaya başlamıştır. NATO'nun Rus yakın çevresine doğru genişlemesi ve bu genişlemenin Rusya açısından jeopolitik tehdit olarak okunması söz konusu üslubun ortaya çıkmasını hızlandırmıştır. Hem Çarlık Rusya'nın hem de SSCB'nin güvenlik önceliği Batı'ya karşı tampon bir bölge oluşturmak olmuştur. Rusya Federasyonu açısından da bu bağlamda değişen bir şey olmamıştır.

Soğuk Savaşın ardından NATO'nun ve AB'nin Doğu Avrupa ve eski Rus uydularına doğru genişlemesi Rusya açısından güvenlik riski teşkil eden bir meydan okuma olarak görülmüştür. 2008'de Gürcistan krizinde Rusya, ABD'nin 2003'de Irak işgali ile beraber ortaya çıkan küresel hoşnutsuzluk atmosferinden de istifade ederek jeopolitik bir başarı sağlamış ve böylece NATO genişlemesine karşı ilk ciddi eylemini gerçekleştirmiştir. 2000'li yılların başından itibaren "renkli devrimlerle" Gürcistan ve Ukrayna'nın Batı güdümüne girmesi Rusya açısından Baltıkların veya Polonya'nın NATO ve AB'ye üye olmasından daha ciddi jeopolitik bir meydan okumaydı. Bu bağlamda 2007 Münih Doktrini ve 2008 Gürcistan krizi Rus dış politikasında jeopolitik ve jeostratejik "karşı atak" dönemi olarak karakterize edilebilir. Bu krizin uluslararası ilişkiler çıktısı ise küresel tek kutupluluğa karşı yeni çok kutuplu sistem bağlamında değerlendirilebilir. Rusya söz konusu çok kutuplu sistemde hegemon değil, daha çok ittifaklar ve bölgesel bloklar vasıtasıyla "anti hegemonik cephe" rolü üstlenmektedir. Rusya Çin'in ekonomik hegemonyasını kabul eden bir profil çizerek "ikinci güç" statüsü ile inşa edilmekte olan çok kutuplu sistemde konumunu güçlendirme stratejisi izlemektedir. Rusya'nın Çin'e oranla görece zayıf olması "Çin liderliğinde ABD'ye karşı anti-hegemonik eksen" ihtimalini güçlendirmektedir. Diğer taraftan Rusya, Avrupa içinde mevcut olan "anti hegemonik cenahla" (Fransa ve Almanya) da işbirliği imkânlarını incelemektedir.

Mevzu bahis dönemde Rus jeopolitiğinin geri dönüşünü sağlayan temel reel enstrüman enerji kartı olmuştur. Rus enerji şirketi Gazprom Rus dış politikasında kilit bir pozisyon elde etmiş ve böylece gaspolitika Rusya'nın hem yakın çevre ülkeleri (özellikle Ukrayna) hem de Avrupa istikametindeki stratejik vizyonun bir elementi olmuştur.

Tüm bu gelişmeler ışığında Rusya'nın 2010'da kabul ettiği askeri konsept hem de 7 Mayıs 2012'de Putin tarafından imzalanan "Rusya Federasyonu Dış Politikasının Uygulanması İçin Gerekli Önlemler" (Ukaz o Merah po Realizatsii Vneshnopoliticheskogo Kurasa Rossiyskoy Federatsii) dış politika belgesinde Rusya'nın Batı'nın kullandığı kavramsal çerçeveyi kendi lehine oluşturduğu gözlemlenmiştir. Özellikle insani müdahale kavramının Rus jeopolitik aracı olarak görülmesi ve Gürcistan müdahalesinin bu çerçevede değerlendirilmesi dikkat çekici olmuştur. 2012'de kabul edilen konseptte bölgeselleşme Rus dış politikasının temel aracı olmaya devam etmiş ve bu çerçevede BDT coğrafyasında entegrasyon sürecinin hızlandırılması ve BRICS, G-20, G-8, ŞİÖ gibi bölgesel ve küresel platformları çok kutuplu sistemin inşası perspektifinden fonksiyonel bir araç olarak görülmesinin altı

çizilmiştir. Bu bağlamda özellikle BDT coğrafyası istikametinde Avrasya Ekonomik Birliği'nin siyasal ve kültürel bir birliğe dönüşmesi süreci hızlandırılmıştır.

2011 yılından itibaren Avrasya Ekonomik Birliği süreci Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından ilan edilmiş ve uygulamaya konulmuştur. Daha 2010 yılında Rusya, Kazakistan ve Belarus arasındaki gümrük duvarı kalkmış, 2012 yılı itibariyle de Tek Ekonomik Saha (Edinoe Ekonomiceskoe Prostranstvo) süreci tamamlanmıştır. 29 Mayıs 2014'de Kazakistan'ın başkenti Astana'da bir araya gelen Nazarbayev, Lukaşenko ve Putin, Avrasya Ekonomik Birliği'ni kuran antlaşmayı imzalamışlardır. Avrasya Ekonomik Birliği'nin siyasal bir birlik dönüşme sürecinin Avrupa'nın geçtiği "entegrasyon" sürecinden daha hızlı ve sancısız olma ihtimali yüksektir.

Rus dış politikasının yukarıda bahsedilen tüm unsurları 12 Şubat 2013'de kabul edilen yeni dış politika konseptinde kendine yer edinmiştir. Söz konusu konsept ile Rusya, süper güç, küresel ve bölgesel hegemonya statülerini inkâr eden bir üslupla Batı'nın yıllardır kullandığı kavramlar aracılığıyla yeni bir stratejik denklem oluşturmuştur. 2013 konsepti daha önceki doktrinlerin devamı niteliğinde olsa da, dış politika hedeflerinin ayrıntılı bir şekilde izahı ile daha somut bir çerçeve inşa etmiştir. Kırım'ın 18 Mart 2014'de Rusya tarafından ilhak edilmesi ile Soğuk Savaş sonrası bozguna uğramış yeni Rusya ikinci jeopolitik başarısını kazanmıştır. Rusya Devlet Başkanı Putin'in Kırım'ın ilhakını öngören anlaşmanın imzalandığı 18 Mart 2014 tarihli konuşması Rus dış politikasında yeni bir dönem başlamıştır. Kremlin konuşması ile Putin yeni Rus dış politika doktrinini ilan etmiştir. Yeni jeopolitik doktrin Rusya'nın bölgesel güçten küresel güce geçme iddiasını gözler önüne sermiştir. Putin Doktrinini ile birlikte Kırım ve Ukrayna'nın Rus jeopolitiği açısından "yaşamsal hayat alanı" olduğunu açık ve net bir şekilde dile getirilmiş ve "Rus dış politikasının temel gücünün siyasi ve toplumsal güçlerin desteğinden, ulusal birlikten ve milyonlarca insanın iradesine dayandığı" vurgulanmıştır. Putin, yaptığı konuşmayla "Rusya'nın karşılaştığı zorlukları aşması açısından var olan konsolidasyonu muhafaza etmenin öneminden" bahsetmiştir.¹⁷⁰ Yeni doktrin Rusya sınırları dışında yaşayan Rusların/ Rusça konuşanların hak ve çıkarlarının ne pahasına olursa olsun korunacağını teyit edici bir karaktere sahiptir. Daha önceleri bu kavramlar ve/veya söylemler daha çok Rus milliyetçi çevrelerince (Jirinovski, Lujkov, Baburin) kullanılan terminoloji iken, yeni doktrin ile beraber devlet politikası haline gelmiştir. İnsani müdahale kavramı Rus dış politikasının ana unsuru olarak ön plana çıkmıştır. Doktrinde yer alan diğer önemli husus ise Kırım'ın ilhakının diğer Post-Sovyet ülkelere de jeopolitik bir "mesaj" olarak ulaştırılma isteğinde yatmaktadır.

Kırım'ın ilhakı Rusya ve ABD arasında soğuk savaştan ziyade, "soğuk barış" (cold peace) ortamı oluşturmuştur. "Soğuk barış" kavramı Rusya'nın SSCB olmadığı, ABD'nin de tüm enerjisini Avrupa'ya harcamak yerine Asya - Pasifik eksenli bir jeostrateji benimsemesi nedeniyle ne soğuk ne de sıcak savaşın olasılığının düşük bir ihtimal olması üzerinde

170 "Obrashenia Prezidenta Rossiyskoy Federatsii, op.cit.,

yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla, ABD hala Rusya'yı "bölgesel güç" olarak görmektedir. Bu projeksiyon Rus dış politikası açısından meydan okumadan çok yeni jeopolitik fırsatları beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda Rusya, ABD'nin bıraktığı güç boşluğunu doldurmak için yeni bir stratejik paradigma inşa etmektedir. Yeni stratejik denklemde Rusya bölgesel bloklar ve işbirliği vasıtasıyla daha çok "deneyimli oyun kurucu" olarak sadece "çoğul anti hegemonik düzen" inşa edebilir. Bu bakımdan Rusya küresel düzeyde jeopolitik kara güçleri - Fransa/Çin veya Çin - ile işbirliği yapmak mecburiyetindedir. Bölgesel düzeyde ise Rus jeopolitiğinin geri dönüşü Avrasya Birliği'nin muktedir bir bloğa dönüşmesiyle birebir bağlantılıdır.

KAYNAKLAR

RUS DIŞ POLİTİKASINDA
STRATEJİK-ZİHİNSEL SÜREKLİLİK VE
PUTİN'İN DIŞ POLİTİKA DOKTRİNİ

KAYNAKLAR

- ALEKSHİN, Geopolitika, Federalnoe Agenstvo po Obrazovaniyu Penzenskiy Gosudarstvenniy Universitet, Penza, 2005.
- BAYKOV, Andrey ,İSTOMİN, İgor, "Neojiddanie Partneri Rossii na Blijnem i Srednem Vostoke", Klub Uchebnoy Analitiki, Mejdunarodnie Processi, No. 2, 2013.
- BERDYAYEV, Nikolay Aleksandrovic, "Evraziytsi", Evraziyskiy Vestnik, Kniga Cetvertaya, Berlin, 1925, <http://www.vehi.net/berdyaev/evrazis.html> (19.04.2014)
- BERDYAYEV, Nikolay Aleksandrovic, Russkaya İdeya, Seriya Russkaya Klasika, Moskova, 2007.
- BERDYAYEV, Nikolay Aleksandrovic, Samopoznanie. Russkaya İdeya, Eksmo, Moskova, 2009.
- BEST, Antony, HANHİMAKİ, Jussi ve diğeri, 20.Yüzyılın Uluslararası Tarihi, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2012.
- BLAGDEN, David, LEVY, Jack, THOMPSON, William, "Sea Powers, Continental Powers, and Balancing Theory", International Security, Vol. 36, No. 2 Fall 2011.
- BOGATUROV, Aleksey , "Otnosheiy i Mirovoy Politiki", Vol 5, No. 1(13), 2007, <http://www.intertrends.ru/thirteen/005.htm> (22.04.2014)
- "Bolishistvo Rossiyan Podderjat Vlasti v Slucae Voyni s Ukrainoy", 30 Nisan 2014, <http://www.levada.ru/30-03-2014/bolshinstvo-rossiyan-podderzhat-vlasti-v-slucae-voiny-s-ukrainoi> (26.05.2014)
- BRZEZİNSKİ, Zbigniew, Büyük Satranç Tahtası, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1997.
- COHEN, Ariel, "The New Power Alliance: Russia, Germany and France", The National Interest, 21 Temmuz 2011.
- COURTNEY, Anthony , "The Background of Russian Sea Power", Royal Institute of International Affairs, Vol. 30, No. 1, January 1954.
- DEFAY, Alexandre, Jeopolitik,Kültür Kitablığı, Dost Yayınları, Ankara, 2005.
- DELANTY, Gerard, Avrupa'nın İcadı: Fikir, Kimlik, Gerçeklik", Liberte Yayınları, Ankara, 2013.
- "Dokumenti Soyuznogo Gosudarstvo", İnformatsiyonno - Analiticeskiy Portal Soyuznogo Gosudarstvo, <http://www.soyuz.by/about/docs/> (19. 04. 2014)
- "Dolgo li Eshe Evropa Budet Platit Dani SSA", Voeno-Politicheskaya Analitika, 29 Mayıs, 2014, <http://vpoanalytics.com/2014/05/29/dolgo-li-eshhyo-evropa-budet-platit-dan-ssha/> (01.06.2014)
- DRAGNEVA, Rilka, KATARYNA, Wolczuk, "Russia, The Eurasian Customs Union and the EU: Cooperation, Stagnation or Rivalry?", Chatham House, August 2012.
- DUGİN, Aleksandr, Geopolitika Rossii, Akademicheskiiy Proekt; Gaudeamus, Moskova, 2012.
- DUGİN, Aleksandr, "Mnogopolyarnost kak Proekt Miroporyadka s Pozitsii Sushi" Geopolitika i Mejdunarodnie Otnoshenii, Derleyen Leonid Savin, Moskova, 2012.
- DUGIN, Aleksandr, Osnovi Geopolitiki, Moskova, 1997.
- ENGDAHL, William, Petrol, Para, İktidar, Anglo-Amerikan Politikası ve Yeni Dünya Düzeni, Alfa Yayınları, İstanbul, 2008.

"Evolutsiya Vneshnepolitieskih Kontseptsii" 14 Aralık 2012, <http://www.kommersant.ru/doc/2089574> (29.04.2014)

"Evraziyskiy Ekonomiceskaya Komissiya", Avrasya Ekonomik Birliği Komisyonu resmi sitesi, <http://tsouz.ru/eek/aboutEEK/Pages/default.aspx> (22.04.2014)

"Evraziystvo - İshod k Vostoku, Russkaya İdeologiya", http://russidea.rchgi.spb.ru/ideasinrussia/socpolitideas/index.php?ELEMENT_ID=2646 (19.04.2014)

"Evraziyskiy Soyuz Dast Rossii Bolshe, chem Slishkom Pragmatichtniy SHOS" RİA - Novosti, <http://ria.ru/analytics/20120614/673087125.html> (Erişim Tarihi: 22.04.2014)

FLINT, Colin, TAYLOR, Peter, Siyasi Coğrafya, Ankara, Nobel Yayınları, 2014.

"Glava Press - Slujbi Kremlya Svyazal vse Bedi Ukraini s Popustitelstvom Zapadnih Politikov", 7 Mart 2014, <http://www.newsru.com/arch/russia/07mar2014/peskov.html> (05.05.2014)

GORODNENKO, Yuri, "Posle Krima", 15 Mart 2014, <http://www.vz.ru/opinions/2014/3/15/677198/p2/> (29.04.2014)

GORODNENKO, Yuri, "Rossiya İmeet Pravo na Svoyu "doktrinu Monro" na Prostranstve SNG", 11 Mart 2014, http://www.riss.ru/analitika/2816-rossiya-imeet-pravo-na-svoyu-doktrinu-monro-na-prostranstve-sng#.U5B_o3J_uCI (25.04.2014)

GRYGIEL, Jakub, Great Powers and Geopolitical Change, The John Hopkins University Press, Baltimore, 2006.

GUSİKOVA, Elena, "Serbiya i Balkani vo Vneshney Politiki Rossii", Fond Strateçiceskoy Kulturi, <http://www.fondsk.ru/news/2012/04/11/serbia-i-balkany-vo-vneshnej-politike-rossii-13755.html> (23.04.2014)

HODARKOVSKİY, Nikolay, Tretiy Rim, Aif-Print, Moskova, 2002.

HOPKIRK, Peter, The Great Game: On Secret Service in High Asia, Oxford University Press, 1990.

"İstocniki Konseptualizatsii i Prioriteti Vneshney Politiki Rossii v 1991 - 2006", http://rusmors.ru/podborka_otvetov_po_medjunarodnym_otnosheniyam-istocniki_konseptualizatsii_i_prioritety_vneshnei_politiki_rossii_v_1991-2006_gg.html (22.04.2014)

İVASHOV, İ, "Sovremennaya Rossiya na Geopolicheskoy Karte", Geopolitika i Bezopasnosti, No. 3, Sankt-Petersburg, 2008.

IKENBERRY, John, "Obama's Pragmatic Internationalism", The American Interest, 8 Nisan 2014, <http://www.the-american-interest.com/articles/2014/04/08/obamas-pragmatic-internationalism/> (22.04.2014)

KENNEDY, Paul, Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, XIII. Basım, , Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.

KOLOSOV, , Mironenko, Geopolitika i Politicheskaya Geografiya, Aspekt Press, Moskova, 2001.

"Koncheptsiya Vneshney Politiki Rossiyskoy Federatsii", 15 Temmuz 2008, <http://kremlin.ru/acts/785> (29.04.2014)

"Koncheptsiya Vneshney Politiki Rossiyskoy Federatsii", Rusya Dışişleri Bakanlığı resmi web sitesi, http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/6D84DDEDEDBF7DA644257B160051BF7F (30.04.2014)

KOROTKEVİC, İstoriya Sovremenniy Rossii, 1991-2003, İzdatelstvo Sankt Peterburgskogo Universiteta, 2004.

KOSACEV, "Evraziyskiy Proekt: Realii, Problemi, Perspektivi", Evraziyskaya İntegratsiya v XXI Veke, Der. Leksın, Shvetsov, Moskova, 2012.

KURTOV, Ajdar, "ODKB i şOS Obiyedenilis", Nezavisimaya Gazeta, 22 Ekim 2007. http://www.ng.ru/courier/2007-10-22/16_odkb-shos.html (25.04.2014)

LAITIN, David, *Identity in Formation: The Russian-Speaking Populations in the Near Abroad*, Cornell University Press, 1998.

LAPIDUS, Vyacheslav, "Soyuznoe Gosudarstvo Rossii i Belorussii v Kontekste İntegracii", *Obozrevatel*, Sayı. 3, 2013.

LARUELLE, Marlene Laruelle, "Russia's Central Asia Policy and the Role of Russian Nationalism", *Central Asia - Caucasus Institute & Silk Road Studies Program*, John Hopkins University, Washington DC, 2008.

LEPINGWELL, John, "The Russian Military and Security Policy and "Near Abroad", *Global Politics and Strategy*, Vol. 36, Issue 3, 1994.

LUKİN, Aleksandr, "Shangayskaya Organizatsiya Sotrudnichestva: "Chto Dalshe?", *Rossiya v Globalnoy Politike*, No. 3, 2007.

MACKINDER, Harold, "The Geopolitical Pivot of History", *The Geographical Journal*, Vol. 23, No. 4, April 1904.

MANKOFF, Jeffrey, *Russian Foreign Policy, The Return of Great Power Politics*, 2012.

MARKEDONOV, Sergey, "ŞOS Kak Kanal Kommunikatsii Mejdu Vostokom i Zapadom", *RIA - Novosti*, 8 Haziran 2012, <http://ria.ru/analytics/20120608/668730182.html> (25.04.2014)

"Medvedev i Obama Podpisali Noviy Dogovor ob SNB" 8 Nisan 2010, <http://www.vesti.ru/doc.html?id=351919&tid=3023> (25.04.2014)

"Moskva - Tretiy Rim", *Enchiklopedicheskiy Slovar*, 2009, <http://dic.academic.ru/dic.nsf/es/83021/%D0%9C%D0%9E%D0%A1%D0%9A%D0%92%D0%90> (23.04.2014)

NARTOV, *Geopolitika, Yuniti*, Moskova, 1999.

"New EU Funding to Improve Border Management and Regional Cooperation in the Eastern Partnership", *European Commission, Press Release*, Brussels, 25 September 2012, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-1007_en.htm (23.04.2014)

"New Military Doctrine Draws NATO Criticism", 8 Şubat 2010, <http://www.themoscowtimes.com/business/article/new-military-doctrine-draws-nato-criticism/399168.html> (25.04.2014)

"Noviy İntegratsiyonniy Proekt dlya Evrazii - Budushee, Kotoriy Rojdaetsa Segodnya", 3 Oktyabr 2011, *İzvestiya*, <http://izvestia.ru/news/502761> (22.04.2014)

"Novaya Koncheptsiya Vneshney Politiki Rossii Uchitivaet İzmenenie Balansa Sil v Mire" *RIA-Novosti*, 15 Şubat 2013, <http://ria.ru/politics/20130215/923125733.html> (29.04.2014)

"Obrasheniya Prezidenta Rossiyskoy Federatsiyii" 18 Mart 2014, <http://www.kremlin.ru/news/20603> (25.04.2014)

PLOKHY, Serhii, "The New Eastern Europe, What do with the Histories of Ukraine, Belarus and Moldova", *East European Politics and Societies*, Vol. 25, No. 4, November 2011

"Podpisan Ukaz o Merah po Realizatsii Vneshnepoliticheskogo Kursa", *Dokumenti sayta Prezidenta Rossii*, 7 Mayıs 2012, <http://www.kremlin.ru/acts/15256> (22.04.2014)

"Poslaniya Federalnomu Sobraniyu" Rusya Devlet Başkanı resmi web sitesi, http://archive.kremlin.ru/appears/2005/04/25/1223_type63372type63374type82634_87049.shtml (22.04.2014)

"Prakticheskoe Sotrudnichestvo Rossii i NATO", http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2013_12/20131127_131201-MediaBackground-ner-nrc_ru.pdf (22.04.2014)

"Problemi Bezopasnosti Yujnom Kavkaze: Rossiysko - Gruzinskoe Otnosheniya i Perspektivi Dolgosrochnogo Uregulirovaniya Gruzino - Abhazskogo i Gruzino - Yugoosetinskogo Konfliktov", *MGİMO*, İpusk 3(27), 2011.

- PURTAŞ, Fırat Purtaş, MAMMADOV, Halit, "Kolektif Güvenlik Anlaşması rgt ve Orta Asya Cumhuriyetleri", Orta Asya'da Dış Politika ve Güvenlik, Ed. Turgut Demirtepe, Güner zkan, USAK Yayınları, 2013.
- RİJKOV, Vladimir, "Novaya Doktrina Putina", 16 Nisan 2014, Rossiya v Globalnoy Politike, <http://www.globalaffairs.ru/global-processes/Novaya-doktrina-Putina-16552> (24.05.2014)
- ROSKIN, Michael, aĐdaŐ Devlet Sistemleri, Siyaset, Coğrafya, Kültür, Adres Yayınları, Ankara, 2013.
- ROSKIN, Michael, BERRY, Nicholas, Uluslararası İlişkiler, Adres Yayınları, Ankara, 2014.
- Rossiya i Bolshoy Blijniy Vostok, Editör: V.S. İvanov, Rossiyskiy Sovet po Mejdunarodnim Delam, Moskova, 2013.
- "Rossiysko-Gruzinskiy Voenniy Konflikt 2008 Goda: Pritsini i Posledstviy," , Levada - Chentr, 2010, <http://www.levada.ru/04-08-2010/rossiisko-gruzinskii-voenniy-konflikt-2008-goda-prichiny-i-posledstviya> (19.04.2014)
- "Rossia i Mir 2014: Ekonomika i Vneshnaya Politika", Ejegodniy Prognoz, Moskova, 2013.
- RUBCHOV, Yuri, "Novaya Voennaya Doktrina Rossii Utverjdena", 9 Şubat 2010, <http://www.imperiya.by/theory3-7101.html> (25.04.2014)
- SAKWA, Richard, " 'New Cold War or Twenty Years' Crisis?", International Affairs, Vol. 84, No. 2, 2008.
- SAVİTSKİY, Petr, "Geograficheskie i Geopoliticheskie Osnovi Evraziystvo", <http://gumilevica.kulichki.net/SPN/spn05.htm> (19.04.2014)
- "Sergey Lavrov and Hillary Clinton Sign a Number of Documents at APEC-2012 Leaders Week", 8 Eylül 2012, <http://www.apec2012.ru/news/20120908/462948735.html> (25.04.2014)
- SERGUNİN, Aleksandr, "Vostochnoe Partnerstvo: Vizov Rossiyskoy Diplomatii v Vostochnoy Evrope", Vestnik VGU, Seriya: Lingvistik i Mejkulturnaya Kommunikatsiya, No. 1, 2010.
- "Shuvalov: Ukraina Ne Mojet Bit Napolavinu v Tamojennom Soyuze", 29 Mart 2013, RIA Novosti, <http://ria.ru/economy/20130329/930027713.html> (22.04.2014)
- SNIRELMAN, Viktor, "Evrazia ili Evropa? Rol Ukraini v Evraaziyskom i Evrazia v Ukrainskom Diskurse", Forum Noveysey Vostocnoevropeyskoy İstorii i Kulturi, No.1, 2009.
- SPYKMAN, Nicholas Spykman, "Dış Politika ve Coğrafya", Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler, Ed. Esra Diri, Uluslararası İlişkiler Ktphanesi, İstanbul, 2013.
- "SSA (Amerika) Xoteli bi Sotrudnichati s Rossiey po PRO" 11 Nisan 2010, <http://www.vesti.ru/doc.html?id=352524&tid=3023> (25.04.2014)
- STARR, Frederick, "A 'Greater Central Asia Partnership' for Afghanistan and Its Neighbors", Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program - A Joint Transatlantic Research and Policy Center, Washington DC, 2006.
- STARİKOV, Nikolay, Geopolitika- Kak eto Delayetsya?, İzdatelstvo Piter, Sankt Petersburg, 2014.
- "Strategiya Natsionalniy Bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii do 2020 Goda" 13 Mayıs 2009, http://news.kremlin.ru/ref_notes/424 (25.04.2014)
- "Ukaz o Merah po Realizatsii Vneshnopoliticheskogo Kursa Rossiyskoy Federatsii", 7 Mayıs, 2012, <http://kremlin.ru/acts/15256> (Erişim Tarihi: 25.04.2014)
- "Ukraina Hocet Svobodno Torgovat i s ES, i s Tamojennim Soyuzom", 29 Mart 2013, RİA Novosti, <http://ria.ru/economy/20130329/930027713.html> (22.04.2014)
- "U.S. - Russia Relations: "Recet" Fact Sheet" 24 Haziran 2010, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/us-russia-relations-reset-fact-sheet> (25.04.2014)
- VASECHKO, Vyecheslav, "Staroe i Novoe Evraziystva: Kontseptsiya Religii i Politiki", Vestnik Rostovskogo Gosudarstennogo Eknomiceskogo Universiteta 'RİNX', Vol: 1, 2007.

VİSKOCHKOV, "Arakçeevskoe Desyatiletie": Vnutrennaya i Vneshnaya Politika Rossii v 1815-1825, Sankt- Petersburg, 2011.

"Voennaya Doktrina Rossiyskoy Federatsiyii", http://news.kremlin.ru/ref_notes/461 (25.04.2014)

"Vostochnoe Partnerstvo: Problemi Realizatsyii i Vozmojnie Posledstviya", Sovet Federacii, Federalnogo Sobranii Rossiyskoy Federacii, Komitet po Delam Sodrujestva Nezavisimih Gosudarstv, 19 Noyabrya 2009. VOZNESENSKIY, Sergey, "Rossiya, Germaniya i Frantsiya - Noviy Aliyans?", Voennoe Obozrenie, 5 Ağustos 2011.

ZAVELEV, İgor, "Novaya Vneshnepoliticseskaya Doktrina Rossii", 7 Nisan 2014, <http://www.vedomosti.ru/opinion/news/24981841/novaya-vneshnyaya-politika-rossii?full#cut> (05.05.2014)

ZENİKOVSKIY, Vasiliy, Russkie Misliteli i Evropa, Moskova, 1997.

PUTİN DÖNEMİ RUS DIŞ POLİTİKASI KAVRAMLARI

Çok Kutupluluk (Mnogopolyarnost)

Nükleer süper güç (Yaderniy sverhderjav)

Hegemonya Karşıtı (Anti Gegemonya)

Rusya Dışında Rusları/Rusça Konuşanların Haklarını Savunmak- (Zasishat İnteresi Ruskih Lyudey i Ruskoyazicnih)

Avrasya Birliği (Evraziyskiy Soyuz)

Rusya'nın Uluslararası Konumunun Güçlendirilmesi (Ukreplenia Mejdunarodnih Pozitsii Rossii)

Yakın Çevre (Blijniy Zarubej)

Yeni Dünya Düzeni (Novogo Mirovogo Poryadka)

Bölgesel Öncelikler (Regionalnie Prioriteti)

Bölgeselleşme (Regionalizm)

Enerji Diplomasisi (Energeticeskaya Diplomatiya)

Jeopolitik (Geopolitika)

Uluslararası Siyasette Eşitlik (Ravenstvo v Mejdunarodnom Politike)

Terörizmle Mücadele (Boriba s Terrorizmom)

Kültürel Tehditler (Osnovnie Ugrozi dlya Kulturi)